

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Καθηγητού τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ Γυμνασίῳ Χανίων

Μετὰ τὴν Κωνσταντίνου

ΕΠΙΤΟΜΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "Η ΠΡΟΟΔΟΣ", Ε. Δ. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ ΚΑΙ ΣΥΣ

Ὁδὸς Ναυάρχου Κανεβάρου (πάρδος Πριγκιπικοῦ Ἀνατόρου)

—
1900

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑΣ

Davidus Alexander

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Γυμνασίῳ

ΧΡΗΜΑΤΙΚΑ 2378
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΝΙΩΝ —

Αδφ. ἀριθ. 65519

Χρονολ. Είσαγ. 9-9-2009

Επικόπτης Γεωμετρία

Ἄριθ. 516 / ΠΑΠ

ΕΠΙΤΟΜΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΡΙΘΜΟΣ
12780
ΑΝΤ.

XX
III
LXIX

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "Η ΠΡΟΟΔΟΣ", Ε. Δ. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ ΚΑΙ Σ^α
"Οδὸς Ναυάρχου Κανεῖθρο (πάρδος Πριγκιπικοῦ Ἀνακτόρου)

1900

Κ. Παπαδάκης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παρούσα ἐπίτομος ἔκδοσις τῆς Πρακτικῆς Γεωμετρίας μου ἐγένετο πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Δ' τάξεως τῶν κοινῶν Δημοτικῶν σχολείων καὶ διὰ τοῦτο περιέχει μόνον τὴν ὕλην τὴν καθοριζομένην ἐν τῷ σχετικῷ ἐπισήμῳ ἀναλυτικῷ προγράμματι.

Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ Δ' τάξει οἱ δεκαδικοί ἀριθμοὶ μόνον περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους διδάσκονται, ἀπέφυγον τὴν χρῆσιν αὐτῶν πανταχοῦ, πλὴν ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ· ἀντ' αὐτῶν δ' εἰσήγαγον τοὺς συμμιγεῖς ἀριθμοὺς (τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὸ γαλλικὸν μέτρον καὶ τὰς ὑποδιαίρέσεις αὐτοῦ), καὶ διὰ τῆς μετατροπῆς αὐτῶν εἰς ἀκεραίους καὶ τῆς ἀντιστρόφου ἐργασίας, ἐπέτυχον ὥστε ὁ μαθητὴς ἐκτελῶν πράξεις μόνον ἐπὶ ἀκεραίων ἀριθμῶν νὰ δύναται νὰ λύη πᾶν πρόβλημα κατ' οὐσίαν ἀνήκον εἰς τοὺς δεκαδικούς.

Ἐκ Χαρίους μηνὸς Αὐγούστου 1900.

Κ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν μου ἐν τῇ α' σελίδι θεωρεῖται ἐκ τυποκλοπίας προερχόμενον.

ΕΠΙΤΟΜΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Κύβος

1. Τὸ στερεὸν τοῦτο σῶμα λέγεται κύβος· καὶ ἡ ἀπέναντι εἰκὼν (Σχ. 1) παριστᾷ κύβον.

Σχ. 1.

2. Ἐπιφάνεια τοῦ κύβου. Ἄς κατασκευάσωμεν προσέτι δύο κύβους ἐκ κιμωλίας καὶ τὸν μὲν ἓνα ἄς ῥίψωμεν ἐντὸς μελάνης ἐρυθρᾶς, τὸν δὲ ἄλλον ἄς κρατήσωμεν ἐπ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς φλογὸς κηρίου· θὰ παρατηρήσωμεν τότε ὅτι ἀμφότεροι χρωματίζονται· ἀλλ' ἐὰν τοὺς θραύσωμεν θὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι τοῦ μὲν πρώτου ἐβάφησαν καὶ ἐκοκκίνισαν ὅλα τὰ μέρη ἀνεξαιρέτως, τοῦ δὲ δευτέρου ἐκαπνίσθησαν καὶ ἐμαύρισαν μόνον τὰ ἄκρα εἰς τὰ ὅποια τελειώνει.

Ὁμοίως ὅταν κρατῶμεν εἰς τὰς χεῖράς μας κύβον ἐγγιζόμεν μόνον τὰ ἄκρα εἰς τὰ ὅποια τελειώνει.

Πάντα τὰ ἄκρα εἰς τὰ ὅποια τελειώνει ὁ κύβος ὁμοῦ λαμβανόμενα ὀνομάζονται ἐπιφάνεια τοῦ κύβου.

Ὡστε κύβου ἀδιαφανοῦς βλέπομεν μόνον τὴν ἐπιφάνειαν· κ.τ.δ.

3. Ἔδραι τοῦ κύβου. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κύβου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ διάφορα ταῦτα μέρη, τὰ ὅποια λέγονται ἔδραι τοῦ κύβου.

Τὰς ἔδρας τοῦ κύβου δυνάμεθα ν' ἀριθμήσωμεν· πρὸς τοῦτο ἄς θέσωμεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης· τότε παρατηροῦμεν ὅτι ἔχει μίαν ἔδραν κάτω (ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται) καὶ μίαν ἄνω, μίαν δεξιᾶ καὶ μίαν ἀριστερᾶ, καὶ ἀκόμη μίαν ἔμπροσθεν καὶ μίαν ὀπίσθεν, ἦτοι ἐν ὅλῳ ἕξ ἔδρας.

4. *Ἄκμαι τοῦ κύβου.* Αἱ ἑδραι τοῦ κύβου συναντῶνται ἀνά δύο, τὰ μέρη δὲ αὐτοῦ εἰς τὰ ὅποια ἀκριβῶς γίνεται ἡ συνάντησις. δύο ἑδρῶν λέγονται ἄκμαι τοῦ κύβου.

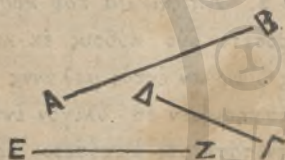
Καὶ τὰς ἄκμας τοῦ κύβου δυνάμεθα ν' ἀριθμήσωμεν εὐκόλως· πράγματι ἔχει τέσσαρας ἄνω, τέσσαρας κάτω, καὶ τέσσαρας πῆριξ, ἧτοι ἐν ὅλῳ δώδεκα ἄκμας.

5. *Εὐθεῖα γραμμὴ.* Ὅλαι αἱ ἄκμαι τοῦ κύβου ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχῆμα ἢ μορφήν· τὸ ἴδιον σχῆμα ἔχει καὶ νῆμα τεντωμένον ἢ θρίξ ἢ λεπτόν σύρμα, κ. τ. ὅ. Τὰ τοιαῦτα σχήματα λέγονται *εὐθεῖαι γραμμαί*, ἢ ἀπλῶς *εὐθεῖαι*. Ὡστε αἱ ἄκμαι τοῦ κύβου εἶνε εὐθεῖαι γραμμαί.

Εὐθείας δυνάμεθα νὰ γράφωμεν ἐπὶ τοῦ πίνακος, τοῦ χάρτου, κ. τ. λ. Καὶ τὸ ἀπέναντι σχῆμα 2 παριστᾷ τρεῖς εὐθείας.

6. Τὰ ἄκρα τῆς εὐθείας, ἢ μέρους τῆς εὐθείας λέγονται *σημεῖα*.

7. *Ὀρομασία τῶν εὐθειῶν.* Ὅταν ἔχωμεν πολλὰς εὐθείας καὶ θέλωμεν νὰ διακρίνωμεν τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην, γράφομεν πλησίον τῶν ἄκρων αὐτῶν γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Τότε δὲ ἐκάστη ὀνομάζεται μετὰ τὰ δύο γράμματά της· π. χ. εἰς τὸ σχῆμα 2 ἔχομεν διαδοχικῶς τὰς εὐθείας ΑΒ, ΓΔ, ΕΖ.

Σχ. 2

8. Μεταξὺ δύο σημείων, π. χ. μεταξὺ τοῦ Α καὶ τοῦ Β (σχ. 2), μίαν μόνην εὐθεῖαν δυνάμεθα νὰ φέρωμεν τὴν ΑΒ.

Ἡ εὐθεῖα αὕτη λέγεται *ἀπόστασις* τῶν δύο σημείων.

Εὐθείας γράφομεν τῇ βοηθείᾳ τοῦ κανόνος, ἢ διὰ νήματος τεντωμένου τὸ ὅποσον ἐτρίψαμεν προηγουμένως διὰ κιμωλίας (1). Οἱ ξυλοουργοὶ ἀντὶ κιμωλίας μεταχειρίζονται χρωμὰ τι ἐρυθρὸν διὰ τοῦ ὁποίου βρέχουσι τὸ νῆμα (2).

(1) Ὁ διδάσκων ἀναπτύσσει τὰ περὶ τῶν τρόπων τούτων.

(2) Οἱ μαθηταὶ πρέπει ν' ἀσκηθῶσι νὰ γράφωσιν εὐθείας ἀνευ τῆς βοηθείας ὄργάνου.

9. *Ἐπίπεδοι ἐπιφάνειαι.* Ἐὰν ἐπὶ τινος ἑδρας τοῦ κύβου τοποθετήσωμεν σύρμα εὐθύγραμμον, ἢ τὴν ἀκμὴν κανόνος, ἢ νῆμα τετυμένον κ. τ. ὅ., παρατηροῦμεν ὅτι ἐφαρμόζει ἐπ' αὐτῆς ὅπουδῆποτε καὶ ἂν τὸ ἐπιθέσωμεν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης, τοῦ πατώματος, τοῦ ἡμεμουῆτος ὕδατος κ. τ. λ.

Αἱ ἐπιφάνειαι αὗται, εἰς τὰς ὁποίας ἡ εὐθεία γραμμὴ ἐφαρμόζει πανταχοῦ, καλοῦνται ἐπίπεδοι ἐπιφάνειαι ἢ ἀπλῶς ἐπίπεδα.

Ὡστε αἱ ἑδραὶ τοῦ κύβου εἶνε ἐπίπεδα· καὶ ὁ τοῖχος ἔχει ἐπιφάνειαν ἐπίπεδον, κ. τ. ὅ.

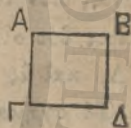
10. Ἄς κόψωμεν ἤδη τεμάχιον παχέος χάρτου, τὸ ὅποιον νὰ ἐφαρμόζη ἀκριβῶς ἐπὶ τινος ἑδρας τοῦ κύβου, τὸ ὅποιον δηλαδὴ νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν. Ἐὰν τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ χάρτου ἐπιθέσωμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἑδρῶν, παρατηροῦμεν ὅτι δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ ἀκριβῶς καὶ ἐπ' αὐτῶν· ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι:

Πᾶσαι αἱ ἑδραὶ τοῦ κύβου εἶναι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας.

11. Τὸ σχῆμα ἐκάστης ἑδρας τοῦ κύβου λέγεται *τετράγωνον*· καὶ τὸ σχῆμα 3 παριστᾷ τετράγωνον.

Σχ. 3

Σχ. 4

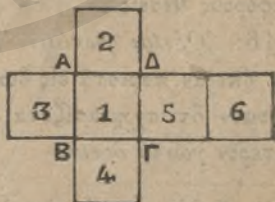
Ἀσκήσεις εἰς τὸ γράφειν τετράγωνα.

12. Αἱ τέσσαρες εὐθεῖαι, αἱ ὁποῖαι περιορίζουσιν ἕκαστον τετράγωνον, καὶ αἱ ὁποῖαι φαίνονται εἰς τὸ σχῆμα 4, λέγονται *πλευραὶ* τοῦ τετραγώνου.

Ὅλαί αἱ πλευραὶ ΑΒ, ΒΔ, ΔΓ, ΓΑ, τοῦ τετραγώνου εἶνε ἴσαι μεταξύ των, ὡς εὐκόλως βεβαιουῦται τις.

Καὶ αἱ τέσσαρες δὲ ὁμοῦ λαμβανόμεναι ἀποτελοῦσι τὴν *περίμετρον* τοῦ τετραγώνου.

13. *Κατασκευὴ κύβου ἐκ χαρτονίου.* Ἐπὶ τινος χαρτονίου γράφομεν ἕξ ἴσα τετράγωνα, ὅπως δεικνύει τὸ σχῆμα 5, καὶ ἀποκόπτομεν τὸν οὕτω σχηματιζόμενον σταυρόν. Ἐπειτα χαράττομεν ἐλαφρῶς διὰ μα-

Σχ. 5

χαιρίου τὰς εὐθείας $AB, B\Gamma, \Gamma\Delta, \Delta A, EZ$, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν ἔπειτα νὰ περιστρέψωμεν περὶ αὐτὰς τὰ τετράγωνα.

Τούτου γενομένου κρατοῦμεν τὸ τετράγωνον 1 ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ περὶ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ ἀνυψοῦμεν τὰ τετράγωνα 2, 3, 4, 5, ὥστε νὰ τεθῶσιν ὄρθια. Ἐχομεν τότε ἓν κυτίον κυβικόν ἀνοικτὸν ἄνωθεν, τὸ ὁποῖον κλείομεν διὰ τοῦ τετραγώνου 6 περιστρεφόμενου περὶ τὴν EZ .

Διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὸ σχῆμα τοῦτο, ἀρκεῖ νὰ ἐπικολλήσωμεν εἰς τὰς ἀκμὰς αὐτοῦ ταινίας χάρτου. (1) χ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Γωνίαι

14. Ὄρθῃ γωνία. Ἐκ τῶν πλευρῶν τετραγώνου τινός, ὡς τοῦ $AB\Delta\Gamma$ (Σχ. 4), ἃς θεωρήσωμεν κατὰ μέρος δύο οἷτινες νὰ συναντῶνται, π.χ. τὰς $B\Delta$ καὶ $\Gamma\Delta$, καὶ ἃς τὰς παραστήσωμεν ἰδιαιτέρως (Σχ. 6). Σχ. 6.

Τὸ σχῆμα τοῦτο $B\Delta\Gamma$, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσι δύο πλευραὶ τοῦ τετραγώνου συναντῶμεναι λέγεται ὀρθῇ γωνία.

15. Ἀσκήσεις. 1) Πόσας ὀρθὰς γωνίας ἔχει τὸ τετράγωνον ;
2) Ποῦ ἄλλου βλέπομεν ὀρθὰς γωνίας ;
3) Ν' ἀνοιχθῶσι τὰ σκέλη ἐνὸς διαθήτου ὥστε νὰ σχηματίσωσιν ὀρθὴν γωνίαν.

4) Νὰ θλασθῇ σύρμα λεπτὸν ὥστε νὰ σχηματισθῇ ὀρθῇ γωνία.
5) Νὰ γραφῶσιν ἐπὶ τοῦ πίνακος ἢ ἐπὶ τοῦ χάρτου γωνίαι εἰς διαφόρους θέσεις.

16. Ὄξειαι γωνίαι. Ἐὰν ὀρθῆς τινος γωνίας, π. χ. ἐκείνης τὴν ὁποίαν παριστᾷ εἰς διαθήτης, ἐλαττώσωμεν τὸ ἀνοίγμα, τότε λέγομεν ὅτι σχηματίζεται γωνία μικροτέρα τῆς ὀρθῆς, ἢ συντομώτερον γωνία ὀξεία.

(1). Καλὸν εἶνε ἡ πλευρὰ ἐκάστου τετραγώνου νὰ εἶνε μία παλάμη, ὥστε τὸ προκύπτον στερεὸν νὰ εἶνε ἡ κυβικὴ παλάμη, ἣτις θὰ μᾶς χρειασθῇ κατόπιν.

17. Ἀσκήσεις. 1) Ποῦ ἄλλοῦ βλέπομεν ὀξείας γωνίας ;

2) Νὰ γραφῶσιν ὀξεῖαι γωνίαί.

18. Ἀμβλεία γωνία. Ἐὰν δὲ τὸναντίον τῆς ὀρθῆς γωνίας αὐξήσωμεν τὸ ἄνοιγμα, λέγομεν ὅτι σχηματίζεται γωνία μεγαλυτέρα τῆς ὀρθῆς, ἢ συντομώτερον γωνία ἀμβλεία.

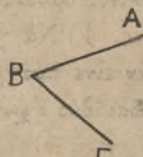
19. Ἀσκήσεις. 1) Ποῦ ἄλλοῦ βλέπομεν γωνίας ἀμβλείας ;

2) Νὰ γραφῶσιν ἀμβλείαι γωνίαί.

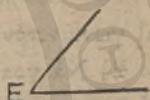
3) Τίνα γωνίαν παριστᾷ τὸ κεφαλαῖον γράμμα Λ, καὶ τίνα τὸ Γ ;

20. Γενικῶς δέ : Γωνία λέγεται τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσι δύο εὐθεῖαι ἀρχόμεναι ἐξ ἐνὸς σημείου (χωρὶς νὰ κάμνωσι μίαν μόνην εὐθείαν).

Τὸ σημεῖον ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀρχονται αἱ εὐθεῖαι λέγεται κορυφή τῆς γωνίας, αἱ δὲ εὐθεῖαι λέγονται πλευραὶ τῆς γωνίας· π. χ. τῆς ἀπέναντι γωνίας (Σχ. 7.) κορυφή μὲν εἶνε τὸ σημεῖον Β, πλευραὶ δὲ αἱ εὐθεῖαι ΒΑ καὶ ΒΓ.

Σχ. 7.

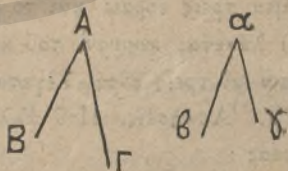

Σχ. 8.

21. Ἐκάστην γωνίαν ὀνομάζομεν ἢ μὲ ἐν μόνον γράμμα ὑπάρχον πλησίον τῆς κορυφῆς τῆς, π. χ. λέγομεν : ἡ γωνία Ε (Σχ. 8), ἢ μὲ τρία γράμματα (Σχ. 7) ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐν μὲν γράφεται ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, ἐν δὲ ἐπὶ τῆς ἄλλης, καὶ τὸ ἕτερον ἐπὶ τῆς κορυφῆς· π. χ. λέγομεν ἡ γωνία ΑΒΓ.

Πρέπει ὁμῶς νὰ προσέχωμεν ὥστε πάντοτε τὸ γράμμα τῆς κορυφῆς νὰ γράφωμεν καὶ ν' ἀπαγγέλλωμεν μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων· π. χ. ἡ ἀνωτέρω γωνία (Σχ. 7.) γράφεται καὶ ἀπαγγέλλεται : ΑΒΓ ἢ ΓΒΑ, οὐδέποτε δὲ ΒΑΔ ἢ ΑΓΒ, κ. τ. λ.

22. Ἴσαι λέγονται δύο γωνίαὶ ὅταν ἔχωσι τὸ αὐτὸ ἄνοιγμα, καὶ ἐπομένως δύναται ἢ μία νὰ ἐφαρμόσῃ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἄλλης· π. χ. ἐὰν ἔχωμεν δύο γωνίας ἐκ σύρματος, ὡς τὰς ΒΑΓ καὶ βαγ, αἵτινες νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ ἄνοιγμα καὶ νὰ ἐφαρμόζωσιν ἐπ' ἀλλήλας, αἱ γωνίαι

Σχ. 9

νίαι αὐταὶ θὰ λέγωνται ἴσαι, ἀδιάφορον ἂν αἱ πλευραὶ τῆς μιᾶς δὲν εἶνε ἴσαι πρὸς τὰς πλευρὰς τῆς ἄλλης.

23. Πᾶσαι αἱ ὀρθαὶ γωνίαι εἶνε ἴσαι πρὸς ἀλλήλας, διότι ἐφαρμόζουσιν ἀκριβῶς.

Ὡστε τοῦ τετραγώνου αἱ 4 γωνίαι εἶνε ἴσαι καὶ ὀρθαί.

24. Γνώμων. Διὰ νὰ δοκιμάζωμεν ἂν γωνία τις εἶνε ὀρθή, ἢ διὰ νὰ κατασκευάζωμεν γωνίας ὀρθάς, μεταχειρίζομεθα τὸν γνώμονα.

Εἶνε δὲ οὗτος ἡ σιδηρεὺς ἔχων τὸ σχῆμα τοῦ κεφαλαίου γράμματος Γ Σχ. 10.

Σχ. 11.

(Σχ. 10) ἢ ξύλινος ὁμοιάζων πρὸς τὸ σχῆμα 11.

25. Ἀσκήσεις. 1) Νὰ γραφῆ τετράγωνον καὶ νὰ ἐξελεγχθῶσιν αἱ γωνίαι του ἂν εἶνε πράγματι ὀρθαί.

2) Νὰ γραφῶσιν δύο γωνίαι ἀμβλείαι, τρεῖς ὀρθαί, καὶ τέσσαρες ὀξεῖαι.

26. Ἐπίπεδοι γωνίαι. Αἱ γωνίαι ὅσας ἐγνωρίσαμεν μέχρι τοῦδε ἐσχηματίζοντο πάντοτε ὑπὸ δύο εὐθειῶν πεινομένων καὶ εἶχον πάντα τὰ σημεῖά των ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου· διὰ τοῦτο αἱ τοιαῦται γωνίαι λέγονται ἐπίπεδοι γωνίαι.

27. Διέδροι γωνίαι. Εἶπόμεν ἄλλοτε (§ 4) ὅτι αἱ ἔδραι τοῦ κύβου συναντῶνται ἀνὰ δύο· τῶρα προσθέτομεν ὅτι τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσιν δύο ἔδραι συναντῶμεναι λέγεται διέδρος γωνία τοῦ κύβου.

28. Στερεαὶ γωνίαι. Ἐὰν ἀκμῆς τινος τοῦ κύβου θεωρήσωμεν τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο ἄκρων, παρατηροῦμεν ὅτι δι' αὐτοῦ διέρχονται συνάμα τρεῖς ἔδραι· καὶ τὸ μὲν σημεῖον ἐκεῖνο (τὸ ἄκρον τῆς ἀκμῆς) λέγεται κορυφή τοῦ κύβου, τὸ δὲ σχῆμα τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσιν αἱ τρεῖς ἔδραι λέγεται στερεὰ γωνία τοῦ κύβου.

29. Ἀσκήσεις. Ποῦ ἄλλοῦ βλέπομεν διέδρους γωνίας, ποῦ δὲ στερεάς;

2) Διὰ τριῶν τετραγώνων χαρτονίων νὰ σχηματισθῆ στερεὰ γωνία.

3) Πόσας διέδρους γωνίας έχει ο κύβος; πόσας στερεάς, και πόσας κυρυφάς;

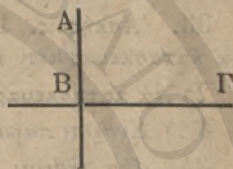
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Θέσεις εὐθειῶν καὶ ἐπιπέδων

1ον. Θέσεις δύο εὐθειῶν πρὸς ἀλλήλας

α'.) *Εὐθεῖαι κάθετοι.*

30. Δύο εὐθεῖαι λέγονται κάθετοι πρὸς ἀλλήλας ὅταν συναρτώμεται σχηματίζουσιν ὀρθήν γωνίαν (§ 14). π. χ. ἂν ἡ γωνία $AB\Gamma$ (σχ. 12) εἶνε ὀρθή, ἡ εὐθεῖα AB θὰ λέγηται κάθετος ἐπὶ τὴν $B\Gamma$, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ $B\Gamma$ κάθετος ἐπὶ τὴν AB .

Σχ. 12

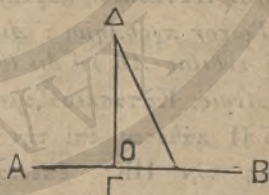
Καθέτους εὐθείας βλέπομεν εἰς τοὺς σταυρούς, εἰς πολλὰ κεφαλαῖα γράμματα ($E, H, \kappa. \tau. \lambda.$) καὶ ἀλλαχοῦ.

Νὰ δειχθῶσιν ἐπὶ τοῦ κύβου ἀκμαὶ κάθετοι πρὸς ἀλλήλας.

31. Κατασκευὴ καθέτου.

Πρῶτον πρόβλημα: Εἰς τὸ σημεῖον Γ τῆς δοθείσης εὐθείας AB νὰ κατασκευασθῇ ἡ κάθετος.

Λύσις: Τοποθετοῦμεν ἓνα γνῶμονα, ὅπως φαίνεται εἰς τὸ σχ. 13, ὅπως ὥστε ἡ κορυφή τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ γωνίας νὰ εἶνε εἰς τὸ Γ , καὶ ἡ μία κάθετός του πλευρὰ νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τῆς AB , τότε ἐὰν τὴν ἄλλην κάθετόν του πλευρὰν μεταχειρισθῶμεν ὡς τὸν κανόνα καὶ γράψωμεν τὴν εὐθεῖαν $\Delta\Gamma$, αὕτη θὰ εἶνε ἡ ζητούμενη κάθετος.

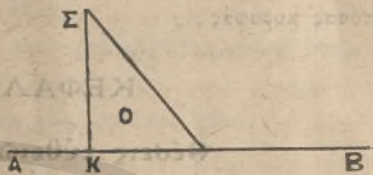

Σχ. 13

Δεύτερον πρόβλημα: Ἐκ τοῦ σημείου Σ εὐρισκομένου ἐκτὸς τῆς εὐθείας AB νὰ κατασκευασθῇ ἡ κάθετος.

Λύσις: Προσπαθοῦμεν καὶ τοποθετοῦμεν τὸν γνῶμονα ὡς φαί-

νεται εἰς τὸ σχ. 14, δηλαδὴ οὕτως ὥστε ἡ μία κάθετος τοῦ πλευρὰ νὰ ἐφαρμόζη ἐπὶ τῆς AB, ἡ δὲ ἄλλη νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σημείου Σ· τότε ἐὰν μεταχειρισθώμεν ταύτην ὡς κανόνα καὶ γράψωμεν τὴν ΣΚ, θὰ ἔχωμεν τὴν ζητουμένην κάθετον.

Σχ. 14

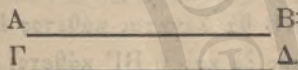
32. Ἀπόστασις σημείου τινὸς Σ ἀπὸ τῆς εὐθείας AB λέγεται ἡ κάθετος ΣΚ ἥτις ἄγεται ἐκ τοῦ σημείου ἐπὶ τὴν εὐθείαν.

33. Ἀσκήσεις. 1) Νὰ γραφῶσι διάφοροι εὐθεῖαι, ὡς ἔτυχε, καὶ νὰ κατασκευασθῶσι κάθετοι ἐπ' αὐτάς.

2) Νὰ κατασκευασθῇ τετράγωνον τοῦ ὁποίου ἐδόθη ἡ πλευρά.

β'.) Εὐθεῖαι παράλληλοι.

34. Δύο εὐθεῖαι λέγονται παράλληλοι, ὅταν δὲν συναντῶνται ὅσον καὶ ἂν ἀυξηθῶσιν.

Σχ. 15

Π. χ. ἂν αἱ εὐθεῖαι AB καὶ ΓΔ (Σχ. 15) δὲν συναντῶνται ὅσον καὶ ἂν ἀυξηθῶσιν, θὰ λέγονται παράλληλοι.

Αἱ ἀπέναντι πλευραὶ τοῦ τετραγώνου εἶνε εὐθεῖαι παράλληλοι.

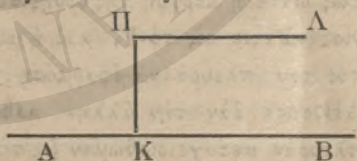
Αἱ χαραγμαὶ τοῦ πατώματος παριστῶσιν εὐθείας παραλλήλους κ. τ. λ.

Νὰ δειχθῶσιν ἐπὶ τοῦ κύβου ἄκμαὶ παράλληλοι.

35. Κατασκευὴ παραλλήλων.

Τρίτον πρόβλημα: Διὰ τοῦ σημείου Π εἰρισκομένου ἐκτὸς τῆς εὐθείας AB νὰ διέλθῃ εὐθεῖα παράλληλος πρὸς τὴν AB.

Λύσις: Κατασκευάζομεν τὴν ἐκ τοῦ Π κάθετον ἐπὶ τὴν AB, δηλαδὴ τὴν ΠΚ· ἔπειτα κατασκευάζομεν τὴν εἰς τὸ Π κάθετον ἐπὶ τὴν ΠΚ, δηλαδὴ τὴν ΠΛ· αὕτη εἶνε ἡ ζητουμένη παράλληλος (Σχ. 16).

Σχ. 16

γ'.) Εὐθεῖαι πλάγια.

36. Μία εὐθεῖα λέγεται πλάγια πρὸς μίαν ἄλλην ὅταν τὴν συναντᾷ καὶ δὲν σχηματίζῃ ὀρθὴν γωνίαν π. χ. ἂν, ὡς φερίνε-

ται εἰς τὸ σχῆμα 17, ἡ εὐθεΐα ΓΔ συναντᾷ τὴν ΑΕ καὶ δὲν σχηματίζει ὀρθὴν γωνίαν, ἡ ΔΓ λέγεται πλαγία πρὸς τὴν ΑΕ.

Σχ. 17

Εἰς ποῖα κεραλαῖα γράμματα βλέπομεν εὐθείας πλαγίας πρὸς ἀλλήλας ;

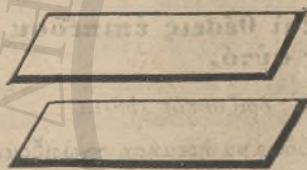
2ον Θέσεις δύο ἐπιπέδων πρὸς ἀλλήλα

37. Ὅπως ἀνωτέρω (§ 30—36) εἶδομεν διὰ τὰς εὐθείας, οὕτω καὶ δύο ἐπίπεδα δύνανται νὰ εἶνε πρὸς ἀλλήλα :

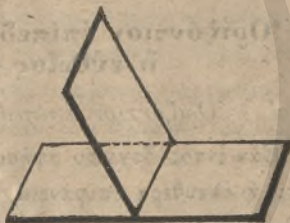
- α'.) Κάθετα (Σχ. 18)
- β'.) Παράλληλα (Σχ. 19)
- γ'.) Πλάγια (Σχ. 20)

Σχ. 18

Σχ. 19

Σχ. 20

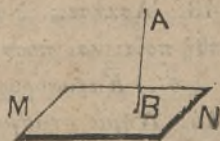
38. Ἀσκήσεις. 1) Νὰ δεῖχθῶσιν ἔδραι τοῦ κύβου κάθετοι, καὶ ἄλλαι παράλληλοι.

2) Νὰ τεθῆ τὸ ἐπίπεδον τοῦ βιβλίου καθετῶς ἐπὶ τῆς τραπέζης, εἶτα πλαγίως, καὶ τέλος παραλλήλως. Τὸ αὐτὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος, τοῦ θρανίου, τοῦ τοίχου, κ. τ. ὅ.

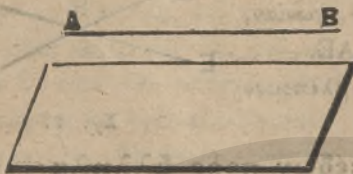
3ον. Θέσεις εὐθείας πρὸς ἐπίπεδον

39. Καὶ αἱ θέσεις μιᾶς εὐθείας πρὸς ἐπίπεδον εἶνε τρεῖς καὶ ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἀνωτέρω (§ 37) ὁδηλαδὴ ἡ εὐθεΐα δύναται νὰ εἶνε πρὸς τὸ ἐπίπεδον :

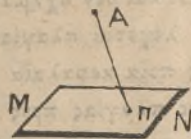
- α'.) Κάθετος (Σχ. 21)
- β'.) Παράλληλος (Σχ. 22)
- γ'.) Πλάγια (Σχ. 23)

Σχ. 21

Σχ. 22

Σχ. 23

40. Ἀσκήσεις. 1) Νὰ δειχθῶσιν ἐπὶ τοῦ κύβου ἀκμαὶ κάθετοι ἐπὶ ἑδρας, καὶ ἀκμαὶ παράλληλοι πρὸς ἑδρας.
2) Οἱ πόδες τῆς τραπέζης πῶς διευθύνονται ἐπὶ τοῦ πατώματος; Τὰ κερφία (συνήθως) πῶς κερφώνονται ἐπὶ τὸν τοῖχον;
3) Νὰ τεθῆ ἡ γραφίς παραλλήλως πρὸς τὸ βιβλίον, εἶτα πλαγίως, καὶ τέλος καθέτως κ. τ. ὄ.

4ον. Ὅριζόντιον ἐπίπεδον καὶ θέσεις ἐπιπέδου ἢ εὐθείας πρὸς αὐτό.

α'.) Ὅριζόντιον ἐπίπεδον καὶ ὀριζοντία εὐθεῖα

41. Ἐὰν ἐντὸς δοχείου ἀφήσωμεν ὕδωρ νὰ ἡρεμήσῃ γνωρίζομεν (§ 9) ὅτι ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνειά του εἶνε ἐπίπεδος. Το ἐπίπεδον τοῦτο πάντοτε λαμβάνει τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν κλίνωμεν τὸ δοχεῖον, καὶ ὀνομάζεται ὀριζόντιον ἐπίπεδον.

Καὶ πᾶν ἐπίπεδον ὁμοίως διευθυνόμενον, ὡς τὸ τῆς τραπέζης, τῷ πατώματος, κ. τ. ὄ. λέγεται ὀριζόντιον.

42. Ὡσαύτως δὲ καὶ πᾶσα εὐθεῖα κειμένη ἐπὶ ὀριζοντίου ἐπιπέδου ἢ διευθυνομένη παραλλήλως πρὸς αὐτὸ λέγεται ὀριζοντία. π. χ. αὶ εὐθεῖαι αὶ γραφόμεναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς τραπέζης, τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα (συνήθως) παριστῶσιν εὐθεῖας ὀριζοντίας.

43. Ἀσκήσεις. Νὰ διατεθῆ ἑδρα τις τοῦ κύβου ὀριζοντία καὶ νὰ ὀρισθῆ ποῖαι καὶ πόσαι ἑδραι καὶ ἀκμαὶ φέρονται ὀριζοντίως.

β'.) Κατακόρυφος εὐθεῖα καὶ κατακόρυφον ἐπίπεδον.

44. Νῆμα στάθμης. Ὀνομάζομεν νῆμα στάθμης τὸ νῆμα τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ἓν ἄκρον κρατοῦμεν ἀκλονήτως, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἔχομεν ὀρεσε τεμάχιον μολύβδου ἢ χαλκοῦ.

45. Ἐὰν νῆμα στάθμης κρατήσωμεν ἐλευθέρως καὶ τὸ ἀφήσωμεν νὰ ἡρεμήσῃ, ἡ εὐθεΐα τοῦ νήματος αὐτοῦ λαμβάνει πάντοτε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἣτις λέγεται *κατακόρυφος*.

Κατακόρυφοι εἶνε καὶ οἱ τηλεγραφικοὶ στύλοι, αἱ ἀλύσεις τῶν πολυελαίων, κ. τ. ὄ.

46. Ὡσαύτως ἐὰν χαρτόνιον κρατήσωμεν ἐλευθέρως ἀπὸ ἓν ἄκρον αὐτοῦ καὶ τὸ ἀφήσωμεν νὰ ἡρεμήσῃ, λαμβάνει καὶ αὐτὸ πάντοτε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἣτις λέγεται *πάλιν κατακόρυφος*.

Οἱ τοῖχοι τοῦ ὠματίου (ἐν γένει), τὰ θυρόφυλλα, κ. τ. ὄ. εἶνε *κατακόρυφα ἐπίπεδα*.

47. Ἀσκήσεις. Νὰ τεθῆ μία ἔδρα τοῦ κύβου ὀριζοντίως καὶ νὰ ὀρισθῆ: ποῖαι καὶ πόσοι ἔδραι φέρονται *κατακόρυφος*, καὶ ποῖαι καὶ πόσοι *ἄκμαί*.

γ' .) *Κεκλιμένῃ εὐθειᾷ καὶ κεκλιμένον ἐπίπεδον.*

48. Ἐὰν εὐθεῖα τις δὲν εἶνε οὔτε *κατακόρυφος* (ὅπως τὸ νῆμα στάθμης) οὔτε ὀριζοντία (ὅπως τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα), τότε λέγεται *κεκλιμένῃ*· π. χ. τὸ νῆμα τοῦ ὑψωμένου χαρταετοῦ (ἂν εἶνε καλῶς *τεντωμένον*) *παριστᾷ εὐθεΐαν κεκλιμένην*· ὁμοίως καὶ οἱ πόδες τοῦ τρίποδος, κ. τ. λ.

49. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἐπίπεδον τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε οὔτε *κατακόρυφον* οὔτε ὀριζόντιον λέγεται *κεκλιμένον ἐπίπεδον*· π. χ. ἡ *σανὶς* τοῦ θρανίου, ἐπὶ τῆς ὁποίας γράφομεν, καὶ ὁ ἐπὶ τρίποδος *μαυροπίναξ*, *παριστῶσι κεκλιμένα ἐπίπεδα*.

50. Ἀσκήσεις. 1) Νὰ στηριχθῆ ὁ κύβος ἐπὶ τῆς *τραπέζης* διὰ μιᾶς *ἄκμης* αὐτοῦ, καὶ νὰ ὀρισθῆ ποῖαι καὶ πόσοι *ἔδραι* εἶνε *κεκλιμένα*, ποῖαι δὲ καὶ πόσοι *κατακόρυφοι*.

2) Ἐν τῇ αὐτῇ στηρίζει νὰ ὀρισθῆ ποῖαι καὶ πόσοι *ἄκμαί* εἶνε ὀριζόντιαι, ποῖαι δὲ καὶ πόσοι *κεκλιμένα*.

2) Νὰ στηριχθῆ ὁ κύβος ἐπὶ μιᾶς *κορυφῆς* αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐξετασθῆ ὁμοίως ἡ διεύθυνσις τῶν *ἔδρῶν* καὶ τῶν *ἄκμῶν* αὐτοῦ.

51. Ἀνακεφαλαίωσις. Ἐν συντόμῳ λοιπὸν ἀπὸ τὰ προηγούμενα (§ 30—50) βλέπομεν ὅτι: δύο εὐθεΐαι, ἡ δύο ἐπίπεδα, ἡ μία εὐθεΐα καὶ ἓν ἐπίπεδον δύνανται νὰ φέρωνται πρὸς ἀλληλα:

α'.) Καθέτως, β'.) Παραλλήλως, γ'.) Πλαγίως. "Ότι δὲ μία εὐθεῖα μόνη ἢ ἐν ἐπίπεδον δύναται νὰ διευθύνηται:

α'.) Ὁριζοντίως, β'.) Κατακορύφως, γ'.) Κεκλιμένως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

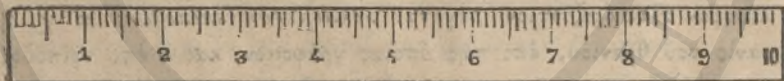
Μέτρησις τῶν εὐθειῶν

52. Τὸ τετρωμένον τοῦτο (1) νῆμα παριστᾶ, ὡς γνωρίζομεν, εὐθεῖαν γραμμὴν· ἐὰν δ' ἐξ ἄλλου λάβωμεν καὶ τὴν ὀρισμένην ταύτην εὐθεῖαν ἣτις ὀνομάζεται *γαλλικὸν μέτρον* (ἢ ἀπλῶς *μέτρον*) καὶ τὴν ἐφαρμόσωμεν διαδοχικῶς ὅσας φοράς δυνάμεθα ἐπὶ τῆς εὐθείας τοῦ νήματος, π. χ. τρεῖς φορές, τότε ἡ μὲν ἐργασία αὕτη, δηλαδὴ ἡ σύγκρισις αὕτη, λέγεται *μέτρησις* τῆς εὐθείας, ὁ δὲ ἀριθμὸς 3 *μέτρα* λέγεται *μῆκος* τῆς εὐθείας.

Ὁ ἀριθμὸς ὅστις εἶνε μῆκος τῆς εὐθείας εἶνε σπουδαῖος διότι παριστᾶ ἢ ἀντιπροσωπεύει τὴν εὐθεῖαν.

53. Ὑποδιάρσεις τοῦ *γαλλικοῦ μέτρον*.

Τὸ μέτρον διαιρεῖται εἰς δέκα ἴσα μέρη ἃτινα λέγονται *παλάμαι* ἢ *δέκατα* τοῦ μέτρον. Τὸ σχῆμα 24 παριστᾶ παλάμην εἰς τὸ πραγματικὸν μέγεθος αὐτῆς.

Σχ. 24

Ἐκάστη παλάμη διαιρεῖται πάλιν εἰς δέκα ἴσα μέρη ἃτινα λέγονται *δάκτυλοι* ἢ *ἐκατοστὰ* τοῦ μέτρον (κοινῶς δὲ *πόντοι*).

Τέλος ἕκαστος δάκτυλος διαιρεῖται εἰς δέκα ἴσα μέρη ἃτινα λέγονται *γραμμὰ* ἢ *χιλιοστὰ* τοῦ μέτρον (2).

(1) Ὁ διδάσκων τείνει νῆμα τριῶν μέτρων μεταξὺ δύο καρφίδων.

(2) Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιδειχθῇ τὸ μέτρον εἰς τοὺς παῖδας· πρέπει νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς ἵνα ἀσκηθῶσι καὶ μόνοι εἰς τὴν μέτρησιν τῶν εὐθειῶν· προτιμότερον δὲ εἶνε ἕκαστος νὰ προμηθευθῇ τεμάχιον λινῆς ταινίας ἐνδὲς μέτρον καὶ νὰ προσπαθῆσῃ μόνος νὰ τὸ ὑποδιάρσῃ πρῶτον εἰς 10 παλάμας, καὶ εἴτα εἰς 100 δακτύλους βοηθούμενος ἀπὸ τὸ σχῆμα 24.

54. Ἐν συντόμῳ δὲ εἶνε:

$$1\delta. = 10\gamma\rho.$$

$$1\pi\lambda. = 10\delta. = 100\gamma\rho.$$

$$1\mu. = 10\pi\lambda. = 100\delta. = 1000\gamma\rho.$$

ὅπου τὸ μὲν = σημαίνει ἴσον, τὰ δὲ: γρ. δ. πλ. μ. εἶνε συντομία τῶν λέξεων: γραμμῆ, δάκτυλος, παλάμη, μέτρον.

Σημ. Πρὸς μέτρησιν μεγάλων εὐθειῶν μεταχειρίζονται ταινίας ἢ ἀλύσεις ἐκ δέκα μέτρων, τὰ δεκάμετρα.

Τὸ δὲ μῆκος χιλίων μέτρων λέγεται καὶ στάδιον ἢ χιλιόμετρον.

55. Ἐὰν ἤδη μετρήσωμεν εὐθειᾶν τινα, π. χ. μίαν δοκόν, καὶ εὐρωμεν ὅτι περιέχει τὸ μέτρον 3 φορές, καὶ τὸν δάκτυλον 5 φορές, τότε μῆκος αὐτῆς θὰ εἶνε ὁ ἀριθμὸς 3 μ. 7 πλ. 5 δ.

56. Ἀσκήσεις πολλαὶ εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ μήκους διαφόρων ἀντικειμένων, οἷον μολυβδίδων, κανόνων, σανίδων, ἀναστήματος παιδῶν, ἢ τῆς πλευρᾶς χαρτῶν, πινάκων, τραπεζῶν, παραθύρων κ.τ.ῶ.

57. Οἱ οὕτως εὐρισκόμενοι ἀριθμοὶ 3 μ. 7 πλ. 5 δ. καὶ οἱ ὅμοιοι, λέγονται *συμμιγεῖς ἀριθμοί*.

58. *Πρόβλημα.* Ἡ μία πλευρὰ ἐνός τετραγώνου εἶνε 5μ. 3πλ. 6δ, πόση εἶνε ἡ περίμετρος αὐτοῦ;

Εἶνε εὐνόητον ὅτι ἡ περίμετρος θὰ εἶνε τετραπλασία τῆς πλευρᾶς, ὅτι δηλ. πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἀριθμὸν 5 μ. 3 πλ. 6 δ. ἐπὶ 4 διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν ζητουμένην περίμετρον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐμάθομεν ἀκόμη τὰς πράξεις ἐπὶ τῶν συμμιγῶν, πρέπει νὰ τρέπωμεν αὐτοὺς εἰς ἀκεραίους ἴσους· τὸν δὲ τρόπον μὲ τὸν ὅποιον κάμομεν τοῦτο ἐννοοῦμεν ἐκ τῶν ἐπομένων παραδειγμάτων.

59. Παραδείγματα:

1ον) Ὁ συμμιγῆς 5 μ. 3 πλ. 6 δ. θὰ γείνη ἀκεραῖος ἂν μετατραπῇ ὄλος εἰς δακτύλους ὡς ἐξῆς:

$$\text{Ἐπειδὴ } 1 \mu. = 100 \delta. \text{ ἔπεται ὅτι } 5 \mu. = 500 \delta.$$

$$\text{» } 1 \pi\lambda. = 10 \delta. \quad \text{» } \text{» } 3 \pi\lambda. = 30 \delta.$$

$$\text{ἔχει καὶ ὁ συμμιγῆς } 6 \delta. = \underline{6 \delta.}$$

$$\text{ἦτοι τὸ ὄλον εἶνε ὁ } 5 \mu. 3 \pi\lambda. 6 \delta. = 536 \delta.$$

2ον) Ὁ συμμιγῆς 6 μ. 8 πλ. 7 δ. 5 γρ. θὰ γείνη ἀκέραιος ἂν τραπῆ ὅλος εἰς γραμμὰς ὡς ἐξῆς:

Ἐπειδὴ 1 μ. = 1000 γρ. ἔπεται ὅτι 6 μ. = 6000 γρ.

» 1 πλ. = 100 γρ. » » 8 πλ. = 800 γρ.

» 1 δ. = 10 γρ. » » 7 δ. = 70 γρ.

ἔχει καὶ ὁ συμμιγῆς 5 γρ. = 5 γρ.

ἦτοι ἐν ὄλῳ ὁ συμμιγῆς 6μ. 8 πλ. 7δ. 5 γρ. = 6875 γρ.

3ον) Ὁ συμμιγῆς 4μ. 9δ. 3γρ. θὰ γείνη ἀκέραιος ἂν τραπῆ εἰς γραμμὰς ὡς ἐξῆς:

Ἐπειδὴ 1 μ. = 1000 γρ. ἔπεται ὅτι 4 μ. = 4000 γρ.

» 1 δ. = 10 γρ. » » 9 δ. = 90 γρ.

ἔχει καὶ ὁ συμμιγῆς 3 γρ. = 3 γρ.

ἦτοι εἶνε ἐν ὄλῳ ὁ συμμιγῆς 4μ. 9δ. 3γρ. = 4093 γρ.

4ον) Ὁ συμμιγῆς 7μ. 4πλ. 8γρ. θὰ γείνη ἀκέραιος ἂν τραπῆ ὅλος εἰς γραμμὰς ὡς ἐξῆς:

Ἐπειδὴ 1 μ. = 1000 γρ. ἔπεται ὅτι 7 μ. = 7000 γρ.

» 1 πλ. = 100 γρ. » » 4 πλ. = 400 γρ.

ἔχει καὶ ὁ συμμιγῆς 8 γρ. = 8 γρ.

ἦτοι εἶνε ἐν ὄλῳ ὁ συμμιγῆς 7μ. 4πλ. 8γρ. = 7408 γρ.

60. Βλέπομεν δηλαδὴ ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων ὅτι ἕκαστος συμμιγῆς γίνεται ἀκέραιος ἀριθμὸς ἂν τραπῆ εἰς μονάδας τῆς τελευταίας τοῦ ὑποδιαίρεσεως.

61. Τώρα δυνάμεθα νὰ λύσωμεν τὸ προταθὲν πρόβλημα (§ 58), διότι τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς 5μ. 3πλ. 6δ. τρέπομεν πρῶτον εἰς ἀκέραιον ἦτοι εἰς 536 δακτύλους, καὶ ἔπειτα πολλαπλασιάζομεν ἐπὶ 4 καὶ εὐρίσκομεν γινόμενον 2144δ., τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ περιμέτρος τοῦ τετραγώνου.

62. Πρόβλημα ἕτερον. Ἐμπορὸς τις εἶχε 28μ. 7πλ. 5δ. ὑφάσματος καὶ ἐπώλησε τὰ 9μ. 3πλ. 8δ. πόσον τοῦ ἔμεινε;

Διὰ νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα πρέπει ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τὸν δεύτερον· πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει νὰ τρέψωμεν καὶ τοὺς δύο εἰς δακτύλους διὰ νὰ γείνωσιν ἀκέραιοι, καὶ ἔπειτα ν' ἀφαιρέσωμεν.

Τρέποντες εἰς δακτύλους εὐρίσκομεν 2875δ. καὶ 938δ., ἀφαιροῦν-
τες δὲ ἔχομεν διαφορὰν 1937δ., ὥστε τόσον ὕφασμα ἔμεινεν εἰς
τὸν ἔμπορον.

63. Ἀρτιστρόφος. Καλὸν εἶνε ἀφοῦ εὐρωμεν τὰς τοιαύτας λύ-
σεις (2144δ., 1937δ., κ.τ.λ.) νὰ μετατρέπωμεν αὐτοὺς εἰς συμ-
μιγεῖς ἀριθμοὺς πάλιν, οἱ ὅποιοι εἶνε πολὺ εὐνοητότεροι, ὡς φαί-
νεται ἐκ τῶν ἐξῆς παραδειγμάτων :

1ον) Ἐστω ὁ ἀριθμὸς 1937δ.

Ἐπειδὴ $10δ = 1πλ.$, ἔπεται ὅτι ἂν διαιρέσωμεν διὰ 10, θὰ τρέ-
ψωμεν τοὺς 1937 δακτύλους εἰς παλάμας· διαιροῦντες ἔχομεν
193πλ καὶ 7δ. Πάλιν ἐπειδὴ $10πλ = 1μ.$, ἔπεται ὅτι ἂν τὰς
193πλ. διαιρέσωμεν διὰ 10, θὰ τρέψωμεν αὐτὰς εἰς μέτρα· διαι-
ροῦντες ἔχομεν 19μ. 3πλ. καὶ 7δ.

Εἶνε λοιπὸν οἱ $1937δ = 19μ. 3πλ. 7δ.$

2ον) Ἐστω ὁ ἀριθμὸς 2144δ.

Ἐπειδὴ $10δ = 1πλ.$, διαιροῦμεν διὰ 10 τοὺς 2144 δακτύλους
καὶ ἔχομεν 214πλ. καὶ 4δ.

Πάλιν ἐπειδὴ $10πλ = 1μ.$, διαιροῦμεν τὰς 214πλ. διὰ 10 καὶ
ἔχομεν : 21μ. 4πλ. καὶ 4δ. Ὡστε εἶνε $2144δ = 21μ. 4πλ. 4δ.$

3ον) Ἐστω ὁ ἀριθμὸς 2065γρ.

Ἐπειδὴ $10γρ = 1δ.$, διαιροῦμεν διὰ 10 τὰς 2065γρ. καὶ ἔχο-
μεν 206δ. καὶ 5γρ.

Πάλιν ἐπειδὴ $10δ = 1πλ.$, διαιροῦμεν διὰ 10, καὶ ἔχομεν 20πλ.
6δ. 5γρ. Τέλος ἐπειδὴ $10πλ = 1μ.$, διαιροῦμεν τὰς 20πλ. διὰ
10, καὶ ἔχομεν : 2μ. 6δ. 5γρ. (χωρὶς παλάμας, διότι εἰς τὴν
διαίρεσιν αὐτῶν διὰ 10, ἔμεινεν ὑπόλοιπον μηδέν).

64. Προβλήματα.

1) Νὰ μετρηθῇ μία ἀκμὴ τοῦ κύβου, καὶ νὰ ὑπολογισθῇ τὸ
μῆκος ὅλων ὁμοῦ τῶν ἀκμῶν του.

2) Ἡ περίμετρος ἐνὸς τετραγώνου εἶνε 1μ. 2πλ. 5δ., πόση
εἶνε ἡ μία του πλευρά ;

3) Νὰ μετρηθῇ τὸ μῆκος μιᾶς καρφίδος, καὶ νὰ ὑπολογισθῇ πό-

σαν σύρμα χρειάζεται διὰ νὰ κατασκευασθῶσι πέντε δωδεκάδες ὁμοίων καρφιδῶν.

4) Νὰ μετρηθῇ τὸ μῆκος ἑνὸς πλήρους στίχου τοῦ βιβλίου μας, καὶ νὰ ὑπολογισθῇ πόσον μῆκος θὰ εἶχον πάντες οἱ στίχοι μιᾶς σελίδος (ὑποτιθεμένου ὅτι πάντες ἦσαν πλήρεις).

5) Νὰ μετρηθῇ τὸ μῆκος ἑνὸς ποδὸς τῆς τραπέζης, καὶ νὰ ὑπολογισθῇ τὸ μῆκος τῆς δοκοῦ ἣτις ἐχρειάσθη πρὸς κατασκευὴν τῶν 4 ποδῶν.

6) Νὰ τεθῶσι 10 ἢ 15 ὅμοια νομίσματα εἰς μίαν ὀρθὴν στήλην, νὰ μετρηθῇ τὸ ὕψος αὐτῆς, καὶ ἐκ τούτου νὰ ὑπολογισθῇ τὸ πάχος ἑνὸς νομίσματος.

7) Κλίμακός τινος ἐκάστη βαθμὶς κεῖται ὑψηλότερον τῆς προηγούμενης αὐτῆς κατὰ 1 πλ. 8δ. 5 γρ.· ἐὰν ἡ κλίμαξ ἔχη 14 βαθμίδας, πόσον εἶνε τὸ ὕψος τῆς ; (δηλ. ἡ κατακόρυφος ἀπόστασις ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας βαθμίδος).

8) Ἐξ ἑνὸς κηρίου καίονται εἰς κάθε πρῶτον λεπτόν 8 γρ. πόσον θὰ καῖ εἰς 15 λεπτά ; καὶ πόσον θὰ μείνη ἐὰν τὸ ἀρχικόν μῆκος τοῦ ἦτο 2 πλ. 6δ. ;

9) Ὑδραγωγεῖόν τι περιέχει 3280 σωλήνας, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἔχει μῆκος 1 μ. 8 πλ. 5δ., πόσον εἶνε τὸ μῆκος τοῦ ὑδραγωγείου ;

10) Ἐκαμέ τις 12 στρατιωτικὰ βήματα καὶ ἐπροχώρησε κατὰ 7 μ. καὶ 8 πλ. πόσον μῆκος ἔχει ἕκαστον βημά του ;

11) Ἐὰν τὸ μῆκος ἑνὸς βήματος εἶνε 65δ., πόσον εἶνε τὸ μῆκος ὁδοῦ τὴν ὁποίαν διὰ νὰ διανύσωμεν κάμνομεν 300 βήματα ;

12) Ἐὰν τὸ μῆκος ἑνὸς βήματος εἶνε 65δ., πόσα βήματα θὰ κάμωμεν διὰ νὰ διανύσωμεν ὁδὸν 3900 μέτρων ;

65. Ἀσκήσεις συχναὶ εἰς τὰ ἐξῆς ζητήματα, ἄνευ ἐργαλείου.

1) Νὰ ἐκτιμηθῇ κατὰ προσέγγισιν τὸ μῆκος δεδομένης εὐθείας.

2) Νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀπόστασις δύο σημείων (χωρὶς νὰ εἶνε γεγραμμένη ἢ μεταξὺ αὐτῶν εὐθεῖα).

3) Ἐκ δύο εὐθειῶν νὰ ἐκτιμηθῇ πόσον ἡ μία εἶνε μεγαλυτέρα τῆς ἄλλης.

4) Ἐκ δύο εὐθειῶν νὰ ἐκτιμηθῇ πόσας φορές ἡ μία περιέχει τὴν ἄλλην.

5) Νὰ διαιρεθῇ δεδομένη εὐθεῖα εἰς 2, 3, κτλ. ἴσα μέρη.

6) Νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀπόστασις σημείου ἀπὸ εὐθείας δεδομένης (§ 32).

7) Νὰ γραφῇ εὐθεῖα ἔχουσα ὀρισμένον μῆκος (π. χ. 10, 15, 22, κ. τ. λ. ὀακτύλων),

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὅρθογώνιον παραλληλεπίπεδον

66. Τὸ στερεὸν τοῦτο λέγεται ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον. Καὶ τὸ σχῆμα 25 παριστᾷ ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον.

Σχ. 25

67. Ἐπιφάνεια αὐτοῦ. Καὶ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου (ὅπως τοῦ κύβου) πάντα τὰ ἄκρα, εἰς τὰ ὁποῖα τελειώνει, ὁμοῦ λαμβανόμενα ὀνομάζονται ἐπιφάνεια αὐτοῦ.

68. Ἐδραι αὐτοῦ λέγονται τὰ διάφορα ταῦτα μέρη ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ ἐπιφάνειά του. Ὑπάρχουσι δ' ἐν αὐτῷ ἐξ ἑδραι.

69. Ἀκμαὶ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου λέγονται αἱ εὐθεῖαι καθ' ἃς συναντῶνται αἱ ἑδραι του ἀνά δύο· ἔχει δὲ δώδεκα ἀκμάς.

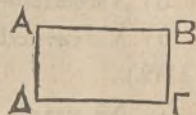
70. Στερεαὶ γωνίαι. Καὶ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου αἱ ἑδραι συναντῶνται ἀνά τρεῖς, καὶ ἀποτελοῦσι στερεὰς γωνίας· ὑπάρχουσι δ' ἐν αὐτῷ ὀκτῶ στερεαὶ γωνίαι καὶ ἄλλαι τόσαι κορυφαί.

ΣΗΜ. Ἡ ἀρίθμησις τῶν ἐδρῶν, τῶν ἀκμῶν, τῶν στερεῶν γωνιῶν καὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὀρθογ. παραλληλεπιπέδου ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν μαθητῶν γινομένη ὡς ἐν τῷ κύβῳ.

71. Ὅρθογώνιον παραλληλόγραμμον. Ἐκάστη ἑδρα τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου εἶνε ἐπίπεδος καὶ τὸ σχῆμα ὅπερ ἔχει λέγεται ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον ἢ ἀπλῶς ὀρθογώνιον.

Ἀσκήσεις. Ποῦ ἄλλοῦ βλέπομεν ὀρθογώνια ; Νὰ γραφῶσιν ὀρθογώνια ὅσον τὸ δυνατὸν ἄμεμπτα.

72. Πλευραὶ τοῦ ὀρθογωνίου λέγονται αἱ τέσσαρες εὐθεῖαι ὑπὸ τῶν ὁποίων περιορίζεται· π. χ. τοῦ ὀρθογωνίου ΑΒΓΔ (σχ. 26) πλευραὶ εἶνε αἱ εὐθεῖαι ΑΒ, ΒΓ, ΓΔ, ΔΑ.

73. Τῆν περίμετρον τοῦ ὀρθογωνίου (σχ. 26) ἀποτελοῦσιν αἱ τέσσαρες αὐτοῦ πλευραὶ ὁμοῦ λαμβανόμεναι.

74. Αἱ πλευραὶ τοῦ ὀρθογωνίου συναντῶνται ἀνά δύο καθεῶτα καὶ σχηματίζουσιν ὀρθὰς γωνίας, ὡς εὐκόλως θεβαιουῦται τις διὰ τοῦ γνῶμονος. Ὡστε : Τὸ ὀρθογώνιον ἔχει τέσσαρας γωνίας ὀρθὰς καὶ διὰ τοῦτο ἴσας.

Αἱ πλευραὶ του ὁμοῦ δὲν εἶνε πᾶσαι ἴσαι μεταξὺ τῶν· μόνον κάθε δύο ἀπέναντι εἶνε ἴσαι καὶ παράλληλοι.

75. Σύγκρισις τοῦ κύβου καὶ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου. Ὅπως ὁ κύβος οὕτω καὶ τὸ ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον ἔχει ἕξ ἑδρας, δώδεκα ἄκμια, ὀκτῶ στερεὰς γωνίας, καὶ ὀκτῶ κορυφάς· ἐπίσης δ' ἀμφοτέρω ἐχουσι τὰς ἀπέναντι ἑδρας ἴσας καὶ παράλληλους.

Ἄλλ' ἐνῶ τοῦ κύβου αἱ ἑδραι καὶ αἱ ἄκμια εἶνε πᾶσαι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας, τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου οὔτε αἱ ἑδραι εἶνε πᾶσαι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας (ἐν γένει), οὔτε αἱ ἄκμια· προσέτι δὲ ἐνῶ τοῦ κύβου αἱ ἑδραι εἶνε τετράγωνα τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου εἶνε ἐν γένει ὀρθογώνια.

76. Διαστάσεις. Ἐὰν ἑδραν τινὰ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου τοποθετήσωμεν ὀριζοντίως, τότε ἐκ τῶν τριῶν ἄκμῶν τῶν συναντωμένων εἰς τινὰ κορυφὴν αὐτοῦ ἢ κατακορύφως διευθυνομένη ὀνομάζεται ὕψος, ἐκ δὲ τῶν δύο ἄλλων ἢ μὲν μεγαλύτερα ὀνομάζεται μῆκος, ἢ δὲ μικροτέρα πλάτος τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου. Αἱ τρεῖς δὲ ὁμοῦ μὲ ἐν ὄνομα λέγονται διαστάσεις αὐτοῦ.

Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὸν κύβον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν αὐτῷ καὶ αἱ τρεῖς διαστάσεις (ὕψος, μῆκος, πλάτος) εἶνε ἴσαι.

77. *Σύγκρισις τετραγώνου καὶ ὀρθογωνίου.* Ὅπως τοῦ τετραγώνου οὕτω καὶ τοῦ ὀρθογωνίου αἱ τέσσαρες γωνίαι εἶνε ὀρθαὶ καὶ ἴσαι, αἱ δὲ ἀπέναντι πλευραὶ εἶνε ἀνὰ δύο ἴσαι καὶ παράλληλοι.

Ἄλλ' ἐνῶ τοῦ τετραγώνου αἱ τέσσαρες πλευραὶ εἶναι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας, τοῦ ὀρθογωνίου δὲν εἶνε (εἰ μὴ μόνον αἱ ἀνὰ δύο ἀπέναντι).

78. *Διαστάσεις τοῦ ὀρθογωνίου καὶ τοῦ τετραγώνου.* Ἐκ τῶν δύο προσκειμένων πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου ἡ μία λέγεται *βάσις*, ἡ δὲ ἄλλη ὕψος αὐτοῦ, ὁμοῦ δὲ διαστάσεις· π. χ. τοῦ ὀρθογωνίου ΑΒΓΔ (σχ. 26) ἂν ἡ ΔΓ ληφθῆ ὡς *βάσις*, ἡ ΑΔ θὰ εἶνε τὸ ὕψος.

Ἄλλοτε πάλιν ἡ μὲν μεγαλύτερα διάστασις λέγεται *μῆκος*, ἡ δὲ μικροτέρα *πλάτος* τοῦ ὀρθογωνίου.

Καὶ διὰ τὸ τετράγωνον ἰσχύουσι τὰ αὐτά, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τούτῳ αἱ δύο διαστάσεις εἶνε ἴσαι.

79. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐνίοτε χάριν συντομίας *βάσις*, ὕψος, *μῆκος* καὶ *πλάτος* λέγονται καὶ οἱ ἀριθμοὶ οἱ παριστῶντες τὰς εἰρημένας πλευρὰς ἢ ἀκμάς.

80. *Εὐθύγραμμα σχήματα.* Τὸ τετράγωνον καὶ τὸ ὀρθογώνιον ἐπειδὴ περατοῦνται εἰς εὐθείας γραμμὰς λέγονται *εὐθύγραμμα σχήματα*· καὶ πᾶν δ' ἄλλο ἐπίπεδον σχῆμα περατούμενον εἰς εὐθείας λέγεται *εὐθύγραμμον*.

Τέλος διὰ μαχαιρίου χαράττομεν ἐλαφρῶς τὰς εὐθείας ΑΒ, ΒΓ, ΓΔ, ΔΑ, καὶ κρατοῦντες ὀριζόντιον τὸ ὀρθογώνιον ΑΒ ΓΔ ἀνυψοῦμεν τὰ λοιπὰ ὥστε νὰ γείνωσι κατακόρυφα· τότε ἔχομεν τὸ ζητούμενον κυτίον. Ἐὰν ἠθέλομεν νὰ ἔχη καὶ κάλυμμα, ἤρκει παρὰ τὸ ὀρθογώνιον 2 νὰ ἐγράφομεν καὶ ἕτερον ὀρθογώνιον ὡς τὸ 5, νὰ ἐχαράττομεν δὲ καὶ τὴν ΕΖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Μέτροσις τοῦ ὀρθογωνίου καὶ τοῦ τετραγώνου

82. *Νὰ μετρήσωμεν ὀρθογώνιον τι καὶ ἐν γένει ἐπιφανείαν τινα, σημαίνει νὰ συγκρίνωμεν αὐτὴν πρὸς ὠρισμένον τετράγωνον,*

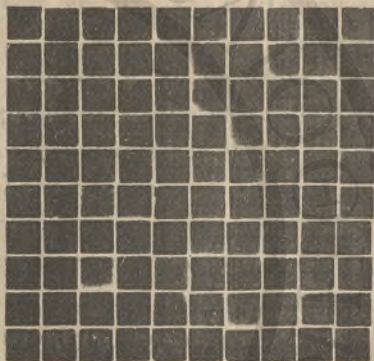
ὅπερ λαμβάνεται ὡς μονάς, καὶ νὰ εὕρωμεν πύσσας φορὰς ἢ ἐπιφάνεια περιέχει τὴν μονάδα καὶ τὰ μέρη αὐτῆς.

83. Ὁ ἀριθμὸς ὅστις δεικνύει τοῦτο, ὁ ἐκ τῆς μετρήσεως προκύπτων καλεῖται ἔμβαδὸν τῆς ἐπιφανείας, καὶ εἶνε πολὺ σπουδαῖος διότι παριστᾷ αὐτήν.

84. Ὡς μονάς τῶν ἐπιφανειῶν λαμβάνεται τὸ τετράγωνον τοῦ ὁποίου ἐκάστη πλευρὰ εἶνε ἴση μὲ ἓν μέτρον, καὶ τὸ ὁποῖον καλεῖται τετραγωνικὸν μέτρον (1).

85. Ὑποδιαιρέσεις τοῦ τετραγωνικοῦ μέτρου

1) *Τετραγωνικὴ παλάμη.* Ἐὰν ἐκάστην πλευρὰν τοῦ τετραγωνικοῦ μέτρου διαιρέσωμεν εἰς δέκα ἴσα μέρη, ἦτοι εἰς δέκα παλάμας, καὶ ἔπειτα ἐκ τῶν σημείων διαιρέσεως φέρωμεν εὐθείας παραλλήλους πρὸς τὰς πλευράς του (ὡς δεικνύει τὸ σχ. 28), παρατηροῦμεν ὅτι τὸ τετραγωνικὸν μέτρον διαιρεῖται εἰς ἑκατὸν μέρη, τὰ ὁποῖα εἶνε τετράγωνα ἴσα πρὸς ἄλληλα, ὡς εὐκόλως βεβαιουταί τις.

Σχ. 28

Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον τῶν 100 τούτων τετραγώνων ἔχει πλευρὰν μίαν παλάμην ὀνομάζεται *τετραγωνικὴ παλάμη*. Ὡστε εἶνε 1 τ.μ. = 100 τ. πλ. καὶ ἐπομένως 1 τ. πλ. = $\frac{1}{100}$ τ. μ. (τ. μ., τ. πλ., ἐγράφησαν συντόμως ἀντί: τετραγωνικὸν μέτρον, τετραγωνικὴ παλάμη).

2) *Τετραγωνικὸς δάκτυλος.* Ἐὰν ὁμοίως τὰς πλευράς τῆς τετραγωνικῆς παλάμης διαιρέσωμεν εἰς δέκα ἴσα μέρη, ἦτοι εἰς δέκα δακτύλους, καὶ ἐργασθῶμεν ὅπως καὶ προηγουμένως (σχ. 28), θὰ ἴδωμεν πάλιν ὅτι ἡ τετραγωνικὴ παλάμη διαιρεῖται εἰς ἑκατὸν

(1) Καλὸν εἶναι νὰ παρουσιασθῇ εἰς τοὺς μαθητὰς τετραγωνικὸν μέτρον πραγματικὸν ὅπερ νὰ διαιρεθῇ εἰς 100 τετραγωνικὰς παλάμας.

ἴσα τετράγωνα. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἔχει πλευρὰν ἓνα δάκτυλον, ὀνομάζεται *τετραγωνικὸς δάκτυλος* ὥστε $1 \tau. \text{πλ.} = 100 \tau. \delta.$ καὶ ἐπομένως $1 \tau. \delta. = \frac{1}{100} \tau. \text{πλ.}$ ($\tau. \delta.$, ἐγράφη συντόμως ἀντὶ τετραγωνικὸς δάκτυλος).

Τὸ σχῆμα 3 παριστᾷ τετραγωνικὸν δάκτυλον εἰς τὸ πραγματικὸν μέγεθος.

3) *Τετραγωνικὴ γραμμὴ.* Ἐργαζόμενοι ὁμοίως ἐπὶ τοῦ τετρ. δακτύλου, θὰ διαιρέσωμεν αὐτὸν εἰς ἑκατὸν ἴσα τετράγωνα, τῶν ὁποίων ἕκαστον θὰ ἔχη πλευρὰν μίαν γραμμὴν καὶ θὰ καλεῖται *τετραγωνικὴ γραμμὴ* ὥστε θὰ εἶνε $1 \tau. \delta. = 100 \tau. \gamma\rho.$ καὶ ἐπομένως $1 \tau. \gamma\rho. = \frac{1}{100} \tau. \delta.$

86. Ἐν συνόψει θὰ ἔχωμεν : $1 \tau. \delta. = 100 \tau. \gamma\rho.$

$1 \tau. \text{πλ.} = 100 \tau. \delta. = 10000 \tau. \gamma\rho.$

$1 \tau. \mu. = 100 \tau. \text{πλ.} = 10000 \tau. \delta. = 1000000 \tau. \gamma\rho.$

87. Ἡ τελευταία δὲ σειρά δεικνύει ὅτι εἶνε :

$1 \tau. \text{πλ.} = \frac{1}{100}$ τοῦ τετραγ. μέτρου.

$1 \tau. \delta. = \frac{1}{10000}$ τοῦ τετρ. μέτρου.

$1 \tau. \gamma\rho. = \frac{1}{1000000}$ τοῦ τετρ. μέτρου.

88. Τὸ τετρ. μέτρον καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτοῦ λέγονται *μονάδες ἐπιφανείας* ἐνῶ τὸ ἀπλοῦν μέτρον καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτοῦ (§ 53) λέγονται *μονάδες γραμμικαί*.

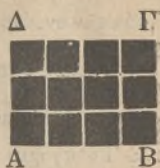
89. Χίλια δὲ τετρ. μέτρα ($1000 \tau. \mu.$) ἀποτελοῦσι τὸ λεγόμενον *βασιλικὸν στρέμμα*.

Ἀσκήσεις εἰς τὸ γράφειν τετραγωνικὰς παλάμας καὶ τετραγωνικοὺς δακτύλους εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτῶν μέγεθος.

90. Τρόπος μετρήσεως τῶν ἐπιφανειῶν Ἀφοῦ ἤδη ὠρίσθη ἡ μονὰς ἐπιφανείας καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ σύγκρισις τοῦ ὀρθογωνίου πρὸς αὐτὰς δὲν θὰ γίνῃ ὅπως καὶ εἰς τὰς εὐθείας (§ 52), δηλαδή διὰ τῆς ἀμέσου ἐπιθέσεως τῆς μονάδος καὶ τῶν μερῶν τῆς, ἀλλὰ διὰ τρόπου πολλῶν εὐκολωτέρου,

τὸν ὅποιον ἐννοοῦμεν ἐκ τοῦ ἐπομένου παραδείγματος :

91. Ἐστω πρὸς μέτρῃσιν ὀρθογώνιον τοῦ ὀποίου ἢ μὲν βᾶσις ἄς εἶνε 4 μ., τὸ δὲ ὕψος 3 μ., καὶ τὸ ὅποιον ἄς παριστᾷ τὸ σχῆμα ΑΒΓΔ (σχ. 29).

Σημειοῦμεν τὰ διαδοχικὰ μέτρα ἐπὶ τοῦ ὕψους ΑΔ καὶ τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς ΒΓ καὶ διὰ τῶν σημείων διαιρέσεως φέρομεν τὰς δύο πρὸς τὴν βᾶσιν παραλλήλους εὐθείας, δι' ὧν τὸ ὀρθογώνιον διαιρεῖται εἰς τρεῖς ταινίας.

Σχ. 29

Σημειοῦμεν ὁμοίως τὰ διαδοχικὰ μέτρα ἐπὶ τῆς βάσεως ΑΒ καὶ τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς ΔΓ, καὶ ἐκ τῶν σημείων διαιρέσεως φέρομεν τὰς τρεῖς πρὸς τὸ ὕψος παραλλήλους εὐθείας, ὅτε ἐκάστη τῶν τριῶν ταινιῶν διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη, καὶ τὸ ὅλον ὀρθογώνιον εἰς 3×4 ἦτοι εἰς 12 μέρη.

Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν τούτων προδήλως εἶνε ἴσον μὲν 1 τ. μ., ἔπεται ὅτι τὸ δοθὲν ὀρθογώνιον περιέχει 12 φορές τὴν μονάδα ἐπιφανείας, ὅτι δηλαδή ὁ ἀριθμὸς 12 τ. μ. εἶνε τὸ ζητούμενον ἐμβαδόν.

92. Ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἰργάσθημεν εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἐννοοῦμεν εὐκόλως ὅτι ὄχι μόνον τώρα, ὅτε ἡ βᾶσις καὶ τὸ ὕψος εἶνε 4 μ. καὶ 3 μ., ἀλλὰ καὶ δι' οἴσουσδήποτε ἀριθμούς :

93. Τὸ ἐμβαδόν τοῦ ὀρθογωνίου εἶνε ἴσον μὲ τὸ γινόμενον τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὕψος του.

94. Προβλήματα.

1) Ὀρθογωνίου πατώματος τὸ μῆκος εἶνε 7μ., τὸ δὲ πλάτος 4μ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ; (28 τ. μ.)

2) Πίνακος ὀρθογωνίου τὸ μῆκος εἶνε 13 πλ., τὸ δὲ πλάτος εἶνε 8 πλ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ; (104 τ. πλ.)

3) Εἰκόνας τὸ μὲν μῆκος εἶνε 38 δ., τὸ δὲ πλάτος 25 δ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ; (950 τ. δ.)

4) Ἐπισκεπτηρίου τὸ μὲν πλάτος εἶνε 56 γρ. τὸ δὲ μῆκος 90 γρ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ; (5040 τ. γρ.)

95. Καλὸν εἶνε νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἂν αἱ διαστάσεις τοῦ ὀρ-

θογωνίου ἐκφράζονται εἰς γραμμικὰ μέτρα, τότε καὶ τὸ ἐμβαδὸν ἐκφράζεται εἰς τετραγωνικὰ μέτρα· καὶ ὅτι ἂν αἱ διαστάσεις ἐκφράζονται εἰς γραμμικὰς παλάμας, ἢ δακτύλους, ἢ γραμμὰς, καὶ τὸ ἐμβαδὸν θὰ ἐκφράζηται εἰς τετραγωνικὰς παλάμας, ἢ τετραγωνικοὺς δακτύλους, ἢ τετραγωνικὰς γραμμὰς.

96. Ὄταν αἱ πλευραὶ τοῦ ὀρθογωνίου μετρῶνται ὑπὸ συμμιγῶν ἀριθμῶν (καὶ ὅχι ὑπὸ ἀκεραίων ὡς ἐν τῇ § 94) τότε πρῶτον τρέπομεν καὶ τοὺς δύο εἰς τὴν τελευταίαν μονάδα των, διὰ νὰ γίνωσιν ἀκεραιοὶ (§ 58, 59, 60) καὶ ἔπειτα τοὺς πολλαπλασιάζομεν.

97. Παραδείγματα.

1) Ἡ ὀρθογώνιος ἐπιφάνεια τραπέζης ἔχει μῆκος 1 μ. 1 πλ. 8 δ. καὶ πλάτος 7 πλ. 2 δ., πόσον ἐμβαδὸν ἔχει ;

(Ἐπειδὴ 1μ. 1πλ. 8δ. = 118δ. καὶ 7πλ. 2δ. = 72δ., τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $118 \times 72 \tau. \delta. = 8496 \tau. \delta.$.)

2) Γεωγραφικοῦ χάρτου τὸ μὲν μῆκος εἶνε 1μ. 6πλ. 5δ. τὸ δὲ πλάτος 1μ. 1πλ. 2δ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ;

(1μ. 6πλ. 5δ. = 165δ., καὶ 1μ. 1πλ. 2δ. = 112δ. ὥστε τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $165 \times 112 \tau. \delta.$.)

3) Ὄρθογωνίου πατώματος τὸ μὲν μῆκος εἶνε 5μ. καὶ 45δ. τὸ δὲ πλάτος 3μ. 73δ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ; (203285 τ. δ.)

4) Ἐπισκεπτηρίου τὸ μὲν μῆκος εἶνε 8δ. 5γρ. τὸ δὲ πλάτος 5δ. 2γρ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ; (4420 τ. γρ.)

98. Τοὺς ἀκεραίους ἀριθμοὺς τῶν ἐμβαδῶν τοὺς ὁποίους οὕτως εὐρίσκομεν (π.χ. 8496 τ. δ. 4420 τ. γρ. κ.τ.λ.) διὰ νὰ τοὺς ἐννοῶμεν καὶ νὰ τοὺς ἐνθυμώμεθα εὐκολώτερον, εἶνε καλὸν νὰ τρέπομεν εἰς ἄλλους συμμιγεῖς, ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἐξῆς παραδείγματα:

1) Ὁ 8496 τ. δ. Ἐπειδὴ γνωρίζομεν (§ 86) ὅτι $100 \tau. \delta. = 1 \tau. \pi\lambda.$, ἔπεται ὅτι ἂν τοὺς 8496 τ. δ. διαιρέσωμεν διὰ 100 θὰ τρέψωμεν αὐτοὺς εἰς τ. πλ. καὶ θὰ ἔχωμεν 84 τ. πλ. καὶ ὑπόλοιπον 96 τ. δ.

2) Ὁ 18480 τ. δ. Ἐπειδὴ εἶνε $100 \tau. \delta. = 1 \tau. \pi\lambda.$ ἔπεται ὅτι ἂν διαιρέσωμεν διὰ 100 θὰ τρέψωμεν αὐτοὺς εἰς τ. πλ. καὶ θὰ ἔχωμεν 184 τ. πλ. καὶ 80 τ. δ.

Πάλιν ἐπειδὴ εἶνε 100 τ. πλ. = 1 τ. μ. διαιροῦντες τὰς 184 τ. πλ. διὰ 100 θὰ ἔχωμεν 1 τ. μ. καὶ 84 τ. πλ. καὶ τοὺς 80 τ. δ., ἤτοι θὰ εἶνε : 18480 τ. δ. = 1 τ. μ. 84 τ. πλ. 80 τ. δ.

3) Ὁ 4420 τ. γρ. Ἐπειδὴ 100 τ. γρ. εἶνε 1 τ. δ., ἐπεταὶ ὅτι διαιροῦντες διὰ 100 θὰ τρέψωμεν αὐτὰς εἰς τ. δ. καὶ θὰ ἔχωμεν 4420 τ. γρ. = 44 τ. δ. 20 τ. γρ.

99. *Ἐν συντομίᾳ βλέπομεν :*

α'.) ὅτι τὸ ἐμβαδὸν παντὸς ὀρθογωνίου εὐρίσκεται ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τὴν βᾶσιν ἐπὶ τὸ ὕψος του

β'.) ὅτι ὅταν ἡ βᾶσις καὶ τὸ ὕψος μετρῶνται ὑπὸ συμμιγῶν ἀριθμῶν, πρῶτον τρέπομεν αὐτοὺς εἰς ἀκεραίους, καὶ ἔπειτα πολλαπλασιάζομεν.

γ'.) ὅτι τὸ οὕτως εὐρισκόμενον ἀκέραιον ἐμβαδὸν ἐννοοῦμεν καλύτερον ἢ τὸ μετὰ τρέψωμεν εἰς συμμιγῆ ἀριθμόν.

Τοιοῦτοτρόπως θὰ λύωμεν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ σχετικὰ προβλήματα.

100. *Μέτρησις τοῦ τετραγώνου.* Ἐπειδὴ τὸ τετράγωνον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὀρθογώνιον ἔχον βᾶσιν καὶ ὕψος ἴσα, ἐπεταὶ ὅτι : διὰ νὰ εὐρωμεν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ τετραγώνου πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν μίαν του πλευρὰν ἐφ' ἑαυτήν. Π. χ. ἂν τετραγώνου τινὸς ἡ πλευρὰ εἶνε 7 μ., τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $7 \times 7 = 49$ τ. μ. Καὶ ἂν ἄλλου τετραγώνου ἡ πλευρὰ εἶνε 12 δ., τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $12 \times 12 = 144$ τ. δ. κ. τ. δ.

101. Προβλήματα.

1) Πεζοδρομίου τινὸς τὸ μὲν πλάτος εἶνε 1 μ. 35 δ. (= 135 δ.) τὸ δὲ μῆκος 28 μ. (= 2800 δ.) πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ;

2) Ἐκ δύο σημαιῶν ἡ α' ἔχει μῆκος 3 μ. 25 δ., καὶ πλάτος 1 μ. καὶ 85 δ., ἡ δὲ β' ἔχει μῆκος 3 μ. 15 δ., καὶ πλάτος 2 μ. ποία εἶνε μεγαλυτέρα καὶ κατὰ πόσον ;

3) Πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὀρθογωνίου οἰκοπέδου, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν μῆκος εἶνε 218 μ. τὸ δὲ πλάτος 126 μ., καὶ πόσον ἀξίζει πρὸς δραχμὰς 5 ἕκαστον τ. μ. ;

4) Διὰ τοῦ ἀνωτέρω οἰκοπέδου ἐὰν διέλθῃ ἑδὸς κατὰ τὴν διεύ-

Θυνησιν τοῦ μήκους του, ἔχουσα πλάτος 7 μ, πόσον οἰκόπεδον θὰ καταλάβῃ, καὶ πόσον θὰ μείνῃ ἐλεύθερον ;

5) Τὸ πάτωμα αἰθούσης περιέχει 25 σανίδας, τῶν ὁποίων ἐκάστη ἔχει μῆκος 3 μ. 2 πλ. καὶ πλάτος 28 δ.· πόσον ἐμβαδὸν ἔχει ἐκάστη σανίς, καὶ πόσον ὅλον τὸ πάτωμα ;

6) Ἐκάστη ἀπὸ τὰς 100 σελίδας ἐνὸς βιβλίου ἔχει μῆκος 22 δ. καὶ πλάτος 14 δ.· πόσην ἔκτασιν θὰ καλύψωσι τὰ φύλλα αὐτοῦ ἂν ἀπλωθῶσι τὸ ἐν παρὰ τὸ ἄλλο ἐφ' ἐνὸς ἐπιπέδου ;

(1 τ. μ. 54 τ. πλ.)

7) Εἰς ἀγρὸν ὀρθογώνιον ἔχοντα μῆκος 125 μ. καὶ πλάτος 52 μ. ἐσπάρησαν 48 ὀκ. καὶ 300 δράμια κριθῆς (=19500 δρ.)· πόση κριθὴ ἐσπάρη εἰς ἕκαστον τετρ. μέτρον ; (3 δράμια).

8) Ἡ πρόσεψις μιᾶς οἰκίας ἀποτελεῖ ὀρθογώνιον ἔχον βάσιν 6 μ. καὶ ὕψος 8 μ., καὶ φέρει 5 παράθυρα ὧν ἕκαστον ἔχει πλάτος 1 μ. καὶ ὕψος 1 μ. 90 δ.· πόση εἶνε ἡ ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου μόνον ;

9) Πόσαι σανίδες μήκους 2 μ. 35 δ. καὶ πλάτους 20 δ. χρειάζονται διὰ τὸ ὀρθογώνιον πάτωμα αἰθούσης, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν μῆκος εἶνε 9 μ. 4 πλ. τὸ δὲ πλάτος 6 μ. 3 πλ. ;

ΣΗΜ. Χρειάζονται τόσαι σανίδες ὅσας φορὰς τὸ ἐμβαδὸν τῆς μιᾶς σανίδος χωρεῖ εἰς τὸ ἐμβαδὸν τοῦ πατώματος.

10) Διαδρόμου τὸ μῆκος εἶνε 8 μ. 4 πλ., τὸ δὲ πλάτος 2 μ. 1 πλ.· πόσαι τετράγωνοι πλάκες χρειάζονται ἵνα στρωθῇ, ἀφοῦ ἐκάστης πλακὸς ἢ πλευρὰ εἶνε 2 πλ. ;

ΣΗΜ. Ἡ λύσις ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ 9.

11) Κήπου ὀρθογωνίου τὸ μῆκος εἶνε 276 μ. τὸ δὲ πλάτος 135 μ.· πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδὸν ; Καὶ πόσα δένδρα δύνανται νὰ φυτευθῶσι κατὰ τὴν περίμετρον αὐτοῦ, ἂν μεταξὺ των ἀπέχωσι κατὰ 3 μ. ;

12) Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κήπου ἀποχωρίζονται δύο οἰκόπεδα τετράγωνα, τῶν ὁποίων τὸ μὲν α'. ἔχει πλευρὰν 18 μ. τὸ δὲ β'. 23 μ. 5 πλ.· πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδὸν τοῦ μένοντος ἐλευθέρου κήπου ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πλάγιον παραλληλεπίπεδον

102. Ἐὰν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοποθετήσωμεν ἄρκετὰ ἴσα βιβλία (ἢ ἐπισκεπτήρια κ. τ. ὅ.) εἰς μίαν ὀρθὴν στήλην, θὰ σχηματίσωμεν, ὡς γνωστόν, ἓν ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον.

Ἐὰν ὁμως χωρὶς νὰ ἐγγίσωμεν τὴν βᾶσιν του μετακινήσωμεν τὰ ἄλλα βιβλία ὥστε ἡ στήλη νὰ κλίνη πρὸς τι μέρος, τότε σχηματίζεται νέον στερεόν, τὸ ὁποῖον λέγεται πλάγιον παραλληλεπίπεδον.

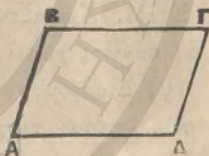
Καὶ τὸ ἀπέναντι σχῆμα 30 παριστᾷ πλάγιον παραλληλεπίπεδον.

103. Ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸν κύβον καὶ τὸ ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον, τί καλεῖται ἐπιφάνεια, ἔδραι, ἄκμαί, στερεαὶ γωνίαι, κορυφαί, τοῦ πλάγιου παραλληλεπιπέδου, καὶ τίς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν;

Σχ. 30

104. Πλάγιον παραλληλόγραμμον. Ἐκάστη ἀπὸ τὰς πέριξ ἔδρας τοῦ τοιοῦτου πλάγιου παραλληλεπιπέδου ἔχει ἰδιαιτερον σχῆμα τὸ ὁποῖον λέγεται πλάγιον παραλληλόγραμμον ἢ ἀπλῶς παραλληλόγραμμον.

Σχ. 31

Τοιοῦτο εἶνε καὶ τὸ ἀπέναντι σχῆμα ΑΒΓΔ

105. Πλευραὶ τοῦ παραλληλογράμμου λέγονται αἱ 4 εὐθεῖαι αἱ ὁποῖαι περιορίζουσιν αὐτό π. χ. τοῦ ΑΒΓΔ πλευραὶ εἶνε αἱ ΑΒ, ΒΓ, ΓΔ, ΔΑ.

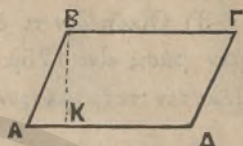
106. Τὴν περίμετρον τοῦ παραλληλογράμμου ἀποτελοῦσιν αἱ 4 αὐτοῦ πλευραὶ ὁμοῦ λαμβανόμεναι.

107. Ὁμοιότητες τοῦ παραλληλογράμμου καὶ τοῦ ὀρθογωνίου: Καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο ἔχει 4 πλευράς, αἵτινες ἀνὰ δύο εἶνε ἀπέναντι, ἴσαι, καὶ παράλληλοι.

108. Διαφοραὶ αὐτῶν: Ἐνῶ τοῦ ὀρθογωνίου αἱ ὀρθαὶ καὶ πᾶσαι

ἀδιακρίτως ἴσαι, τοῦ παραλληλογράμμου δύο μὲν εἶνε ὀξεῖαι, δύο δὲ ἀμβλεῖαι, καὶ μόνον αἱ ἀνά δύο ἀπέναντι εἶνε ἴσαι.

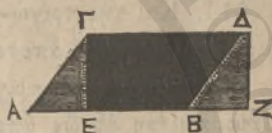
109. Βάσις τοῦ παραλληλογράμμου λέγεται μία πλευρὰ αὐτοῦ, συνήθως ἡ μεγαλύτερα, π. χ. ἡ AD . (σχ. 32)· τότε ὕψος αὐτοῦ λέγεται ἡ κάθετος BK ἣτις φέρεται ἐπὶ τὴν βάσιν ἐκ τινος σημείου (β) τῆς ἀπέναντι πλευρᾶς.

Σχ. 32

110. Μέτρησις τοῦ παραλληλογράμμου

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι θέλομεν νὰ μετρήσωμεν τὸ παραλληλόγραμμος $AGDB$ τοῦ ὁποίου βάσις ἔστω ἡ AB καὶ ὕψος ἡ AK .

Σχ. 33

Ἐὰν λάβωμεν τὸ μέρος αὐτοῦ AGE καὶ τὸ μεταθέσωμεν δεξιᾶ εἰς τὸ ΔZB

(ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχ. 33), τότε θὰ ἀποτελεσθῇ νέον σχῆμα τὸ $GEZ\Delta$ τὸ ὁποῖον εἶναι ὀρθογώνιον καὶ τὸ ὁποῖον, ὡς βλέπομεν ἔχει τὴν αὐτὴν ἔκτασιν μὲ τὸ δοθὲν παραλληλόγραμμον.

Τὸ ὀρθογώνιον τοῦτο ἔχει ὕψος GE , τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὕψος τοῦ παραλληλογράμμου, καὶ βάσιν τὴν EZ ἴσην μὲ τὴν βάσιν AB τοῦ παραλληλογράμμου, ὡς εὐκόλως βεβαιοῦται τις.

Εἶνε λοιπὸν φανερὸν ὅτι ἂν θέλωμεν τὸ ἐμβαδὸν παραλληλογράμμου, ἀρκεῖ νὰ εὕρωμεν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὀρθογωνίου τοῦ ἔχοντος ἴσην βάσιν καὶ ἴσον ὕψος καὶ ὅτι διὰ τοῦτο :

111. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ παραλληλογράμμου εἶνε ἴσον μὲ τὸ γινόμενον τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ ὕψος.

Π. χ. ἂν παραλληλογράμμου τινὸς ἡ μὲν βάσις εἶνε 7μ. τὸ δὲ ὕψος εἶνε 3μ., τὸ ἐμβαδὸν εἶνε 21 τ.μ.

112. Προβλήματα.

1). Κῆπος ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου τοῦ ὁποίου ἡ μὲν βάσις εἶνε 92μ. τὸ δὲ ὕψος 27μ., πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδόν ;

2) Σημαία τις εἶνε ἀνηρτημένη πλαγίως ὥστε ἀποτελεῖ παραλλ-

ληλόγραμμον τοῦ ὁποίου ἡ μὲν βᾶσις εἶνε 2μ. 70δ, τὸ δὲ ὕψο-
1μ. Πόσῃν ἔκτασιν κατέχει οὕτω ;

3) Οἰκόπεδόν τι ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου τοῦ ὁποίου ἡ
μὲν βᾶσις εἶνε 125μ. τὸ δὲ ὕψος 42μ. πόσον ἀξίζει πρὸς 7 ὄραχ-
ἕκαστον τετρ. μέτρον ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Τριγωνικὴ πυραμὶς καὶ μέτρον τριγώνου

113. Τὸ στερεόντοῦτο λέγεται *τριγωνικὴ πυραμὶς*.
Καὶ τὸ σχῆμα 34 παριστᾷ *τριγωνικὴν πυραμίδα*.

114. Καὶ τῆς τριγωνικῆς πυραμίδος ὅλα τὰ πέρατα
ὁμοῦ λαμβανόμενα ἀποτελοῦσι τὴν *ἐπιφάνειαν* αὐτῆς.

115. Ἐδραι τῆς τριγωνικῆς πυραμίδος λέγονται τὰ
διάφορα μέρη ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς. Σχ. 34
ἐὰν δὲ χάριν εὐκολίας στηρίξωμεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης, παρα-
τηροῦμεν ὅτι ἔχει μίαν ἑδραν κάτω (ἐφ' ἧς στηρίζεται) καὶ τρεῖς
πέριξ ἧτοι ἐν ὄλῳ τέσσαρας ἑδρας· διὰ τοῦτο αὕτη λέγεται καὶ
τετράεδρον.

116. Ἐπίσης εὐκόλως παρατηροῦμεν ὅτι ἔχει ἐξ ἁκμάς, τέσσα-
ρας στερεὰς γωνίας, καὶ ἄλλας τόσας κορυφάς.

117. Ἐκ τῶν τεσσάρων ἐδρῶν τῆς τριγωνικῆς πυραμίδος ἡ μία
(π. χ. ἐκείνη ἐφ' ἧς στηρίζεται) δύναται νὰ ληθῆ ὡς *βάσις*, τότε
αἱ τρεῖς ἄλλαι ἀποτελοῦσι τὴν *παράπλευρον ἐπιφάνειαν* τῆς· ἡ δὲ
κορυφὴ ἧτις κεῖται ἀπέναντι τῆς βάσεως ὀνομάζεται *κυρίως κορυφὴ*
τῆς *πυραμίδος*.

118. Ὑψος τῆς τριγωνικῆς πυραμίδος λέγεται ἡ *κάθετος* ἢ *ἀγο-
μένη* ἐκ τῆς *κυρίως κορυφῆς* ἐπὶ τὴν *βάσιν* (§ 40).

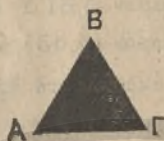
119. *Τρίγωνα*. Ἐκάστη ἑδρα τῆς τριγωνικῆς πυραμίδος εἶνε
εὐθύγραμμον σχῆμα ἔχον τρεῖς πλευράς καὶ τρεῖς γωνίας· τὰ τοι-
αῦτα δὲ εὐθύγραμμα σχήματα λέγονται *τρίγωνα*.

120. *Εἶδη τριγώνων*. Ἐξετάζοντες τὰς τρεῖς πλευράς τριγώ-
νου εὐκόλως νοοῦμεν ὅτι εἶνε δυνατόν :

1) Νὰ εἶνε καὶ αἱ τρεῖς ἴσαι, ὅτε τὸ τρίγωνον λέγεται *ισό-πλευρον* (σχ. 35).

2) Νὰ εἶνε μόνον δύο ἴσαι, ἡ δὲ τρίτη ἄνισος, ὅτε τὸ τρίγωνον λέγεται *ἰσοσκελές* (σχ. 36)

Σχ. 35

Σχ. 36

Σχ. 37

3) Νὰ εἶνε καὶ αἱ τρεῖς ἄνισοι, ὅτε τὸ τρίγωνον λέγεται *σκαληρόν* (σχ. 37).

121. *Κορυφαὶ εὐθυγράμμου σχήματος* λέγονται αἱ κορυφαὶ τῶν γωνιῶν αὐτοῦ· π. χ. τοῦ τριγώνου ΑΒΓ κορυφαὶ λέγονται αἱ κορυφαὶ τῶν τριῶν γωνιῶν του, δηλ. ἡ Α, ἡ Β, καὶ ἡ Γ. (σχ. 35).

122. *Ύψος τοῦ τριγώνου*. Ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου μία τις δύναται νὰ ληφθῆ ὡς *βάσις*· τότε ὕψος αὐτοῦ λέγεται ἡ κάθετος ἡ ἀγομένη ἐκ τῆς ἀπέναντι κορυφῆς ἐπὶ τὴν βάσιν. Π. χ. ἐὰν ἡ πλευρὰ ΖΗ τοῦ τριγώνου ΕΖΗ (σχ. 39) ληφθῆ ὡς βάσις, τότε ἡ ἐκ τῆς κορυφῆς Ε ἀγομένη κάθετος ἐπὶ τὴν βάσιν, ἡ ΕΘ εἶνε τὸ ὕψος.

123. *Ὄρθογώνιον τρίγωνον* λέγεται ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἡ μία γωνία εἶνε ὀρθή· π. χ. ἐὰν ἡ γωνία Β τοῦ τριγώνου ΑΒΓ (σχ. 38) εἶνε ὀρθή, τὸ τρίγωνον θὰ λέγηται ὀρθογώνιον.

Τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου ἂν ἡ μία τῶν καθέτων πλευρῶν, π. χ. ἡ ΒΓ ληφθῆ ὡς βάσις, τότε ἡ ἑτέρα, δηλ. ἡ ΑΒ, εἶνε τὸ ὕψος του.

124. *Μέτρησις τοῦ περιγώνου*. Ἐνεκα τοῦ ἰδιαίτερου σχήματος ὅπερ ἔχουσι τὰ τρίγωνα, δὲν δυνάμεθα ὅπως τὰ ὀρθογώνια (§ 91) νὰ τὰ διακίρωμεν εἰς τετράγωνα, ἀλλ' ἐργαζόμεθα ὡς ἐξῆς διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ ἐμβαδὸν των :

2) Ἐστω τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον ΑΒΓ τοῦ ὁποίου ἂν ἡ ΒΓ ληφθῆ ὡς βάσις, ὕψος θὰ εἶνε ἡ ΑΒ, καὶ ἄς εἶνε ἡ μὲν βάσις 4μ. τὸ δὲ ὕψος 3μ. Ἐὰν λάβωμεν καὶ ἄλλο ὀρθογώνιον τρίγωνον ΑΔΓ ἀκριβῶς ἴσον καὶ τὸ προσθέσωμεν μὲ τὸ

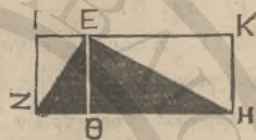
Σχ. 38

ΑΒΓ ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχῆμα 38, τότε βλέπομεν ὅτι ἀποτελεῖται ἐν ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον ΑΒΓΔ ἔχον διαστάσεις 4μ. καὶ 3μ. καὶ ἐπομένως ἔχον ἐμβαδὸν (§ 83) 4×3 τ.μ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ τρίγωνον εἶνε ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ἔπεται ὅτι καὶ τὸ ἐμβαδὸν του θὰ εἶνε $\frac{4 \times 3 \tau. \mu.}{2}$.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι γενικῶς : τὸ ἐμβαδὸν παντὸς ὀρθογωνίου τριγώνου εἶνε ἴσον μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ γινομένου τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ ὕψος.

2) Ἐστω ἤδη οἰονόηποτε τρίγωνον ΕΖΗ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν βάσις ΖΗ ἄς εἶνε 5μ., τὸ δὲ ὕψος ΕΘ ἄς εἶνε 3μ.

Σχ. 39

Τότε τὸ ὕψος ΕΘ διαιρεῖ αὐτὸ εἰς δύο ὀρθογώνια τρίγωνα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ΕΖΘ δύναται νὰ θεωρηθῆ (κατὰ τὰ προηγούμενα) ὡς τὸ ἥμισυ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ΕΘΖΙ· τὸ δὲ ΕΘΗ ὡς τὸ ἥμισυ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ΕΘΗΚ, ἐπομένως τὸ ὅλον τρίγωνον ΕΖΗ εἶνε τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ΙΖΗΚ, ὅπερ ἔχει ὡσαύτως βάσιν 5μ. καὶ ὕψος 3μ. (ὅπως καὶ τὸ τρίγωνον). Διὰ τοῦτο τὸ ἐμβαδὸν τοῦ τριγώνου ΕΖΗ θὰ εἶνε τὸ ἥμισυ τοῦ ἐμβαδοῦ ($5 \times 3 \tau. \mu.$) τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ΙΖΗΚ, ἤτοι θὰ εἶνε $\frac{5 \times 3 \tau. \mu.}{2}$.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν γενικῶς ὅτι :

125. Τὸ ἐμβαδὸν παντὸς τριγώνου εἶνε ἴσον μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ γινομένου τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ ὕψος.

Π. χ. ἐὰν τριγώνου τινὸς ἡ μὲν βάσις εἶνε 8μ., τὸ δὲ ὕψος 4μ., τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $\frac{8 \times 4}{2}$ ἤτοι 16τ.μ.

126. Παρατήρησις. Ἄντὶ νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὴν βάσιν ἐπὶ τὸ ὕψος καὶ εἶτα νὰ διαιρῶμεν διὰ δύο, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν πρῶτον τὴν βάσιν διὰ δύο (ἂν τοῦτο εἶνε εὐκόλον), καὶ ἔπειτα νὰ πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ τὸ ὕψος· ἢ καὶ ἀντιστρόφως : νὰ διαι-

μέσωμεν τὸ ὕψος διὰ δύο καὶ ἔπειτα νὰ πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ τὴν βάσιν.

127. Προβλήματα

1) Πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδὸν τριγώνου τοῦ ὁποίου ἡ μὲν βάσις εἶνε 9μ. 63δ., τὸ δὲ ὕψος 1μ. 6δ. ;

2) Οἰκόπεδον τριγωνικὸν ἔχει βάσιν 22μ. 8πλ. (=22μ. 80δ.) καὶ ὕψος 18μ. 5πλ. πόσον εἶνε τὸ ἐμβαδὸν του ;

3) Ἄγρός τριγωνικὸς ἔχει βάσιν 250μ. καὶ ὕψος 180μ., πόσον ἀξίζει πρὸς 15 δραχμὰς τὸ στρέμμα ;

4) Οἰκόπεδον τριγωνικὸν ἔχει βάσιν 27μ. καὶ ὕψος 20μ. καὶ ἐπωλήθη ἀντὶ 1620 δρ. Πόσον ἐπωλήθη ἕκαστον τ.μ. ;

128. Κατασκευὴ τριγωνικῆς πυραμίδος ἐκ χαρτονίου. Ἡ ἀπλουστάτη τριγωνικὴ πυραμὶς ἔχει καὶ τὰς 4 ἑδρας αὐτῆς τρίγωνα ἴσα καὶ ἰσόπλευρα, κατασκευάζεται δὲ ὡς ἐξῆς :

Ἐπὶ χαρτονίου γράφομεν ⁽¹⁾ ἰσόπλευρον τρίγωνον ΑΒΓ (σχ. 40) καὶ ἐνοῦμεν τὰ μέσα Ε, Ζ, Η, τῶν πλευρῶν του διὰ τῶν εὐθειῶν ΕΖ, ΖΗ, ΗΕ.

Ἐπειτα ἀποκόπτομεν αὐτὸ καὶ χαράττομεν διὰ μαχαίριου τὰς ΕΖ, ΖΗ, ΗΕ. Τέλος κρατοῦντες ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ τρίγωνον ΕΖΗ, κάμπτομεν τὰ περίξ τρίγωνα ὥστε αἱ κορυφαὶ τῶν Α, Β, Γ, νὰ συναντηθῶσιν· ἔχομεν τότε τὴν ζητουμένην τριγωνικὴν πυραμίδα.

(Σχ. 40)

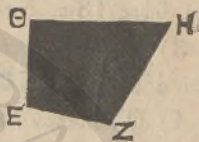
(1) Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ χαρτονίου νὰ λάβωμεν εὐθεῖαν ΑΓ διπλασίαν τῆς ἀκμῆς ἣν θέλομεν νὰ ἔχη ἡ πυραμὶς, καὶ ἔπειτα μὲ κέντρον τὸ Α καὶ μὲ ἀκτίνα τὴν ΑΓ νὰ γράψωμεν περιφέρειαν, τὸ αὐτὸ δὲ νὰ κάμωμεν καὶ μὲ κέντρον τὸ Γ. Αἱ δύο περιφέρειαι αὗται θὰ τέμνωνται, ἐνοῦντες δὲ τὸ ἕτερον σημεῖον τῆς τομῆς μὲ τὸ Α καὶ Γ, θὰ ἔχωμεν τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον ΑΒΓ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Μέτρησις πολυγώνων καὶ ἐφαρμογαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους

129. *Πολύγωνα* ἐν γένει. Τὸ τετράγωνον, τὸ ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, τὸ πλάγιον παραλληλόγραμμον, καὶ τὸ τρίγωνον λέγονται μὲ ἐν ὄνομα : *πολύγωνα*.

Γενικῶς δέ : Πολύγωνον λέγεται τὸ σχῆμα τὸ ὅποιον περατοῦται πανταχοῦ ὑπὸ εὐθειῶν· καὶ ἂν μὲν περατῶται εἰς 3 εὐθείας λέγεται *τρίγωνον*, ἢ *τρίπλευρον*, ἂν δὲ περατῶται εἰς 4, λέγεται *τετράπλευρον* (σχ. 41), ἂν δὲ εἰς 5 λέγεται *πεντάγωνον* ἢ *πεντάπλευρον* (σχ. 42.) καὶ οὕτω καθεξῆς (ἐξάγωνον, ἢ ἐξάπλευρον, ἐπτάγωνον κ. τ. λ.)

Σχ. 41

130. *Κορυφαὶ* τοῦ πολυγώνου λέγονται αἱ κορυφαὶ τῶν γωνιῶν του· π.χ. τοῦ πενταγώνου ΑΒΓΔΕ (σχ. 42) κορυφαὶ εἶναι αἱ Α, Β, Γ, Δ, Ε.

Σχ. 42

131. *Διαγώνιος* τοῦ πολυγώνου λέγεται πᾶσα εὐθεῖα ἣτις συνδέει δύο κορυφὰς χωρὶς νὰ εἶνε πλευρά· π.χ. τοῦ πενταγώνου ΑΒΓΔΕ (σχ. 43) διαγώνιοι εἶνε αἱ εὐθεῖαι ΑΓ, ΑΔ, ΒΔ, ΒΕ, κ. τ. λ.

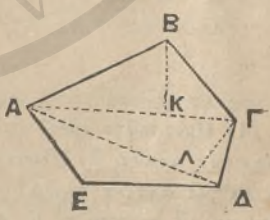

Σχ. 43

132. *Μέτρησις τῶν πολυγώνων.*

"Ας ὑποθέσωμεν ὅτι θέλομεν νὰ μετρήσωμεν τὸ πεντάγωνον ΑΒΓΔΕ (Σχ. 44).

Ἐὰν φέρωμεν τὰς διαγωνίους ὅσας δυνατόμεθα ἐκ τῆς κορυφῆς Α, δηλ. τὰς εὐθείας ΑΓ καὶ ΑΔ, ὑποδιαιρεῖται τὸ πεντάγωνον εἰς τὰ τρίγωνα ΑΒΓ, ΑΓΔ, καὶ ΑΔΕ. Εὐρίσκωμεν τότε τὸ ἐμβαδὸν ἐκάστου τριγώνου, καὶ

Σχ. 44

καὶ ἀφαιροῦμεν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ἐλάττω τριγώνου ΑΚΔ ἀπὸ τοῦ ἐμβαδῶν τοῦ ἐλάττω τετραγώνου ΑΒΓΔ, ὅπως εὐρίσκωμεν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ πενταγώνου ΑΒΓΔΕ.

προσθέτοντες ὅλα ἰσοῦ ἔχομεν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ πενταγώνου.

Ἴδου αἱ πράξεις :

Τοῦ τριγώνου $\Delta B\Gamma$ ἂν ἡ βᾶσις $\Delta\Gamma$ εἶνε 8μ., καὶ τὸ ὕψος BK εἶνε 3μ., τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $\frac{8 \times 3}{2} = \frac{24 \tau. \mu.}{2} = 12 \tau. \mu.$

Τοῦ τριγώνου $\Delta \Delta\Gamma$ ἂν ἡ βᾶσις $\Delta\Delta$ εἶνε 7μ., καὶ τὸ ὕψος $\Gamma\Lambda$ εἶνε 4μ., τὸ ἐμβαδὸν θὰ εἶνε $\frac{7 \times 4}{2} = 14 \tau. \mu.$

Τοῦ δὲ τριγώνου $\Delta E\Delta$, ἂν λάβωμεν ὡς βᾶσιν τὴν $\Delta\Delta$, ἥτις εἶνε 7μ., καὶ φέρωμεν καὶ τὸ ὕψος EM , τὸ ὅποῖον ἂς εἶνε 2μ., τότε τὸ ἐμβαδὸν του θὰ εἶνε $\frac{7 \times 2}{2} = 7 \tau. \mu.$

Ὡστε τῶν τριῶν τριγώνων ἰσοῦ, θὰ εἶνε $12 + 14 + 7 = 33 \tau. \mu.$ τόσον δὲ θὰ εἶνε καὶ τοῦ πενταγώνου.

133. Ἐφαρμογαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὰ προβλήματα περὶ τοῦ ἐμβαδοῦ τῶν οἰκοπέδων, τῶν ἀγρῶν, κ. τ. λ., τὰ ὅποια ἐλύσαμεν μέχρι τοῦδε ὑπεθέτομεν ὅτι ἄλλος τις εἶχε μετρήσει τὰς διαστάσεις αὐτῶν (βάσιν, ὕψος), ἡμεῖς δὲ ἐκάμνομεν μόνον τοὺς ὑπολογισμούς.

Διὰ νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς καὶ τὰς μετρήσεις ταύτας, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν νὰ ἐκτελῶμεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰς ἐξῆς τρεῖς ἐργασίας :

134. *Α' ἐργασία* : *Νὰ χαράξωμεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εὐθεῖαν μεταξὺ δύο δοθέντων σημείων.*

Ἐὰν π.χ. θέλῃ τις μεταξὺ τῶν σημείων A καὶ B τοῦ ἐδάφους νὰ χαράξῃ τὴν εὐθεῖαν AB , ἐμπήγῃ K A Γ M B κατακορῦφος ἐν ἀκόντιον⁽¹⁾ εἰς τὸ $\Sigma\chi. 45$

A καὶ ἐν εἰς τὸ B ἔπειτα ἰστάμενος κατὰ τὸ K (περίπου 4 μέτρα μακρὰν τοῦ A) διευθύνει τὸ βλέμμα του οὕτως ὥστε ὀπισθεν

(1) Κάλλιστα δυνάμεθα ἀντὶ ἀκοντίων νὰ μεταχειρισθῶμεν συνήθεις βᾶθδους ἐκ δένδρων μήκους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου περίπου, ἀφοῦ δεξύνωμεν τὸ ἐν ἄκρον αὐτῶν καὶ σχίσωμεν τὸ ἄλλο ὅπως ἐνθέσωμεν τεμάχιον χάρτου καὶ καταστήσωμεν αὐτὰς εὐδιακρίτους μακρόθεν.

τοῦ A νὰ βλέπη ἀκριβῶς τὸ B τότε ὀδηγεῖ διὰ νευμάτων τὸν βοηθὸν του ὅπως ἐμπήξῃ εἰς τὸ σημεῖον Γ ἐν ἀκόντιον, οὕτως ὥστε καὶ τὰ \exists ἀκόντια νὰ φαίνωνται ἐκ τοῦ K ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας.

Ὅμοίως ἐργαζόμεθα καὶ διὰ τὰ ἄλλα ἀκόντια, τὰ ὅποια θέλομεν νὰ ἐμπήξωμεν μεταξὺ τοῦ A καὶ τοῦ B .

Ὅταν οὕτως ἐμπήξωμεν ἀρκετὰ ἀκόντια, λέγομεν ὅτι ἡ εὐθεῖα AB ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ὑπολείπεται νὰ τὴν μετρήσωμεν.

135. B' . Ἔργασία : *Νὰ μετρήσωμεν εὐθεῖαν ἥδη χαραχθεῖσαν.*

Πρὸς τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην ἐνὸς δεκαμέτρου καὶ δέκα μεγάλων καρφίων (ἢ ὀβελῶν). Ὁ γεωμέτρης ἰστάμενος εἰς τὸ A κρατεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ δεκαμέτρου καὶ ἐφαρμόζει αὐτὴν εἰς τὸ A , ὁ δὲ βοηθὸς του κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν τὸ πέρασ τοῦ δεκαμέτρου καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν τοὺς 10 ὀβελούς προχωρεῖ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀκοντίων μέχρις οὗ τεντωθῇ τὸ δεκάμετρον· τότε ἐμπήγει κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ M ἓνα ὀβελόν. Ἐπειτα ὁ γεωμέτρης καὶ ὁ βοηθὸς του προχωροῦσι, καὶ ὅταν ὁ γεωμέτρης φθάσῃ εἰς τὸ M ἐφαρμόζει εἰς αὐτὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ δεκαμέτρου, ἐνῶ ὁ βοηθὸς τεντώνων πάλιν τὸ δεκάμετρον ἐμπήγει δεύτερον ὀβελόν εἰς τὸ N .

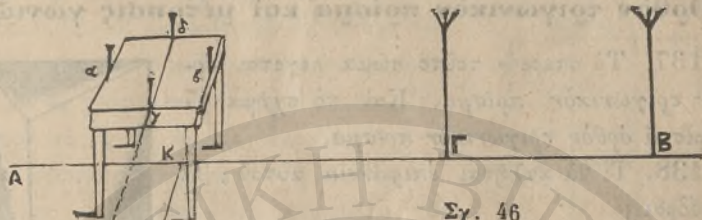
Ὁ γεωμέτρης τότε ἀνεγειρόμενος ἀποσπᾷ καὶ λαμβάνει τὸν πρῶτον ὀβελόν τοῦ M , εἶτα δὲ προχωροῦσιν ἀμφοτέρω καὶ ἐξακολουθοῦσιν ὁμοίως ἐργαζόμενοι μέχρις οὗ φθάσωσιν εἰς τὸ B .

Ἐὰν ἕως τότε ὁ γεωμέτρης ἔχη ἀποσπάσει 7 ὀβελούς, μετρήσας δὲ καὶ τὸ ὑπολειπόμενον μέρος μεταξὺ τοῦ τελευταίου ὀβελοῦ καὶ τοῦ B , εὕρη αὐτὴν 6μ καὶ 45δ ., ἐπεταὶ ὅτι ἡ AB εἶνε $70\mu. + 6\mu. = 76\mu.$ καὶ 45δ .

136. Γ' . Ἔργασία : *Ἐκ τοῦ σημείου T κειμένου ἐκτὸς τῆς εὐθείας AB νὰ χαράξωμεν τὴν κάθετον ἐπ' αὐτῆν.*

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας ταύτης μεταχειρίζονται διάφορα γωνιομετρικὰ ὄργανα. Ἐν ἐλλείψει ὅμως τούτων δυνάμεθα νὰ ἐπαρκέσωμεν ὡς ἐξῆς :

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μικροῦ τραπεζίου (1) γράφομεν δύο εὐθείας ἀκριβῶς καθέτους πρὸς ἀλλήλας, καὶ εἰς τὰ 4 ἄκρα αὐτῶν ἐμπή-

Σχ. 46

γομεν 4 βελόνας α, β, γ, δ καθέτους ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τραπεζίου (Σχ. 46).

Ἐπειτα, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ἐκ τοῦ T κάθετον ἐπὶ τὴν AB, ἀρκεῖ διὰ διαφορῶν δοκιμῶν νὰ τοποθετήσωμεν τὸ τραπέζιον ἐπὶ τῆς AB οὕτως, ὥστε ἐξ ἑνὸς μὲν νὰ βλέπωμεν διὰ τῶν βελονῶν α, β τὰ ἀκόντια Γ καὶ Β, ἐξ ἄλλου δὲ διὰ τῶν βελονῶν γ καὶ δ νὰ βλέπωμεν τὸ εἰς τὸ σημεῖον T ἐμπηχθὲν ἀκόντιον. Ὄταν ἐπιτύχωμεν τοῦτο παραγγέλλομεν εἰς τὸν βοηθὸν νὰ ἐμπήξῃ ἀρκετὰ ἀκόντια μεταξὺ τοῦ T καὶ τοῦ τραπεζίου, ὥστε νὰ χαραχθῇ ἡ ζητούμενη κάθετος TK.

Ἀσκήσεις. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων καταμετροῦσιν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰς διαστάσεις καὶ εἶτα ὑπολογίζουσι τὸ ἐμβαδὸν διαφορῶν οἰκοπέδων ἢ ἀγρῶν.

(1) Ἄντὶ τραπεζίου δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ἀκόντιον ἑνὸς μέτρου περίπου, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ἓν ἄκρον εἶνε οἰζύ, διὰ νὰ ἐμπήγῃται εἰς τὸ ἔδαφος, τὸ δὲ ἄλλο φέρει σανίδα, ἥτις μᾶς χρησιμεύει ὡς ἡ ἐπιφάνεια τοῦ τραπεζίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Ὁρθὸν τριγωνικὸν πρίσμα καὶ μέτροις γωνιῶν

137. Τὸ στερεὸν τοῦτο σῶμα λέγεται ὀρθὸν τριγωνικὸν πρίσμα. Καὶ τὸ σχῆμα 47 παριστᾷ ὀρθὸν τριγωνικὸν πρίσμα.

Σχ. 47

138. Τί θὰ καλῆται ἐπιφάνεια αὐτοῦ ; Τί δὲ ἔδραι ;

139. Πόσας ἔδρας ἔχει τὸ ὀρθὸν τριγωνικὸν πρίσμα ; πόσας ἀκμᾶς ; πόσας στερεὰς γωνίας ; καὶ πόσας κορυφάς ;

140. Βάσεις. Ἐκ τῶν πέντε ἐδρῶν τοῦ ὀρθοῦ τριγωνικοῦ πρίσματος αἱ δύο αἵτινες κεῖνται ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ εἶνε ἴσα καὶ παράλληλα τρίγωνα λέγονται βάσεις τοῦ πρίσματος. Αἱ δὲ τρεῖς ἄλλαι αἵτινες κεῖνται πέραν καὶ ἔχουσι σχῆμα ὀρθογωνίων παραλληλογράμμων ἀποτελοῦσι τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

141. Ἀσκήσεις. Νὰ ὀρίσθῃ : 1) Πῶς ἐκάστη τῶν τριῶν παραπλεύρων ἐδρῶν συναντᾷ καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην βάσιν τοῦ ὀρθοῦ τριγωνικοῦ πρίσματος.

2) Πῶς συναντῶνται μεταξύ των αἱ παράπλευροι ἔδραι.

3) Ἐὰν τὴν μίαν βάσιν τοῦ τοποθετήσωμεν ὀριζοντίως, πῶς θὰ διευθύνηται ἡ ἐτέρα βᾶσις ; πῶς δὲ αἱ τρεῖς παράπλευροι ἔδραι ;

4) Ἐν τῇ αὐτῇ τοποθετήσῃ ποῖαι καὶ πόσαι ἀκμαὶ φέρονται, ὀριζοντίως ; ποῖαι δὲ καὶ πόσαι κατακορυφῶς ;

5) Ἐὰν τὴν μίαν τῶν παραπλεύρων ἐδρῶν τοποθετήσωμεν ὀριζοντίως, πῶς θὰ διευθύνωνται αἱ λοιπαὶ δύο παράπλευροι ; πῶς δὲ αἱ βάσεις ;

6) Καὶ ἐκ τῶν ἐννέα ἀκμῶν ποῖαι καὶ πόσαι θὰ εἶνε ὀριζόντιαι ; θὰ ὑπάρχωσι κατακορυφοὶ ; κεκλιμέναι ; ποῖαι δὲ καὶ πόσαι ;

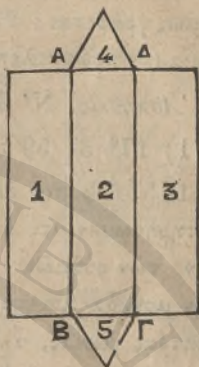
142. Κατασκευὴ ὀρθοῦ τριγωνικοῦ πρίσματος ἐκ χαρτοτίου. Τὸ ἀπλούστατον τριγωνικὸν πρίσμα εἶνε ἐκεῖνο τοῦ ὁποῖου αἱ βά-

σεις εἶνε τρίγωνα ἰσόπλευρα, κατασκευάζεται δὲ οὕτω :

Ἐπὶ χαρτονίου γράφομεν τρία ἴσα ὀρθογωνία 1, 2, 3, ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχ. 48.

Ἐπειτα ἐκατέρωθεν τοῦ μεσαίου ὀρθογωνίου 2, γράφομεν (1) δύο τρίγωνα ἰσόπλευρα τὰ 4 καὶ 5, καὶ ἀποκόπτομεν τὸ οὕτω προκύπτον σχῆμα.

Τέλος χαράσσοντες διὰ μαχαιρίου τὰς 4 πλευρὰς τοῦ ὀρθογωνίου 2, κάμπτομεν τὰ λοιπὰ μέρη ὥστε νὰ συναντηθῶσι καὶ ἔχομεν τὸ ζητούμενον ὀρθὸν τριγωνικὸν πρίσμα.

Σχ. 48

Μέτροις τῶν γωνιῶν

143. Νὰ μετρήσωμεν γωνίαν τινὰ Α σημαίνει νὰ συγκρίνωμεν αὐτὴν πρὸς ἄλλην τινὰ ὀρισμένην, ἥτις λαμβάνεται ὡς μονάς, καὶ νὰ εὕρωμεν πόσας φορές ἡ Α περιέχει τὴν μονάδα καὶ τὰ μέρη αὐτῆς. Ὁ ἀριθμὸς ὅστις δεικνύει τοῦτο, ὁ εὕρισκόμενος ἐκ τῆς μετρήσεως, εἶνε σπουδαίωτος διότι παριστᾷ τὴν γωνίαν.

144. Ὡς ἀρχικὴ μονὰς τῶν γωνιῶν λαμβάνεται ἡ ὀρθὴ γωνία· διαιρεῖται δὲ εἰς 90 ἴσα μέρη ἅτινα λέγονται μοῖραι. (2)

Ἡ μοῖρα λαμβάνεται συνηθέστερον ὡς μονὰς τῶν γωνιῶν· διαιρεῖται δὲ εἰς 60 ἴσα μέρη ἅτινα λέγονται πρῶτα λεπτά· ἀλλὰ καὶ ἕκαστον πρῶτον λεπτὸν ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς 60 ἴσα μέρη ἅτινα λέγονται δεύτερα λεπτά. Οὕτως ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι γωνία τις περιέχει τὴν μοῖραν 25 φορές, καὶ τὸ πρῶτον λεπτὸν 10 φορές, καὶ τὸ δεύτερον 30 φορές, ἡ γωνία αὕτη θὰ παρίσταται ὑπὸ τοῦ

(1) Εἰς τὴν ὑποσημείωσιν (1) τῆς παραγράφου 128 εἴπομεν πῶς γράφομεν τρίγωνον ἰσόπλευρον.

(2) Ἐὰν λάβωμεν νῆμα λεπτὸν μήκους 115 δακτύλων καὶ προσδέσωμεν τὰ ἄκρα αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα διὰ τριῶν λεπτοτάτων βελονῶν τὸ τευτώσωμεν ἐπὶ τοῦ πίνακος οὕτως ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἰσοσκελὲς τρίγωνον οὐτίνος ἡ μὲν βᾶσις νὰ εἶνε 1 δ. ἑκατέρω δὲ τῶν ἄλλων πλευρῶν 57 δ. τότε ἡ γωνία τῆς κορυφῆς αὐτοῦ θὰ εἶνε ἐπικισθητῶς μ ε ἄ ς μ ο ἶ ρ α ς.

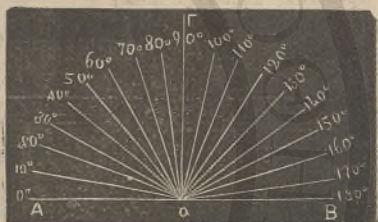
ἀριθμοῦ 25 μοῖραι 10 πρῶτα λεπτά, 30 δεύτερα λεπτά, ὅστις συντόμως γράφεται : $25^{\circ} 10' 30''$ [ὅπου τὸ $(^{\circ})$ δεικνύει μοίρας, ἡ μία ὀξεῖα $(')$ πρῶτα λεπτά, καὶ αἱ δύο ὀξεῖαι $('')$ δεύτερα λεπτά].

Ἀσκήσεις. Ν' ἀναγνωσθῶσιν οἱ ἐξῆς ἀριθμοί :

1) $17^{\circ} 3' 59''$. 2) $120^{\circ} 0' 40''$. 3) $0^{\circ} 20' 30''$.

145. Τρόπος τῆς μετρήσεως τῶν γωνιῶν. Πρέπει ὁμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ἐκτελοῦμεν τὴν μέτρησιν τῶν γωνιῶν καθὼς τὴν τῶν εὐθειῶν δηλ. δὲν ἐφαρμόζομεν πράγματι διαδοχικῶς τὴν μονάδα καὶ τὰ μέρη αὐτῆς ὅσας φορὰς δυνάμεθα ἐπὶ τῆς μετρητέας γωνίας, ἀλλὰ πρᾶττομεν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον ὅστις εἶνε εὐκολώτερος καὶ ἐλαττώνει κατὰ πολὺ τὰ λάθη ἅτινα ἄλλως θὰ συνέβαινον.

146. Ἐπὶ λεπτοῦ τεμαχίου διαφανοῦς ὄνυχος (ἢ γελατίνης) χαράσσεται εὐθεῖά τις AB καὶ ἑτέρα OG κάθετος ἐπ' αὐτήν (κατὰ τὸ μέσον περίπου). Ἐπειτα ἐλαττέρα τῶν σχηματιζο-

Σχ. 49

μένων ὀρθῶν γωνιῶν διαιρεῖται εἰς 90 ἴσα μέρη ἧτοι εἰς 90° δι' εὐθειῶν ἐκ τοῦ O ἀρχομένων, γράφονται δὲ καὶ οἱ ἀντιστοιχοῦντες ἀριθμοὶ ἀπὸ 0° ἕως 180° (Σχ. 49).

147. Μετὰ ταῦτα τὸ ὄργανον τοῦτο, τὸ ὁποῖον καλεῖται ἀναγωγέας, εἶνε ἕτοιμον διὰ τὴν μέτρησιν τῶν γωνιῶν, ἧτις ἰδοῦ πῶς γίνεται : ἐπιθέτομεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς μετρητέας γωνίας, π. χ. ἐπὶ τῆς $\Delta\Theta Z$ (σχ. 50), οὕτως ὥστε τὸ O νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς Θ τῆς γωνίας, καὶ ἡ OA (ἐφ' ἧς τὸ 0°) νὰ ταυτισθῇ μετὰ τὴν μίαν πλευρὰν αὐτῆς, ἔστω τὴν ΘZ , τότε ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσωμεν ὑποκάτω τίνος διαιρέσεως ὑπάρχει ἡ ἑτέρα πλευρὰ τῆς γωνίας (ἢ $\Theta\Delta$), καὶ ἔχομεν οὕτω τὸν ἀριθμὸν τὸν παριστῶντα αὐτήν, διότι δεικνύει διὰ μιᾶς πόσας φορὰς ἡ

Σχ. 50

μοῖρα περιέχεται εἰς τὴν δοθεῖσαν γωνίαν. Εἰς τὸ σχῆμα 5 βλέπομεν ὅτι ἡ γωνία $Z\Theta\Delta$ εἶνε 50°

148. Οἱ τοιοῦτοι διαφανεῖς ἀναγωγεῖς εἶνε μικροὶ καὶ ἔχουσι συνήθως σχῆμα ὀρθογωνίου ἢ ὁμοιάζουσι πρὸς τὸ ἀπέναντι σχῆμα 51.

Κατασκευάζουσι ὅμως καὶ ἄλλους ὅσον θέλομεν μεγάλους ἀπὸ σῶμα ἀδιαφανές, καὶ δίδουσι εἰς αὐτοὺς σχῆμα ὅμοιον πρὸς τὸ ἀπέναντι 52.

Οἱ τοιοῦτοι ἀναγωγεῖς εἶνε συνηθέστεροι, δυνάμεθα δὲ νὰ τοὺς μεταχειριζώμεθα ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ τοὺς διαφανεῖς.

149. Ἀσκήσεις. 1) Νὰ γραφῶσι διάφορα τρίγωνα καὶ νὰ μετρηθῶσι αἱ γωναὶ ἐκάστου.

2). Νὰ γραφῶσι εἰς διαφόρους θέσεις γωναὶ ὀρθαὶ (ἄνευ τῆς βοηθείας ὀργάνου) καὶ νὰ ἐξελεγχθῶσι διὰ τοῦ ἀναγωγέως ἂν εἶνε ὀρθαὶ (δηλ. 90°).

3). Νὰ γραφῆ γωνία ἴση πρὸς ἄλλην δεδομένην, π. χ. πρὸς ἐκείνην ἣν σχηματίζουνσι τὰ σκέλη διαβήτου ἢ ψαλίδος, καὶ νὰ ἐξελεγχθῆ ἔπειτα διὰ τοῦ ἀναγωγέως ἡ ἐπιτυχία.

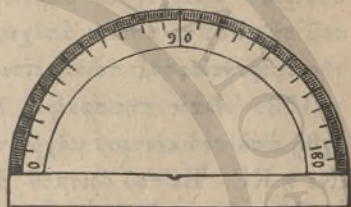
4). Νὰ γραφῶσι γωναὶ, ὡς ἔτυχε, νὰ ἐκτιμηθῶσι ἐξ ὄψεως εἰς μοῖρας, καὶ νὰ ἐξελεγχθῆ εἶτα ἡ ἐπιτυχία διὰ τοῦ ἀναγωγέως.

5). Νὰ γραφῶσι, ὡς ἔτυχε, δύο γωναὶ καὶ νὰ ἐκτιμηθῆ ὁμοίως κατὰ πόσας μοῖρας ἢ μία εἶνε μεγαλυτέρα τῆς ἄλλης.

6). Νὰ γραφῶσι τρία σημεῖα A, B, Γ , καὶ χωρὶς νὰ γραφῶσι αἱ εὐθεῖαι $AB, B\Gamma, \Gamma A$, νὰ ἐκτιμηθῶσι ὁμοίως αἱ γωναὶ $BA\Gamma, AB\Gamma, B\Gamma A$.

Σχ. 51.

Σχ. 52.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Σφαῖρα

150. Τὸ στερεὸν τοῦτο λέγεται *σφαῖρα*. καὶ τὸ ἀπέναντι σχῆμα 53 παριστᾷ σφαῖραν.

Σχ. 53

151. Πάντα τὰ πέρατα ἢ ἄκρα τῆς σφαίρας ὁμοῦ λαμβανόμενα ὀνομάζονται *ἐπιφάνεια* τῆς σφαίρας.

152. *Κέντρον* τῆς σφαίρας. Ἐντὸς ἐκάστης σφαίρας ὑπάρχει ἓν σημεῖον, ὅπως τὸ Κ εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ σχ. 53, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἐξ ἴσου ἀπὸ πάντων τῶν σημείων τῆς ἐπιφανείας τῆς τὸ σημεῖον τοῦτο λέγεται *κέντρον* τῆς σφαίρας.

153. *Ἀκτὶς* τῆς σφαίρας λέγεται πᾶσα εὐθεῖα ἣτις δύναται νὰ ἀχθῇ ἀπὸ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς· τοιαύτη π. χ. εἶνε ἡ ΚΕ. Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ δὲ τοῦ κέντρου ἐπιτεταί ὅτι πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες τῆς σφαίρας εἶνε ἴσαι.

154. *Διάμετρος* δὲ τῆς σφαίρας λέγεται πᾶσα εὐθεῖα διερχομένη διὰ τοῦ κέντρου, ὅπως ἡ ΑΒ, καὶ περατουμένη ἐκατέρωθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἐκάστη διάμετρος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀκτῖνας, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ διάμετροι ἐκάστης σφαίρας εἶνε ἴσαι.

Περὶ κύκλου

155. Ἐὰν σφαῖρα ἢ σῶμα σφαιρικόν (π. χ. πορτοκάλιον) τμηθῇ ὅπουδῆποτε, ἀλλ' οὕτως ὥστε ἡ τομὴ νὰ εἶνε ἐπίπεδος, ἡ τομὴ αὕτη ἔχει ἰδιαιτέρον σχῆμα τὸ ὁποῖον λέγεται *κύκλος*.

Τοιοῦτο σχῆμα ἔχουσι καὶ τὰ νομίσματα, τὰ κομβία, οἱ τροχοί. κ.τ.θ.

Κύκλον παριστᾷ καὶ τὸ ἔναντι σχῆμα 54.

Σχ. 54.

156. Ὅλα τὰ ἄκρα εἰς τὰ ὁποῖα τελειώνει ὁ κύκλος περίξ ἀποτελοῦσι τὴν *περιφέρειαν* αὐτοῦ. Καὶ τὸ σχῆμα 55 παριστᾷ τὴν περιφέρειαν τοῦ ἐν τῷ σχήματι 54 κύκλου.

157. *Κέντρον* τοῦ κύκλου. Ἐντὸς ἐκάστου

Σχ. 55

κύκλου ὑπάρχει ἓν σημεῖον τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἐξ ἴσου ἀπὸ πάντων τῶν σημείων τῆς περιφερείας, καὶ καλεῖται κέντρον τοῦ κύκλου καὶ τῆς περιφερείας. Π.χ. τὸ σημεῖον Κ. τοῦ ἀπέναντι κύκλου (σχ. 56) εἶνε τὸ κέντρον αὐτοῦ.

158. Ἀκτὶς τοῦ κύκλου λέγεται πᾶσα εὐθεῖα ἣτις ἄγεται ἀπὸ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς περιφερείας· π. χ. τοῦ κύκλου τοῦ ἀνωτέρω αἱ εὐθεῖαι ΚΑ, ΚΒ, ΚΓ, εἶνε ἀκτῖνες.

Ἔνεκα τῆς ιδιότητος ταύτης τοῦ κέντρου, πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες τοῦ κύκλου εἶνε ἴσαι.

159. Διάμετρος τοῦ κύκλου λέγεται πᾶσα εὐθεῖα ἣτις διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου καὶ περατοῦται ἐκατέρωθεν εἰς τὴν περιφέρειαν· π.χ. αἱ εὐθεῖαι ΔΕ, ΙΛ, εἶνε διάμετροι τοῦ κύκλου τοῦ σχ. 56.

Περὶ μεγίστων κύκλων καὶ περὶ μικρῶν κύκλων τῆς σφαίρας

160. Ἐὰν σφαῖρά τις τμηθῇ δι' ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τῶν κέντρων αὐτῆς, ἡ τομὴ λέγεται μέγιστος κύκλος τῆς σφαίρας καὶ ἔχει ἀκτῖνα ἀκριβῶς ἴσην μὲ τὴν ἀκτῖνα τῆς σφαίρας.

161. Ἐὰν δὲ δὲν διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου τῆς σφαίρας ἡ τομὴ λέγεται μικρὸς κύκλος, π. χ. εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα 57 ὁ κύκλος ΑΜΒ εἶνε μέγιστος κύκλος, ὁ δὲ ΔΖΕ εἶνε μικρὸς.

Σχ. 56

Σχ. 57.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Μέτροσις (1) τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου καὶ τοῦ κύβου

162. Νὰ μετρήσωμεν στερεόν τι σῶμα σημαίνει νὰ συγκρίνωμεν αὐτὸ πρὸς ἄλλο ὠρισμένον, ὅπερ λαμβάνεται ὡς μονάς, καὶ νὰ

(1) Αἱ πράξεις ἐπὶ τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν ὑποτίθενται γνωσταὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ.

εὕρωμεν πόσας φορές τὸ δοθὲν στερεὸν σῶμα περιέχει τὴν μονάδα καὶ τὰ μέρη αὐτῆς. Ὁ ἀριθμὸς ὅστις δεικνύει τοῦτο λέγεται ὄγκος τοῦ σώματος καὶ παριστᾷ αὐτό.

163. Ἀρχικὴ μονὰς τῶν στερεῶν λαμβάνεται ὁ κύβος τοῦ ὁποίου ἐκάστη ἀκμὴ εἶνε ἐν μέτρον, ὅστις καὶ λέγεται κυβικὸν μέτρον (γράφεται δὲ συντόμως : κ. μ.)

164. Ὑποδιαίρεσις τούτου εἶνε ἡ κυβικὴ παλάμη (συντόμως κ. πλ.), δηλαδὴ ὁ κύβος τοῦ ὁποίου ἐκάστη ἀκμὴ εἶνε ἴση πρὸς μίαν παλάμην. Εἶνε ὁὖν ἡ κυβικὴ παλάμη τὸ ἐν χιλιοστὸν τοῦ κυβικοῦ μέτρον.

Πράγματι, ἂν θέσωμεν εἰς μίαν σειρὰν 10 κ.πλ., ὅπως φαίνεται εἰς τὸ ΑΒ τοῦ σχ. 58. σχηματίζομεν στερεὸν ἔχον μῆκος 1μ., πλάτος ὅμως καὶ ὕψος 1πλ.

Ἐὰν δ' ἔπειτα θέσωμεν ἐφ' ἐνὸς ἐπιπέδου δέκα τοιαῦτα ἐπιμήκη στερεὰ (ἅτινα θὰ περιέχωσιν 100 κ.πλ.), καὶ τὰ προσαρμόσωμεν κατὰ τὰς ἐπιμήκεις αὐτῶν ἐπιφανείας (ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχ. 58) θὰ σχηματίσωμεν νέον στερεὸν σῶμα ἔχον μῆκος καὶ πλάτος 1μ., ὕψος ὅμως 1 πλ.

Τέλος ἐὰν λάβωμεν δέκα τοιαῦτα στερεὰ (ἅτινα θὰ περιέχωσιν ἐν ὄλῳ $100 \times 10 = 1000$ κ. πλ.) καὶ προσαρμόσωμεν τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, θὰ σχηματίσωμεν τὸ κυβικὸν μέτρον. Βλέπομεν δηλ. ὅτι διὰ ν' ἀποτελέσωμεν τὸ κυβικὸν μέτρον ἐχρηιάσθημεν 1000 κ. πλ. καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ κυβικὴ παλάμη εἶνε τὸ ἐν χιλιοστὸν τοῦ κυβ. μέτρον.

Σχ. 58.

165. Ἐτέρα ὑποδιαίρεσις εἶνε ὁ κυβικὸς δάκτυλος (συντόμως κ.δ.), τουτέστιν ὁ κύβος τοῦ ὁποίου ἐκάστη ἀκμὴ εἶνε 1δ. Κυβικὸν δάκτυλον εἶναι τὸ πραγματικὸν μέγεθος παριστᾷ καὶ τὸ σχ. 1. Ὅπως δὲ προηγουμένως, οὕτω καὶ τώρα δύναται νὰ δεიχθῇ ὅτι ὁ κυβικὸς δάκτυλος εἶνε τὸ ἐν χιλιοστὸν τῆς κ. πλ. καὶ ἐπομένως τὸ ἐν ἑκατομμυριοστὸν τοῦ κ. μ.

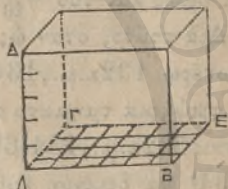
166. Ὡς τελευταίαν ὑποδιαίρεσιν θ' ἀναφέρωμεν τὴν κυβικὴν

γραμμῆν (συντόμως κ. γρ.), τουτέστιν τὸν κύβον, οὗτινος ἐκάστη ἀκμὴ εἶνε 1 γρ. Εἶνε δὲ καὶ ἡ κ. γρ. τὸ ἐν χιλιοστὸν τοῦ κ.δ. καὶ ἐπομένως τὸ ἐν ἑκατομμυριοστὸν τῆς κ. πλ. καὶ τὸ ἐν δις ἑκατομμυριοστὸν τοῦ κυβικοῦ μέτρου.

ΣΗΜ. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ χωρητικότης μιᾶς κυβ. παλάμης λέγεται λίτρα. Καὶ προσέτι ὅτι χιλιόγραμμον μὲν καλεῖται τὸ βάρος τοῦ ὕδατος (ἀπεσταγμένου καὶ 4 βαθμῶν Κελσίου) ὅσον χωρεῖ εἰς μίαν λίτραν, γράμμα ἄριον δὲ καλεῖται τὸ χιλιοστὸν αὐτοῦ, ἧτοι τὸ βάρος τοῦ ὕδατος ὅσον χωρεῖ εἰς 1 κυβ. δάκτυλον.

167. Μέτρησις τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται νὰ μετρήσωμεν ἧτοι νὰ εὐρωμεν τὸν ὄγκον τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου ΑΒΓΔΕ (σχ. 59) τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ὕψος ΑΔ ἄς εἶνε 5 μ., τὸ μῆκος ΑΒ ἄς εἶνε 6 μ., καὶ τὸ πλάτος ΑΓ ἄς εἶνε 4 μ.

Σχ. 59.

Εἶναι φανερόν ὅτι ἐπὶ τῆς βάσεώς του ΑΒΕΓ δυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν κατὰ μῆκος 4 σειρὰς κυβικῶν μέτρων ἐκάστη τῶν ὁποίων νὰ περιέχη 6 κ. μ., ἧτοι δυνάμεθα ἐν ὅλῳ νὰ τοποθετήσωμεν 4×6 κ. μ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕψος εἶνε 5 μ., ἔπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐπιθέσωμεν 5 τοιαῦτα στρώματα κυβικῶν μέτρων, καὶ ὅτι τὸ ὅλον παραλληλεπίπεδον θὰ χωρέσῃ $4 \times 6 \times 5$ κ. μ., ὅτι δηλ. ὁ ὄγκος του εἶνε $4 \times 6 \times 5$ ἧτοι 120 μ.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς ὅμοιον ἐξαγόμενον θὰ εἴδομεν καὶ ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ οἱ μετροῦντες τὰς διαστάσεις ἦσαν διάφοροι συμπεραίνομεν ὅτι γενικῶς :

168. Ὁ ὄγκος τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου εἶνε ἴσος μὲ τὸ γινόμενον τῶν τριῶν διαστάσεων αὐτοῦ· ἧεπειδὴ τὸ 4×6 παριστᾷ τὸ ἐμβαδὸν τῆς βάσεώς του ΑΒΕΓ ἔπεται ὅτι: Ὁ ὄγκος τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου εἶνε γινόμενον τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ ὕψος.

169. Τοῦ κύβου ὁ ὄγκος εἶνε γινόμενον τριῶν ἴσων παραγόντων,

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφάλαιον	Α' Κύβος	Σελ.	3
»	Β' Γωνίαι	»	6
»	Γ' Θέσεις εὐθειῶν καὶ ἐπιπέδων	»	9
»	Δ' Μέτρησις τῶν εὐθειῶν	»	14
»	Ε' Ὄρθογώνιον παραλληλεπίπεδον	»	19
»	ΣΤ' Μέτρησις τοῦ ὀρθογωνίου καὶ τοῦ τετραγώνου	»	21
»	Ζ' Πλάγιον παραλληλεπίπεδον	»	28
»	Η' Τριγωνική πυραμὶς καὶ μέτρησις τριγώνου	»	30
»	Θ' Μέτρησις πολυγώνων καὶ ἐφαρμογαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους	»	34
»	Ι' Ὄρθον τριγωνικὸν πρίσμα καὶ μέτρησις γωνιῶν	»	38
»	ΙΑ' Σφαῖρα	»	42
»	ΙΒ' Μέτρησις τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπίπεδου καὶ τοῦ κύβου	»	43

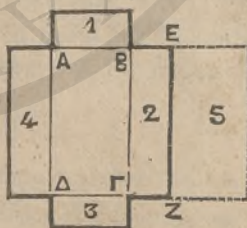
ΠΑΡΟΡΑΜΑ

Εἰς τὴν σελίδα 21, μετὰ τὴν § 80, παρελείφθη ἡ ἐπομένη § :

81. Κατασκευὴ ὀρθογωνίου παραλληλεπίπεδου ἐκ χαρτονίου.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι θέλομεν νὰ κάμωμεν τοιοῦτον κυτίον ἔχον μῆκος 70γρ., πλάτος 50γρ. καὶ ὕψος 20γρ.

Πρὸς τοῦτο ἐπὶ τινος χαρτονίου γράφομεν, ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχ. 27, τὸ ὀρθογώνιον ΑΒΓΔ ἔχον μῆκος 70γρ. καὶ πλάτος 50γρ. ἔπειτα περὶ τὰς 4 πλευρὰς αὐτοῦ γράφομεν τὰ 4 ὀρθογώνια 1, 2, 3, 4, ἔχοντα πάντα πλάτος 20γρ. καὶ ἀποκόπτομεν τὸ οὕτω προκύπτον σταυροειδὲς σχῆμα.

Σχ. 27

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΝΩΤΙΝ

Τι ἄται λεπτᾶν 2, 100 ἔν 28

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΤΣΑΓΡΗ

ΠΡΩΙΝΗ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

*Ἐν ἣ προετάχθησαν καὶ κυριώτατά τινα
ἀναφερόμενα εἰς τὸν Βυζαντιακὸν Ἑλληνισμόν.*

Μετὰ πολλῶν εἰκόνων

Ἐγκριθεῖσα τρίς κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν ἔτων
1895, 1896 καὶ 1901

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΝΟΜΙΚΗΣ,, Α. Χ. ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

Ὁδὸς Ὁφθαλμιατρείου 5.

1901

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

— ΧΑΝΙΩΝ —

Αἰ. ἀριθ. 65.519α

Χρονολ. Εἰσαγ. 9-9-2009

Εἰδικότης.

Ἀριθ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΤΣΑΓΡΗ

ΠΡΩ.ΗΝ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

*Ἐν ἣ προετάχθησαν καὶ κυριώτατά τινα
ἀναφερόμενα εἰς τὸν Βυζαντιακὸν Ἑλληνισμόν.*

Μετὰ πολλῶν εἰκόνων

Ἐγκριθεῖσα τρίς κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν ἐτῶν

1895, 1896 καὶ 1901

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

τῶν δημοτικῶν ὀχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΝΟΜΙΚΗΣ", Α. Χ. ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

Ὁδὸς Ὁφθαλμιατρείου 5.

1901

Πᾶρ γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφρα-
γίδα τοῦ συγγραφέως, ἄλλως συνεπάγεται τὰς ἐν τοῖς ἄρθροις
432 καὶ 371 κ. ἐ. τοῦ Ποιικουῦ Νόμου ὀριζομένης ποινᾶς
κατὰ τε τοῦ τυποκλόπου καὶ τοῦ διαδίδοντος τὰς παρ' ἄλλων
παρανόμως γινόμενας μετατυπώσεις.

Σωφει

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΑΚΑΛΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΡΟΣ Α'

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων
μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

§ 1. Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὑπετάγησαν κατ' ὀλίγον καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐπὶ Αὐγούστου ὀριστικῶς μετεβλήθη εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Ἄλλ' ἂν καὶ ἡ Ἑλλάς ἠττήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἂν καὶ ὑπέστη μεγάλας θηώσεις καὶ καταστροφάς, ἂν καὶ ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ὑπεδουλώθη, δὲν ἀπέβαλεν ὁμως καὶ τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας ἐθνικότητος. Διὰ δὲ τῆς γλώσσης της, τῶν νόμων της καὶ τῶν καλλιτεχνημάτων της, ὄχι μόνον διετήρησε τὴν πνευματικὴν της ὑπεροχὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκυριάρχησε πνευματικῶς ἐπὶ τῆς κυριάρχου Ῥώμης. Διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἂν καὶ ἦσαν κατακτητὴί, ἐσπούδαζον ὁμως ἐπιμελῶς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ὑπόδειγμα ἐκυτῶν εἶχον τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ῥωμαῖοι εὐγενεῖς εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων ἀπέστελλον τοὺς υἱοὺς των, ἵνα διδασκῶσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ῥητορικὴν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ποίησιν. Οἱ μέγιστοι Ῥωμαῖοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἀνομολογοῦσιν ὅτι ὑπῆρξαν μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ τούτων ἐγγράψαν διάφορα συγγράμματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Καὶ αὕτη δὲ ἡ Ῥωμαϊκὴ κυβερνήσις, ἂν καὶ ὑπῆρξε λατινικὴ, παρεδέχθη τοὺς θεσμοὺς καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπεκράτησεν ὄχι μόνον ὡς γλῶσσα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς γλῶσσα τῆς κυβερνήσεως, τοῦ ἐμπορίου καὶ ὄλων τῶν εὐγενεστέρων κοινωνικῶν σχέσεων. Τοιούτην δὲ ἐξήσκησεν ἐπίδρασιν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ

κράτους, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ ἐξελληνίσθη. Ἐντὸς δ' αὐτοῦ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀνηγέρθη κατὰ μικρὸν κράτος ἕτερον, τοῦ ὁποίου καὶ ὑπήκοοι καὶ κυβερνῆται τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐλάλησαν καὶ εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ὀφείλεται ἡ ἀναβίωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ καθ' ὅλην τὴν ἀνατολὴν διάδοσις καὶ ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον συνέδεσε καὶ συνεταύτισε τὴν τύχην του τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Πρῶτοι δὲ οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ὑπῆρξε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τῆς Θείας Προνοίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐλάλησαν καὶ ἔγραψαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐνομοθέτησαν αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

§ 2. Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες.

Πρῶτος Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀνηγορεύθη ὁ Ὀκταβιανὸς Αὐγούστος (30 π.Χ.). Οὗτος καὶ ἄλλοι τινὲς μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες, μάλιστα δὲ ὁ Τραϊανός, ὁ Ἀδριανός, Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβῆς καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὑπῆρξαν οἱ ἀριστοὶ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐπέδειξαν μεγάλην εὐνοίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποικιλοτρόπως εὐηργέτησαν αὐτήν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἐπηκολούθησε κατὰ τὸ πλεῖστον σειρά ἀθλίων αὐτοκρατόρων καὶ θλιβερωτάτη περίοδος ἑκατὸν ἐτῶν δι' ὅλον τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος, κατὰ τὴν ὁποίαν βάρβαροι λαοὶ κατεπλημμύρησαν τὴν Εὐρώπην λεηλατοῦντες καὶ διαρπάζοντες τὰς χώρας αὐτῆς. Τότε συνεπληρώθη καὶ ἡ ὕλική τῆς Ἑλλάδος καταστροφή καὶ ἡ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς καλλιτεχνημάτων. Ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων οἱ πλεῖστοι τῶν λοιπῶν αὐτοκρατόρων ἐδείχθησαν ἄσπονδοὶ διώκται τοῦ χριστιαν-

νισμού. Δέκα δὲ μεγάλους διωγμούς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων κατὰ τῶν χριστιανῶν ἀναγράφει ἡ ἱστορία. Κατὰ τοὺς διωγμούς αὐτοὺς ἀναρίθμητοι χριστιανοὶ ὑπέστησαν τὸν θάνατον ἐν τῷ μέσῳ μυρίων βασάνων. Οἱ οὕτω δ' ὑφιστάμενοι τὰ μαρτύρια καὶ τὸν θάνατον ἐπεκλήθησαν «μάρτυρες τῆς πίστεως». Πρῶτος δὲ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὅστις ἀνεγνώρισε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς θρησκείαν θεμιτὴν καὶ ὑπεστήριξεν αὐτήν, ὑπῆρξεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

§ 3. Κωνσταντῖνος ὁ μέγας. Κωνσταντινούπολις.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, ἦτο υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς ἀγίας Ἑλένης γεννηθεὶς ἐν Ναισσοῦ τῆς Μοισίας τῷ 274. Ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ διωρίσθη χιλιάρχος, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ὅστις ὡς αὐτοκράτωρ ἐκυβέρνησα τὰς δυτικωτέρας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπαρχίας, ἀνηγορεύθη Αὐγούστος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ (306 μ.Χ.). Ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ πρῶτον κατεπολέμησε καὶ ἐνίκησε πρὸ τῆς Ῥώμης τὸν αὐτοκράτορα Μαξέντιον (312 μ.Χ.). Ἄλλ' ὅτε ἔφθασε πρὸ τῶν Ἄλπεων εὐρέθη εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, διότι ὁ στρατός του καὶ ὀλιγαριθμότερος ἦτο καὶ ἐδίσταζε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ πολιορκήσῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ τῶν χριστιανῶν, τὸν ὁποῖον ἐσέβετο καὶ ὁ πατήρ του. Ἐν ᾧ δὲ προσήχητο, εἶδε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν οὐρανὸν φωτεινὸν σημεῖον εἰς σχῆμα σταυροῦ μετὰ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «τοῦτῳ νίκα». Τὴν δὲ νύκτα ἐνεφανίσθη ὁ Χριστὸς εἰς τὸν ὕπνον του καὶ παρήγγειλε νὰ κατασκευάσῃ ἀντίτυπον τοῦ σημείου ἐκείνου ὡς προφυλακτικὸν μέσον εἰς τὰς πολεμικὰς συγκρούσεις. Ὅθεν ὁ Κωνσταντῖνος κατεσκεύασε πρῶτος τὴν πρώτην χριστιανικὴν σημαίαν, τὴν ὁποίαν ἐπωνόμασε λάβαρον. Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τὸν αὐτοκράτορα Λικίνιον καὶ ἔγεινεν αὐτὸς μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ ὅλου Ῥωμαϊκοῦ κράτους (323 μ.Χ.). Ἐκτοτε ὁ Κωνσταντῖνος ἔγεινεν

ἐνθερμος προστάτης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ὁ Κωνσταντίνος ἐν ἔτει 325 συνεκάλεσεν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθησαν 318 θεοφόροι πατέρες, οἵτινες κατεδίκασαν τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, ὅστις ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος. Ἡ Σύνοδος αὕτη συνέθεσε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ ὀγδόου ἄρθρου, συνεπλήρωσε δὲ αὐτὸ μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἢ Β΄ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθοῦσα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν ἔτει 381. Ἐκτοτε ἐπὶ δεκαῆξ ὄλους αἰῶνας τηρεῖ αὐτὸ ἀναλλοίωτον ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν ἀνατολικὴ ἐκκλησία.

Καὶ ἕνεκα ἄλλων πολλῶν λόγων καὶ διότι ἡ Ῥώμη ἠπειλεῖτο πάντοτε ὑπὸ τῶν γερμανικῶν φύλων, ὁ Κωνσταντίνος μετέθεσε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους ἐκ Ῥώμης εἰς τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, ὠχύρωσε δὲ αὐτὴν μὲ ἰσχυρὰ τείχη καὶ ἐκκλώπισε μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα καὶ καλλιτεχνήματα, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα μετεκομίσθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ νέα πρωτεύουσα ἐπωνομάσθη Νέα Ῥώμη καὶ κατόπιν Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ μέγας Κωνσταντίνος ἀπέθνηκε τῇ 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337 καὶ ἔκτοτε ἡ ἐκκλησία κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς του Ἑλένης. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων ἡ δὲ Ἱστορία ἐπωνόμασεν αὐτὸν μέγαν.

§ 4. Ἀυτοκράτορες τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα αυτοκρατόρων διειρηθῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ἡ ἐνότης τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου (395 μ. Χ.) διηρέθη ὀριστικῶς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς Ἀνατολικὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Δυτικὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ῥώμην. Καὶ τὸ μὲν Δυτικὸν κράτος κατελύθη μετὰ ὀγδοήκοντα περίπου ἔτη (τῷ 476 μ.Χ.), τὸ δὲ Ἀνατολικόν, τὸ ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ ἐπικληθὲν Βυζαντιακόν, διειρηθῆ

θη ἐπὶ μίαν περίπου χιλιετηρίδα. Τὸ νέον τοῦτο Βυζαντικὸν κράτος ἐξελληνιζόμενον βαθμηδὸν διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν νόμων, μεταμορφοῦται ἀπὸ ῥωμαϊκοῦ εἰς ἑλληνικόν. Ἐβασίλευσαν δ' ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδουλώσεώς του περί τοὺς 80 αὐτοκράτορας. Πολλοὶ τούτων καὶ μάλιστα οἱ τελευταῖοι τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν καὶ Παλαιολόγων ὑπῆρξαν ἀληθῶς ἀνίκανοι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις καὶ διὰ τῶν ἐλαττωμάτων των συνετέλεσαν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ κράτους. ἄλλ' οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν ἄνδρες μεγαλοφυεῖς καὶ γενναῖοι στρατηγοὶ καὶ διὰ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἑαυτῶν ἀρετῶν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιπυκλάσωσι πρὸς μυρίους ἐπελθόντας ἔξωθεν πολεμίους καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸ κράτος ἐλεύθερον ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη.

Οἱ ἐνδοξότεροι τῶν αὐτοκράτορων τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους εἶνε ὁ Ἰουστινιανός, ὁ Ἡράκλειος, Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνῆτος, Λέων ὁ Ἰσαυρος, Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, Ἰωάννης ὁ Τσισκής, Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός καὶ ἄλλοι, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους.

§ 5. Ἰουστινιανός.

Ὁ Ἰουστινιανός ἀνῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἐν ἔτει 527 διαδεχθεὶς τὸν ἄτεκνον ἀποθανόντα θεῖόν του Ἰουστίνον. Βασιλεύσας δὲ ἐπὶ 38 ἔτη ἠδυνήθη νὰ συντάξῃ νόμους ἀρίστους, νὰ ἀνεγείρῃ ἔργα λαμπρὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ νὰ λαμπρύνῃ τὴν βασιλείαν του δι' ἐνδόξων κατορθωμάτων. Εἰς ὅλα δὲ ταῦτα εὗρε πολλοὺς ἀξίους βοηθοὺς, οἷον τὸν περιφανῆ νομοδιδάσκαλον Τριβωνιανόν, τοὺς μεγάλους στρατηγοὺς, Βελισσάριον καὶ Ναρσῆν, καὶ πλείστους ἄλλους, σύμβουλον δὲ τὴν σύζυγόν του Θεοδώραν, ἥτις, ἂν καὶ κατήγετο ἐξ εὐτελοῦς καὶ ἀσήμου οἰκογενείας, διετέλεσεν ὁμως σύζυγος πιστή, βασιλὶς γενναία καὶ συνετὴ σύμβουλος. Τὴν σύναισιν καὶ γενναιότητα αὐτῆς ἐπέδειξε μάλιστα κατὰ φοβερὰν τινα στάσιν, ἣ ὅποια ἐπε-

κλήθη «στάσις τοῦ νίκα» ἐκ τῆς συνθηματικῆς λέξεως νίκα, τὴν ὁποίαν εἶχον ὡς σύνημα οἱ στασιαστικά. Οὗτοι θέλοντες νὰ ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄλλον αὐτοκράτορα ἐκίνησαν εἰς στάσιν τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης καὶ θέσαντες πῦρ εἰς τὴν πόλιν ἔκαυσαν μέρος αὐτῆς. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς, ἀλλ' ἀντίστη ἡ Θεοδώρα, ὁ δὲ Βελισσάριος ἐφορμήσας μετὰ τρισχιλίων ἰππέων κατὰ τῶν στασιαστῶν ἐφόνησε περὶ τὰς τριάκοντα χιλιάδας καὶ κατεββαλε τὴν στάσιν, ἣτις διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Βελισσάριος κατεπολέμησε τοὺς Βανδήλους ἐν Ἀφρικῇ καὶ τοὺς Γότθους ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τοὺς μὲν ἡγεμόνας αὐτῶν ἤγαγεν αἰχμαλώτους εἰς Κ)λιν τὴν δὲ Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν προσήρτησεν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος. Τέλος μετὰ εἰκοσαετῆ πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ συνομολογήσωσι πεντηκονταετείς συνθήκας (562).

Ὁ Ἰουστινιανός, ὅπως προφυλάξῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βερβέρων λαῶν, ἀνήγειρε πολλαχοῦ ὀχυρώματα καὶ φρούρια καὶ ἀνφοδόμησε πολλὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταστραφῆ ὑπὸ σεισμῶν. Προσέτι δ' ἀνήγειρε καὶ λαμπρὰ πολλαχοῦ οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων τὸ μᾶλλον λαμπρότατον εἶνε ὁ περικαλλέστατος ναὸς τῆς Ἀγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας, εἰς τὸν ὁποῖον εἰργάζοντο δέκα χιλιάδες ἄνδρες ἐπὶ ἕξ ἔτη. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰσήχθη ἐξ Ἰνδιῶν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς μετᾶξης, ἡ ὁποία ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν Εὐρώπην.

X § 6. **Ἡράκλειος. Πολιορκία τῆς Κ)λεως.**

Ὁ Ἡράκλειος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῷ 610 μ. Χ., εὗρε δὲ τὸ κράτος καὶ στρατιωτικῶς καὶ οἰκονομικῶς εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Οἱ δὲ Πέρσαι καθυποτάξαντες τὴν Ἀσίαν διεπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Χαλκηδόνος (614). Ὁ Ἡράκλειος εὗρέθη εἰς λίαν στενόχωρον θέσιν καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσιν εἰς τὴν Καρχηδόνα, ἀλλ' ἀπετράπη ὑπὸ τῶν παρκαλήσεων τοῦ λαοῦ

καὶ τῶν προτροπῶν τοῦ πατριάρχου Σεργίου, ὅστις ὄρκισεν αὐτὸν νὰ συζήσῃ καὶ νὰ συναποθάνῃ ἐκεῖ πιστῶς μὲ τὸν λαὸν του, τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός. Ὅθεν ὁ Ἡράκλειος ἀνορθώσας τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ διοργανώσας τὸν στρατὸν ἀπεφάσισε νὰ ἐπέλθῃ, κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ μᾶλλον ἐπίφοβοι, καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Σλαύους παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς τὰς ἐντὸς τοῦ Ἰστροῦ χώρας. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ τραπῇ κατὰ τῶν Περσῶν, τῶν πολιορκούντων τὴν Χαλκηδὸνα, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρει τὸν πόλεμον εἰς αὐτὸ τὸ περσικὸν κράτος. Καταλαβὼν δὲ τὰς στενὰς παρόδους τοῦ ὄρους Ταύρου ἐξηνάγκασεν τοὺς πολεμίους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Χαλκηδόνος. Κατατροπώσας δὲ αὐτοὺς εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ταύρου εἰσέβαλεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσιν αὐτῆς Γάζαν (622). Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης συμμαχήσας μὲ τὸν Χαχάνον (ἡγεμόνα) τῶν Ἀβάρων νὰ κταλύσωσι καὶ διακείμωσι τὸ Βυζαντικὸν κράτος ἐπολιορκήσαν τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀφ' οὗ ἀπέκρουσαν τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τῶν πολεμίων, μετὰ παννυχίδα δέσιν πρὸς τὴν ὑπέρμαχον τῆς πόλεως Θεοτόκον, ἔκμαζαν γενναίαν ἔξοδον καὶ νικήσαντες τοὺς πολεμίους ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν (15 Αὐγούστου 626 μ.Χ.). Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ σπουδαιότητος τούτου γεγονότος καθιερώθη νὰ τελεῖται κατ' ἔτος τὴν Παρασκευὴν τῆς Ε' ἐβδομάδος τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς ἢ ἀκολουθία τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου πρὸς τὴν ὑπέρμαχον Θεοτόκον, κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλονται οἱ λεγόμενοι οἴκοι τῆς Θεοτόκου.

Ὁ Ἡράκλειος μαθὼν τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Νινευί συνάψας ἐκ παρατάξεω; τὴν κρισιμωτάτην τῶν μαχῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκατάσχετος ἐφώρμησεν ἑφιππος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν φαλλγγῶν, ἐφόρευεν ἰδίᾳ χειρὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχι-

στράτηγον 'Ραζάτην. Ἡ μάχη ἀρξαμένη ἀπὸ πρῶτης διήρ-
κεσε μέχρι τῆς ἑνδεκάτης τῆς νυκτός. Πλείστοι τῶν Περσῶν
ἐφονεύθησαν, πολυάριθμοι ἠχμαλωτίσθησαν καὶ πλουσιώτατα
λάφυρα καὶ 28 σημαῖαι περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.
'Εντεῦθεν προέβη ἐπὶ τὴν Κτησιφῶντα, τὴν μεγάλην πρωτεύου-
σαν τοῦ περσικοῦ κράτους, καὶ μεταξὺ τῶν πόλεων ἐκυρίευσεν
καὶ ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἤδρευεν ὁ Χοσρόης, ἐντὸς τῆς ὁποίας
εὔρεν ἀκριθμήτους θησαυροὺς καὶ 300 Βυζαντινὰς σημαίας.

Οὕτω δὲ μετὰ ἐπιτακτεῖς ἐνδοξοτάτους ἀγῶνας ἐξηνάγκασ-
σεν ὁ Ἡράκλειος τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Χοσρόου, Σιρόην,
να συνομολογήσῃ συνθήκας εἰρήνης. Κατὰ τὰς συνθήκας αὐτάς
τὸ μὲν Βυζαντινὸν κράτος ἀνέκτα τὰ παλαιὰ αὐτοῦ ὄρια, τὰ
ὁποῖα ὄριζεν ὁ Ἀράξης πρὸς βορρᾶν καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς
μεσημβρίαν, ἀπεδίδοντο δ' ἐκτέρωθεν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ὁ
τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς, τὸν ὁποῖον οἱ Πέρσαι εἶχον
ἀρχορπάσει ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ
'Ἡράκλειος μετὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πανηγυρισθέντα
θρίαμβον μετεκόμισεν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ ἀνύψωσεν ἐπὶ τῆς
προτέρας αὐτοῦ θέσεως (14 Σεπτεμβρίου 629).

§ 7. Πρώτη καὶ δευτέρα πολιορκία τῆς Κ/λεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

'Αλλὰ δὲν ἐπέπρωτο οὔτε ὁ Ἡράκλειος οὔτε τὸ ἔθνος να
ἀπολαύσῃ τοὺς καρποὺς τηλικούτων ἐνδόξων κατορθωμάτων,
διότι ἀνεφάνη ἤδη ἐν Ἀραβίᾳ ἰδρυτὴς νέας θρησκείας, ὁ Μωά-
μεθ, ὅστις ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὡς μέγας προφήτης
τοῦ θεοῦ, ἀνέλαθε να διαδώσῃ τὴν θρησκείαν του διὰ τῶν
ὄπλων καὶ προέβη εἰς τὴν τοῦ κόσμου κατάκτησιν. Καὶ αὐτὸς
μὲν ἐκυρίευσεν τὴν Ἀραβίαν, οἱ δὲ διάδοχοί του τὴν Συρίαν καὶ
τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς 18 ἔτη κατέλυσαν τὸ περσικὸν κράτος
καὶ ἐπὶ τέλους ἐπῆλθον καὶ ἐπολιόρκησαν καὶ τὴν Κ/λιν.
'Ἡ πρώτη αὕτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήρ-
κεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη (ἀπὸ τοῦ 672 - 678). Ἄλλ' ὁ τότε
αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος ἔσωσεν αὐτὴν διὰ
τοῦ ἕγροῦ ἢ ἑλληνικοῦ καλουμένου πυρός. Βραδύτε-
ρον οἱ Ἀραβες ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου

ἐπολιορκήσαν μετ' ἀπειραρίθμων δυνάμεων ὑπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν Κωνσταντινούπολιν Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην πολιορκίαν, ἣτις διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἔτη (ἀπὸ τοῦ 717—718) ἀπώλεσαν οἱ Ἄραβες περὶ τὰ 2500 πλοῖα καὶ περὶ τὰς 500,000 ἀνδρῶν. Εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνετέλεσε καὶ τὸ ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν κελούμενον πῦρ καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ἡ στρατηγικὴ μεγαλοψυχία τοῦ Λέοντος Γ', ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ σωτὴρ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὁ μέγας τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτης, διότι ἂν τότε οἱ Ἄραβες ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς τὸν πρῶτον θρησκευτικὸν ἑαυτῶν φανατισμὸν, ἤθελον συγκαταστρέψῃ καὶ τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης.

§ 8. Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ὁ Βασίλειος, ὁ ἐπικληθεὶς Βουλγαροκτόνος, ἦτο υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Β' καὶ τῆς Θεοφανούς, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 956 μ. Χ. Ἀνῆλθε δ' ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 976. Ἄλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολῆς, Βάρδας Σκληρός, στασιασὸς ἐν Μεσοποταμίᾳ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του καὶ κατέλαβε πᾶσαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Μόλις δὲ μετὰ τριετῆς φονικωτάτους ἀγῶνας κατεβλήθη ἡ στάσις. Ἐκ τῆς στάσεως δὲ ταύτης ἐπωφελοῦμενοι οἱ Βούλγαροι ἐπανεστάτησαν καὶ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Σαμουὴλ ἐλεπλάτησαν τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἰπείρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν (980). Ἄλλ' ὁ Βασίλειος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὁ Σαμουὴλ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Βασίλειος περιεπλάκη κατόπιν εἰς σπουδαιότερους ἀγῶνας πρὸς τε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, Ὁθωνα τὸν Β', καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Συρίᾳ Μωαμεθανούς, ὁ Σαμουὴλ ἐπεχείρησε δευτέραν ἐπιδρομὴν εἰς τὰς χώρας τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους καὶ εἰσέβαλε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Βασίλειος ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν, ὁ δὲ Σαμουὴλ

ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Οἱ δύο στρατοὶ συνηνητήθησαν παρὰ τὸν Σπερχεῖον ποταμὸν, ὁ δὲ Νικηφόρος Οὐράνος ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως τὴν νύκτα κατέκοψεν ὄλον σχεδὸν τὸν Βουλγαρικὸν στρατόν, ἀλλ' ὁ Σαμουήλ κρυβεῖς μεταξύ τῶν πτωμάτων διέφυγε τὴν ἐπομένην νύκτα (995). Ἦδη ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Βασίλειος τὴν ἡγεμονίαν τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ 20 ἔτη (999 — 1018). Εἰσβαλὼν δ' ὁ Βασίλειος εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπανελημμένως τοὺς πολεμίους, κατέλαβε πολλὰ φρούρια καὶ τελευταῖον κατετρόπωσε εἰς μάχην φονικωτάτην τὸν Σαμουήλ, ὅστις ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν του (1014). Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σαμουήλ, καὶ ἐπὶ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Ἰωάννου. Οὗτος συγκεντρώσας ὄλον τὸν στρατόν του ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὸ Δυρράχιον, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ ἐφρονεύθη (1018). Μετὰ τὴν ἤτταν αὐτὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου οἱ Βούλγαροι κατέθεσαν τὰ ὄπλα καὶ ὑπετάγησαν εἰς τὸν Βασίλειον, ἡ δὲ Βουλγαρία ἐγένετο καὶ πάλιν ἐπαρχία τοῦ Βυζαντικοῦ κράτους (1019). Ὁ Βασίλειος ἐπιστρέφων εἰς Κωνσταντινούπολιν διήλθε διὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἀνελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀφιέρωσε πολύτιμα ἀναθήματα εἰς τὸν Παρθενῶνα, τοῦ ὁποῦ το ἑσωτερικὸν εἶχε μετασκευασθῆ εἰς περικαλλῆ νόν τῆς Θεοτόκου. Ἀποδοὺς δὲ εἰς τὴν Θεοτόκον τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια ἐπέστρεψεν εἰς Κ)λιν καὶ ἐτέλεσε μεγαλοπρεπέστατον θρίαμβον Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος.

Ἐπὶ βασιλείῳ τοῦ Βουλγαροκτόνου τὸ Βυζαντικὸν κράτος ἀνυψώθη εἰς τὴν μεγίστην ἰσχὺν καὶ δύξαν. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν ἀθλίων αὐτοῦ διαδόχων τὸ κράτος ἀπὸ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης ἐκείνης περιῆλθεν εἰς τὴν ἐσχάτην παρακμὴν καὶ ταπεινωσιν. Εἰς τὴν παρακμὴν καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ Βυζαντικοῦ κράτους συνετέλεσε καὶ ἡ ἀθλία διοικήσεις ἀθλίων καὶ ἀνικάνων αὐτοκρατόρων, καὶ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δεισιδαιμονία τοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα αἱ ὑπὸ τῶν παπῶν ὑπενεργηθεῖσαι σταυροφορίαι πρὸς κητάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς.

§ 9. Σταυροφορίαί. "Αλωστίς τῆς Κων/λεως
ὑπὸ τῶν σταυροφόρων (1204).

Τὰς ἐπτά διενεργηθείσας σταυροφορικὰς ἐκστρατείας προεκάλεσε τὸ κατκτητικὸν πνεῦμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν δῆθεν τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ἁγίων τόπων ἀπὸ τῶν ἀπίστων, πράγματι δὲ πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ πρὸς ὑποταγὴν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν δυτικὴν. Αἱ ἱεραὶ αὐταὶ ἐκστρατεῖαι ἐπεκλήθησαν σταυροφορίαί, διότι οἱ ἐκστρατεύοντες προσέραπτον εἰς τὸ ἔνδυμά των σταυρόν ἐξ ὑφάσματος ἐρυθροῦ ἢ ἄλλου χρώματος. Τὴν πρώτην σταυροφορικὴν ἐκστρατεῖαν προπαρασκεύασεν ὁ πάπας Οὐρβανὸς ὁ Β΄ συγκαλέσας δύο συνόδους καὶ ἀναφλέξας τὸν θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμόν τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν ἀπίστων (1096). Καὶ τὴν μὲν Κωνσταντινούπολιν ἔσωσεν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν σταυροφόρων ὁ τότε αὐτοκράτωρ, Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός. Ἄλλ' οἱ σταυροφόροι διαρρήξαντες τὰς πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐνόρκους συνθήκας ἀνδρῶσαν τὴν φραγκικὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἐδέσσης, τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀντιοχείας καὶ τὸ ἐν Συρίᾳ φραγκικὸν βασίλειον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ (1098).

Ἐν ἔτει δὲ 1202 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄ προεκάλεσε τὴν Δ΄ σταυροφορίαν. Οἱ δὲ Φράγκοι ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους καὶ μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀναβιβάσωσι δῆθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν νεαρόν Ἀλέξιον τὸν Δ΄, υἱὸν τοῦ ἐκθρονισθέντος Ἰσαακίου Ἀγγέλου τοῦ Β΄ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπῆλθον ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ σταυροφόροι καταλαβόντες τὸν Γαλατᾶν καὶ ἓνα τῶν παραθλασσίων πύργων τοῦ φρουρίου ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Γ΄ ἐτράπη εἰς φυγὴν, κατέλαβε δὲ τὸν θρόνον Ἀλέξιος ὁ Δ΄. Ἄλλ' οἱ σταυροφόροι ἀθετήσαντες τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας κηρύττουσι τὸν πόλεμον, ἐμβάλλουσι πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ κυριεύουσι αὐτὴν (12 Ἀπριλίου 1204). Ἐπὶ τέσσαρας δ' ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ λεηλασία καὶ ἡ διαρπαγὴ. Πᾶν δ,τι

διεσώθη ἀπὸ τὰς φλόγας ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν αὐτοκαλουμένων εὐσεβῶν τούτων σταυροφόρων, οἵτινες οὐδὲν ἐσεβάσθησαν, οὔτε γέροντας, οὔτε πκίδας, οὔτε γυναῖκας, οὔτε παρθένους, οὔτε τάφους, οὔτε ἱερά, οὔτε καλλιτεχνήματα, οὔτε ἱερούς ναοὺς! Ἐκλειψις σελήνης ἐπισυμβᾶσθ ἐνέπνευσε τὸν τρόπον εἰς τὸν δεισιδαίμονα ἐκείνον ὄχλον καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς ἐλευθερωτὰς τῶν ἀγίων τόπων νὰ διανεμηθῶσι τὰ λάφυρα καὶ τὸ Βυζαντιακὸν κράτος! Καὶ ὁ μὲν Βυλδουῖνος ἐστέφθη αὐτοκράτωρ καὶ ἔλαβε τὴν Θράκην καὶ τὰς ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς χώρας. Ὁ δὲ Βονιφάτιος ἐκηρύχθη βασιλεὺς Θεσσαλονίκης καὶ ἔλαβε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἔλαβον τὴν Ἡπειρον, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἴονίου πελάγους, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κρήτην ἀγοράσαντες αὐτὴν ἀπὸ τὸν Βονιφάτιον, ἔλαβον δὲ καὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἀναγορεύσαντες πατριάρχην τὸν Θωμᾶν Μοροζίνην. Οὕτω δ' ἐξεπληρωθὴ τὸ ἀπὸ τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. ἀρξάμενον ὄνειρον τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας νὰ καθυποτάξῃ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης.

Οἱ Φράγχοι μετὰ τὴν γενομένην διανομὴν ἐπέδραμον ἐπὶ τὴν κατάκτησιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον πάντα τὰ κτακτηθέντα μέρη. Καὶ ὁ μὲν Μιχαὴλ Κομνηνὸς ἰδρύσας τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου ὑπήγαγεν ὑπ' αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς πολλὰς χώρας, ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ, Θεόδωρος Κομνηνός, κτέλυσε τὸ βασιλεῖον τὰς Θεσσαλονίκης. Ὁ δὲ Θεόδωρος Λάσκαρις ἰδρύσας τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ὑπήγαγεν ὑπ' αὐτὴν πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ, Ἰωάννης Βατάτσης ἠνωσε μετ' αὐτῆς καὶ τὸ βασιλεῖον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐπὶ τέλος ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγος διὰ τοῦ τολμηροῦ στρατηγοῦ του, Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου, ἀνέκτησε τὴν Κων[πολιν καὶ ἐξεδίωξεν ἐξ αὐτῆς τοὺς Φράγχους τῷ 1261.

Οὕτω δὲ ἀνιδρῦθη καὶ πάλιν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἀλλ' αὕτη δὲν περιελάμβανεν ἤδη, εἰμὴ μόνον τὰς περι-

τὴν Νίκαιιν ἐπαρχίαν, τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, μέρος τῆς Θεσσαλίας, νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρουρία. Μονεμβασίας, Μιστραῖ καὶ Μάνης. Πᾶσα δὲ ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος, αἱ πλεῖστα νῆσοι τοῦ Ἴονίου καὶ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἡ Κρήτη κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. Μέγα δὲ μέρος τῆς μικρᾶς Ἀσίας κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων.

§ 10. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι, φυλὴ βάρβαρος, ἐκ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀσίας καταγόμενοι ἱδρυσαν ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ κράτος μέγα καὶ ἰσχυρόν. Ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς τοῦ Ὀσμανικοῦ ἢ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὑπῆρξεν ὁ σουλτᾶνος Ὀσμάν ἢ Ὀθμάν, ὅστις κατέλαβε τὴν Προῦσαν τῆς Βιθυνίας καὶ κατέστησεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους (1326). Ὁ δὲ Μουράτ ὁ Α΄ διαπεράσας εἰς τὴν Εὐρώπην κατέλαβε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ πᾶσαν τὴν χώραν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κατέστησεν αὐτὴν τοῦ κράτους πρωτεύουσαν (1361). Ἐν ἔτει δὲ 1451 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους Μωάμεθ ὁ Β΄, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπολιόρησεν αὐτὴν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μὲ στρατὸν 160,000 καὶ μὲ στόλον 145 πλοίων. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους ἦτο τότε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ γενναῖος, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1449. Κατὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης δυνάμεως ὁ Ἕλληνας αὐτοκράτωρ ἀντέταξε μόλις ἑπτακισχιλίους ἀνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ διςχίλιοι ἦσαν Γενουᾶται ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἰουστινιανόν, καὶ 26 μόνον πλοῖα. Καὶ μὲ τὴν μικρὰν ἐκείνην δύναμιν ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῆ καὶ ἢ νὰ σώσῃ τὴν πόλιν καὶ τὸ κράτος ἢ ν' ἀποθάνῃ θάνατον ἡρωϊκόν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος. Ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθῆ πρό πολλοῦ, ἀλλ' ἡ τακτικὴ πολιορκία ἤρχισε τὴν 6 Ἀπριλίου 1453 καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς 29 Μαΐου. Ἐπὶ ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέκρουσε γενναίως πάσας τὰς ἐφοδούς τῶν πολεμίων καὶ ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως πάσας τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ πρὸς συμβιβασμόν. Τέλος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Μαΐου ἀπεφασίσθη ἡ γενικὴ ἐφοδος. Ὁ Κωνσταντῖνος τὴν 28 Μαΐου, ἀφ' οὗ ἐπιθεώρησε τὰ τεῖχη καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀγωνισθῶσιν ὡς ἄνδρες γενναῖοι ἐπαξίως τῆς καταγωγῆς των

ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, μετέβη κατόπιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τοῦ παρισταμένου πλήθους, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἠσπάσθη διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ ἀπεχαιρέτισεν ἐν τῷ μέσῳ λυγμῶν καὶ δακρύων τὴν σύζυγόν του, τὰ τέκνα του καὶ τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους καὶ ἐκεῖθεν διηυθύνθη εἰς τὰ τεῖχη. Τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἤρχισεν ἡ πρώτη ἔφοδος, ἣτις καὶ ἀπεκρούσθη, ὡς καὶ ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἄγων τοὺς τρομεροὺς γενιτιούρους του. Εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀγαλλόμενος συνέχαιρε τοὺς συναγωνιστάς του διὰ τὴν νίκην. Ἄλλα τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατὰ σύμπτωσιν οἱ Τούρκοι ἀπεκάλυψαν μικράν τινα ὑπόγειον πύλην, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες εἶχον λησμονήσει ἀνοικτὴν μετὰ τινα γενομένην ἐξοδον, καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν. Συγχρόνως ἐπανελήφθη ἡ ἔφοδος πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος. Ἄλλ' ἐν ᾧ γενναίως ἀπέκρουε καὶ τὴν ἔφοδον ταύτην, αἶφνης στραφεὶς εἶδεν ἑαυτὸν περικυκλωμένον ὑπὸ πάλυκρίθμων Τούρκων. Ἐφιππος ὁ Κωνσταντῖνος εἰσώρμησεν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν γενναίων συναγωνιστῶν καὶ μαχόμενος ὡς ἦρος κατέπεσε τελευταῖος. Τὴν μεσημβρίαν εἰσῆλθεν ἔφιππος καὶ ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν πόλιν καὶ κατευθυνθεὶς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας διέταξεν ἕνα τῶν ἱερέων αὐτοῦ νὰ ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος καὶ νὰ καλέσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν. Ἐκτοτε ὁ ναὸς ἐκεῖνος μετεβλήθη εἰς τζαμίον καὶ καθιερώθη εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ αἰχμαλωσία, ἡ λεηλασία καὶ ἡ διαρπαγὴ, καὶ αὐτοὶ οἱ ἱεροὶ ναοὶ ἐβεβηλώθησαν. Μεταξὺ τῶν πτωμάτων ἀνευρέθη καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντῖνου, καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ ἀποκοπέσθαι ἐτέθη ἐπὶ στήλης πρὸς θεῶν· μέχρις ἐσπέρας, ὁ δὲ ἀκέφαλος μείνας νεκρὸς ἐνεταφιάσθη εἰς μέρος τι τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπέκυψαν βαθμηδὸν καὶ αἱ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ χῶραι ὑπὸ τὴν βαρβαρωτάτην τουρκικὴν δεσποτείαν!

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ἐκ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν
Τούρκων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

§ 11. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν.

Ἐκ πολιτικῆς συνέσεως ὁ Μωάμεθ ἐχορήγησεν εἰς μὲν τὸν πατριάρχην ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ κλήρου, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰ κτήματα δὲν ἀφηρεθήσαν καὶ διέμενον ἀφορολόγητα. Ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν ἀφηρεθήσαν τὰ κάλλιστα τῶν κτημάτων, τὰ δὲ ὀλιγώτερον προσοδοφόρα ἀφέθησαν εἰς αὐτούς, ἵνα τὰ καλλιεργῶσι καὶ προσφέρωσι τὸ δέκατον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ πέμπτον τῶν προσόδων εἰς τὴν τουρκικὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ τὰ χορηγηθέντα ταῦτα προνόμια συχνότατα παρεβιάζοντο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς αὐθαιρεσίας, ἢ δὲ θρησκεία καὶ ἡ ζωὴ, ἢ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ Ἕλληνος καὶ τῆς οἰκογενείας του εὑρίσκετο εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τοῦ ἐλαχίστου Τούρκου. Ἀδύνατον δὲ καὶ νὰ φαντασθῇ τις τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς πικρῆς σκλαβιᾶς κατὰ τὸ διάστημα τῶν τεσσάρων μακρῶν αἰῶνων! Ἐκτὸς τοῦ φόρου τῶν προσόδων, πᾶς χριστιανὸς ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας ὑπεβάλλετο ἐτησίως εἰς τὸν ἀτιμωτικὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸν καλούμενον χαράτσι, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξηγόραζε τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐπ' ὄμου τὴν κεφαλὴν. Ἄλλ' ὁ καταθλιπτικώτατος φόρος ὑπῆρξεν ὁ φόρος τοῦ αἵματος. Οἱ Τούρκοι ἀφῆρπαζον ἑλληνόπαιδας ἀπὸ τοῦ ἔκτου ἢ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας, ἀνέθρεφον αὐτούς εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ καὶ κατέτασσαν αὐτούς εἰς τὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων. Ἡ ἀρπαγὴ αὕτη τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐπεκλήθη

κὸν φρόνημα καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, χωρὶς νὰ στενάξωσιν ἢ νὰ δακρύσωσιν ἢ νὰ προσφέρωσι λέξιν, καὶ ἂν προσφέρων λέξιν τινά, ἢ λέξις αὕτη ἦτο ὕβρις κατὰ τῶν τυράννων τῶν ἢ τῆς θρησκείας τῶν. Ὅσάκις δὲ προσεκαλοῦντο νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ προσκυνήσωσιν εἰς τὸν πασσᾶν ἢ τὸν βεζύρην, ἀπεκρίνοντο ὑπερηφάνως :

Πασσᾶ ἔγω τὸ τούφεκι μου, βεζύρη τὸ σπαθί μου.

Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θηριὰ παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους.

Θρησκεία καὶ πατρίς, ἐλευθερία καὶ τιμὴ ἦσαν τὰ ἱερώτατα πράγματα τοῦ κλέφτου καὶ δι' αὐτὰ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἦτο πρόθυμος νὰ ἀγωνισθῆ καὶ νὰ ἀποθάνῃ.

Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ καθυποτάξωσι τοὺς κλέφτας, ἠναγκάζοντο πολλάκις νὰ συνθηκολογῶσι πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν καὶ ἀνέθετον εἰς αὐτοὺς τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως διαφόρων χωρῶν. Ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν (1520 — 1566) ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι ἐπεκλήθησαν ἀρματωλοί, ἢ δὲ ὑπ' αὐτοὺς τεθειμένη πρὸς φύλαξιν χώρα ἐκαλεῖτο ἀρματωλίκιον. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν ἐκαλεῖτο καπετάνιος, οἱ δὲ λοιποὶ κλέφται παλληκάρια, τὸ πρῶτον δὲ παλληκάρι κατὰ τὴν ἀνδρείαν ἐλέγετο πρωτοπαλλήκαρον. Εἰς πᾶσαν δὲ εὐκαιρίαν οἱ ἀρματωλοὶ ἐπανεστάτουν καὶ ἐγίνοντο πάλιν κλέφται. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ κλέφτου συνεταυτίζετο. Ὁ ὑπόδουλος ἐλληνικὸς λαὸς ἀκούων τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν κλεφτῶν εἰς τὰ δημῶδη ἄσματα ἐλάμβανε θάρρος νὰ ὑπομένῃ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, ἀνεφλέγετο δὲ καὶ εἰς αὐτὸν ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Διὸ καὶ οὐδέποτε ἔπαυσεν ὁ λαὸς ἐλπίζων καὶ ἀγωνιζόμενος νὰ ἀποτινάξῃ ἀπὸ τοῦ τραχήλου τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Τὸ φρόνημα δὲ τοῦτο πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μετεδίδετο ζωηρὸν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ κάλλιστα ἀπεικονίζεται εἰς τὸ ἐξῆς δημῶδες ἄσμα.

«Μάχης τας ἴλέω δὲν ἔμπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
περίφημοι κλέφται. Δύναμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου.»

αθά πάρω τὸ ντουφέκι μου νά πάω νά γείνω κλέφτης,
 «νά κατοικήσω 'ς τὰ βουνά καί 'ς ταῖς ψηλαῖς ῥοχούλαις,
 ἀνάχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θηριὰ κουβέντα.
 ἀνάχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεββάτι,
 ἀνάχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερινὸ ἡμέρι.
 αθά φύγω, μάννα, καί μὴν κλαῖς, μόν' ὄς μου τὴν εὐχή σου,
 εεύχῃσου με, μαννοῦλά μου, Τούρκους πολλοὺς νά σφάξω.
 «καί φύτεισε τριανταφυλλιά καί μαῦρο καρυοφύλλι,
 «καί πότιζέ τα ζάχαρι καί πότιζέ τα μύσχο.
 «κὴ ὄσο π' ἀνθίζουν μάννα μου, καί βγάνουνε λουλουῖδια,
 «ὃ γιός σου δὲν ἀπέθανε καί πολεμᾷ τοὺς Τούρκους,
 «Κὴ ἂν ἔρθῃ ἕμερα θλιθερή, ἕμερα φαρμακωμένη,
 «καί μαραθοῦν τὰ δυὸ μαζί καί πέσουν τὰ λουλουῖδια,
 «τότε κ' ἐγὼ θά λαδῶθῶ, τὰ μαῦρα νά φορέσης.»
 Δώδεκα χρόνια ἔπρασαν καί δεκαπέντε μῆνες,
 π' ἀνθίζαν τὰ τριαντάφυλλα κὴ ἀνοῖγαν τὰ μπουμποῦκια.
 Καί μιὰν αὐγὴ ἀνοιξιάτικη, μι' πρώτη τοῦ Μαῖου,
 ποῦ κελαῖδοῦσαν τὰ πουλιὰ, κὴ ὁ οὐρανὸς ἔγελοῦσε,
 μὲ μιὰς ἀστράφτει καί βροντᾷ καί γίνεται σκοτάδι.
 Τὸ καρυοφύλλι ἐστέναξεν, ἡ τριανταφυλλιά δακρύζει,
 Μαζί μ' αὐτὰ σωριάστηκε καί ἡ δόλια του μανοῦλα.

2. Λάμπρος Κατσώνης καὶ Ἀνδρουτσός.

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης ἐγεννήθη ἐν Λεβαδείᾳ τῆς Βιω-
 τίας περὶ τὸ 1752. Κατὰ πρῶτον διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν Πε-
 λοποννήσῳ διενεργηθεῖσαν ἐπανάστασιν ὑπὸ τῆς μεγάλης Αἰ-
 κατερίνης (1770). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς μετέβη εἰς
 Ρωσίαν καὶ διέπρεψεν εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον. Ἐν
 ἔτει 1788 κατέβη εἰς Τεργέστη καὶ ἀνέλαθε τὴν ἀρχηγίαν
 τοῦ ἔξοπλισθέντος ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων καταδρομικοῦ στολί-
 σκου καὶ συγκειμένου ἐκ τριῶν μόνον πλοίων. Συλλαβὼν δὲ κατὰ
 τὸν πλοῦν του διάφορα τουρκικὰ πλοῖα ἐπηύξησε τὸν στολί-
 σκον του καὶ δι' αὐτοῦ πολλακίς κατεπολέμησε τὸν τουρκικὸν
 στόλον καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἀνήγειρε τὰ ἐνδοξότερα κατὰ θά-
 λασσαν τρόπικα καὶ ἐνέπνευσε τὸν τρόμον εἰς τὴν Τουρκίαν.
 Ὁ σουλτᾶνος μὴ θέῖς τὰ κατορθώματα τοῦ θαλασσινοῦ τούτου
 ἥρωος παρῆλθε δι' ὄλωσιν τῶν μέστων νά προσελκύσῃ αὐτόν.

Ἄλλ' ὁ ἀτρόμητος Λάμπρος ἀπέριψε μετὰ περιφρονήσεως καὶ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἐνδοξὸν στάδιόν του κατατροπώσας ἐπανειλημμένως ἐκ παραταξέως τὸν τουρκικὸν στόλον. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1790 ἔπλευσεν ἐξ Ἰθάκης πρὸς τὸ Ἴκριον πέλαγος πρὸς συνάντησιν τοῦ τουρκικοῦ καὶ ἀλγερινοῦ στόλου πικραλῶν καὶ πεντακοσίους

Λάμπρος Κατσώνης

Ἄνδρουῦτος

κλέφτας ὑπὸ τὸν Ἄνδρουῦτον. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Λοκρίδι περὶ τὸ 1740. Δίαν νεορὸς ἐτραπή εἰς τὸν κλεφτικὸν βίον, μὴ ἀνεχόμενος τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐλαβε δὲ μέρος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 Ὁ Λάμπρος μὲ ἕννεα μόνον πλοῖα κατετρόπωσε κατὰ πρῶτον παρὰ τὴν Κέα τὸν τουρκικὸν στόλον (6 Ἀπριλίου 1790). Τὴν ἐπομένην ἐπῆλθε καὶ ὁ ἀλγερινὸς στόλος καὶ συνηώθη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ. Ὁ Λάμπρος μὲ ἑπτὰ μόνον πλοῖα ἀντεταχθῆ κατὰ τῶν δύο ἡγμένων στό-

λων μετὰ ἥρωϊκῆς γενναιότητος. Μετὰ πολύωρον δὲ καὶ φονικωτάτην μάχην ἐνικήθη ἤδη πρώτην φοράν ὁ Λάμπρος ἀπωλέσας πέντε πλοῖα καὶ περὶ τοὺς 650 ἄνδρας. ἔκτος τῶν τραυματιῶν, ἀλλ' ἐφόνευσε περὶ τοὺς τρισχιλίους καὶ ἐπλήγωσε πολυαριθμοτέρους. Ὁ Λάμπρος βαρέως πληγωμένος ἀπέπλευσεν εἰς Μῆλον. Θεραπευθεὶς ἐκ τῶν πληγῶν του ταχέως συνεκέντρωσε νέον στόλον καὶ ἀπεφάσισεν νὰ καταστρέψῃ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ νὰ διαβῇ τὸν Ἑλλήσποντον. Ἄλλ' ἔλαβε διαταγὴν παρὰ τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης, αὐτοκρατείας τῆς Ρωσσίας, νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐχθροπραξίαν, διότι αὕτη συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὁ μεγάλωρον Λάμπρος ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ ὑπερηφάνως ἀπήντησεν « Ἄν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας συνωμολόγησῃ τὴν εἰρήνην της, ὁ Κατσῶνης ὅμως δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικὴν του ». Παραλαβὼν δὲ καὶ τὸν Ἀνδρουτσοῦν μὲ τοὺς πεντακοσίους ἄρματωλοὺς του κατέλαβε τὸ Ταίναρον μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ διενεργήσῃ νέαν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ἐκεῖ προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἀφοῦ ἐπήνεγκε μεγάλην καταστοφὴν εἰς τοὺς ἀποβιβασθέντας πολεμίους, ἠναγκασθῆν' ἀποπλευσῆν εἰς Ἰθάκην ἐπειδὴ ἠπέλησεν, ὅτι θὰ τὸν πολεμήσῃ καὶ ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Μάνης Τζανέτος Γρηγοράκης. Ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Ρωσσίαν, ὅπου ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ πεντηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας 1804. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρουτσοῦς μὲ τοὺς πεντακοσίους ἄρματωλοὺς του ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλθῃ διὰ Ξηράς. Ἐπὶ τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἀκαταπαύστως καταδιωκόμενος κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Ριον, ὅπουθεν διεπέρασεν εἰς Ρούμελην. Κατὰ τὴν ἀξιοθχύμαστον δὲ ταύτην ἐκστρατείαν ὁ Ἀνδρουτσοῦς ἐφόνευσε 1500 ἐχθρούς, αὐτὸς δὲ ἔχασε 96 μόνον ἄνδρας. Ἄλλ' ἐν Κερκύρᾳ συλληφθεὶς ὁλοῖως ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δέσμιος παχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐρρίφθη εἰς τὸ κάτεργον, ὅπου ἐθανατώθη διὰ πολλῶν βασάνων.

3. Ρήγας ὁ Φεραῖος (1757—1798)

Ὁ Ρήγας ἐγεννήθη τῷ 1757 εἰς Φεράς ἢ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας, διὰ τοῦτο δ' ἐπωνομάσθη καὶ Φεραῖος ἢ Βελεστερ-
λῆς. Τελειώσας δὲ τὰ μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς
ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν, ὅπου
ἔμαθε καὶ ἄλλας ξένας γλώσσας. Ὁ δ' ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας
Μαυρογένης παρέλαβεν αὐτὸν ὡς γραμματέα του (1786) Ἐκεῖ
ὁ Ρήγας ἐγνωρίσθη καὶ μὲ τὸν πασσᾶν τοῦ Βιδινίου Πασβά-
νογλου καὶ συνῆψε στενὴν φιλίαν μετ' αὐτοῦ Ἐπίσει δὲ αὐτὸν

Ρήγας ὁ Φεραῖος

δια τῆς εὐγλωττίας του νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ σουλ-
τάνου. Ἄμα δ' αὐτὸς ἐφθασεν εἰς Βιδίνιον, ὕψωσε τὴν ση-
μαίαν τῆς ἀντορσίας. Ἡ τότε ἐπραγεῖσα γαλλικὴ ἐπανά-
στασις ἐξήγειρεν ὄλων τὰ πνεύματα, πρὸ πάντων δ' ἐξήγειρε
τὸ πνεῦμα τοῦ Ρήγα, ὅστις ἐνωρὶς εἶχε συλλαβεῖ τὴν ἰδέαν
τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτοτε αὐτὴ καὶ μόνη
ἡ ἰδέα ἐπεκράτει εἰς τὸν νουν του, ἢ ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν
Τούρκων ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὸ ἔτος 1796
μετέβη εἰς Βιέννην, πρωτεύουσαν τῆς Αὐστρίας, ὅπου ἦσαν
πολλοὶ ἑθνογενεῖς, ἔμποροι καὶ λόγιοι, ἵνα ἔλθῃ εἰς συνενόησιν
μετ' αὐτῶν. Ἦρχισε νὰ ἐργάζεται μετὰ δραστηριότητος κα

νά γραφή πρὸς τοὺς ἐξοχωτέρους ἀρματωλοὺς καὶ προὔχοντας καὶ πρὸς ἄλλους πλουσίους Ἕλληνας, πρὸς ἐπισήμους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν μέγαν στρατηγὸν τῆς Γαλλίας Βοναπάρτην, τὸν μετὰ ταῦτα γενόμενον αὐτοκράτορα. Ἴνα διχρωτίση δὲ τοὺς ὁμογενεῖς του συνέταξεν, ἐκτὸς ἄλλων συγγραμμάτων, καὶ *χάρτην τῆς Ἑλλάδος* μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἴνα ἐξαψη δὲ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, συνθέσει καὶ διάφορα ἐνθουσιώδη ποιήματα ὑπὲρ ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο ἐνθουσιωδῶς παρὰ τῶν ἀπανταχοῦ διεσκορπισμένων Ἑλλήνων.

Ὡς πότε παλληκάρια νά ζῶμεν ἔς τὰ στενά
μονάχοι ὅσιν λεοντάρια ἔς τῆς ῥάγαις, ἔς τὰ βουνά;
Σπηληαῖς νά κατοικῶμεν, νά βλέπωμεν κλοδιά,
νά φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά.
Νά χάνωμεν πατρίδα ἀδελφία καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κί ὄλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνων σκλαβιά καὶ φυλακή.

Ἐκ Βιέννης ὁ Ρήγας μετέβη εἰς Τεργέστην, ἵνα ἐκεῖθεν μεταβῆ εἰς Εὐνατίαν πρὸς συνάντησίν τοῦ Ναπολέοντος. Δυστυχῶς ὅμως τὰ εἰς Τεργέστην προαποσταλέντα ἔγγραφα καὶ τὰ συγγραμματατὰ του παρεδόθησαν εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἀρχήν. Ὁ Ρήγας, ἅμα ἐφθασε, συνελήφθη καὶ δέσιμος ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν. Ὁ Ρήγας κατ' ἀπαιτήσιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη μὲ ἄλλους ἐπὶ τὰ ὄπαδούς του εἰς τὸν πασσαῖν τοῦ Βελιγραδίου. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐπνίγησαν εἰς τὸν Δούναβιν τελευταῖος δὲ ἔμεινε ὁ Ρήγας. Ὅτε δὲ οἱ δῆμοι εἰσῆλθον καὶ παρέλαβον αὐτὸν, ὁ Ρήγας ἐνόησε τὸν σκοπὸν των καὶ διὰ τοῦ γρόνθου του ἔρριψε τὸν ἕνα κατὰ γῆς ἡμιθανῆ. Ὁ ἄλλος δῆμος φωνάζει «εἰς τὰ ὄπλα!» Πολλοὶ Τούρκοι ἀκούσαντες τὴν φωνὴν ἔτρεξαν ἐνοπλοὶ καὶ διετάχθησαν νά τὸν φονεύσωσιν. Ὅτε δὲ ὁ Ρήγας εἶδεν αὐτοὺς εἰσελθόντας εἰς τὴν φυλακὴν ἀνέκρα-

ξεν : « Ἐτσι ἀποθιήσκουσι τὰ παλληκάρια, ἄρκετὸν σπóρον ἔσπειρα, ὅστις ταχέως θὰ βλαστήσῃ καὶ θὰ καρποφορήσῃ, τὸν δὲ γλυκὺν αὐτοῦ καρπὸν θὰ θερίσῃ τὸ γένος μου ». Οἱ δῆμιοι ἐπυροβόλησαν καὶ ὁ Ρήγας ἔπεσε νεκρὸς πρὸς ἀνάστασιν τοῦ γένους του (1798). Ὁ Ρήγας ἐλάλησεν ὡς προφήτης καὶ ἀπέθανέν ὡς ἔθνομάρτυς. Ὁ ριφθεὶς σπόρος ἐβλαστήσεν, ἡ Ἑλλάς ἠλευθερώθη καὶ ἐγεύθη τοὺς γλυκεῖς τῆς ἐλευθερίας καρπούς. Ἡ δὲ πατρίς εὐγνωμονοῦσα ἔστησε πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ.

4. Ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν.

Τὸ ἠρωϊκὸν Σοῦλι κεῖται εἰς τοὺς ἀπροσίτους βράχους τῶν Κασσωπαίων ὄρεων τῆς Τσαμουργιάς, ὑπεράνω τῆς χαράδρας τοῦ Ἀχέροντος. Καὶ οἱ ἀπόκρημνοὶ βράχοι καὶ αἱ βυθῆαι χαράδραι καθίστανον τὸ Σοῦλι ἀπόρρητον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον καθίστα αὐτὸ ἀπόρρητον ὁ ἠρωϊσμὸς τῶν κατοίκων του. Ὁ Σουλιώτης ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐγυμνάζεται εἰς τὰ ὄπλα καὶ οὐδέποτε ἀπεχωρίζετο αὐτῶν, Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ Σουλιώτισσαι, ὅσάκις ἐγένετο πόλεμος, συνεζεστράτευον μὲ τοὺς ἄνδρας των καὶ συνεπολέμουν μετ' αὐτῶν.

Ὁ Ἀλῆ πασσάς τῶν Ἰωαννίνων, τύραννος θηριώδης καὶ ἄπιστος, ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ τὸ Σοῦλι. Ἀλλ' ἡ πρώτη προσβολὴ ἀπέτυχε καὶ ὁ πολυάριθμος αὐτοῦ στρατὸς ἐνικήθη καὶ κατεδιώχθη μέχρις Ἰωαννίνων (1790). Μὴ δυνάμενος δὲ ὁ Ἀλῆ πασσάς νὰ κταθᾶλῃ τοὺς Σουλιώτας διὰ τῆς ἀνδρείας, κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον καὶ ἔγραψεν ἐπιστολὴν ζητῶν τὴν βοήθειαν αὐτῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀργυροκαστροῦ πόλεμον. Ἐβδομήκοντα Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Λάμπρον Τζαβελλαν συνεζεστράτευσαν, ἀλλὰ δολίως συλληθέντες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μὴ δυνηθεὶς ὁ Ἀλῆ πασσάς νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, διέταξε καὶ ἔφεραν τὸν Τζαβελλαν ἐνώπιόν του. « Ἡ ζωὴ σου, ἄθλιε χριστιανέ, » τῷ εἶπεν, « εἶνε εἰς χεῖράς μου, » θὰ ὑποστῆς δὲ φρικώδη βασανιστήρια, ἂν δὲν μοῦ παραδώσῃς τὸ Σοῦλι ». Ὁ Τζαβελλας ὑπεσχέθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ

Σουλι καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα, ἀφῆκε δὲ ὡς ὄμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτος. Ὁ Τζαβέλλας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σουλι. Ἀφῶ δὲ προπαρεσκευάσθη ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν ἐπίθεσιν ἐκ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν. «Χαίρομαι, ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νὰ ὑπερασπισθῶ τὴν πατρίδα μου. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνῃ, ἐγὼ ὅμως θέλω τὸν ἐκδικήσῃ.... Ἄν ὁ υἱός μου δὲν μένει εὐχαριστημένος νὰ θυσιασθῇ διὰ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶνε ἄξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζηται ὡς υἱός μου». Ὁ Ἀλῆς ἐλύσσαξεν ἀπὸ τὴν ὄργην του καὶ ὁ νεαρός Φῶτος ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ τυράννου, ὅστις ἠπέλιπεν, ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν. Ὁ Φῶτος ἀπήντησε· «Δὲν φοβοῦμαι, ἐγεννήθηκα διὰ τὴν πατρίδα καὶ διὰ τὴν πατρίδα θὰ ἀποθάνω». Ὁ Ἀλῆς ἐθαύμασε τὴν ἀφοβίαν τοῦ παιδίου καὶ δὲν τὸ ἐφόνευσε, διέταξε δ' ἔφοδον κατὰ τοῦ Σουλίου. Ἐκ δισχιλίων ὅμως Ἀλβανῶν μόλις ἑκατὸν τεσσαράκοντα διεσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς (1792).

Μετὰ ὀκτῶ εἴτη ὁ Ἀλῆς ἐπανελάθε τὸν πόλεμον, ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν νεκρὸν Φῶτον ἀπέκρουσαν πᾶσας τὰς ἐφόδους. Ὁ Ἀλῆς μὴ δυνηθεὶς καὶ πάλιν νὰ καταλάβῃ τὸ Σουλι κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον καὶ ἀπεπειράθη νὰ δωροδοκῆσῃ τοὺς σπουδαιότερους ὄπλαρχηγούς. Ἀλλὰ πάντα τὰ τεχνάσματα ἀπέτυχον. Οἱ δὲ Σουλιῶται ἔγραψαν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν. «Ἡ πατρίς μας εἶνε ἀπίεως γλυκυτέρα ἀπὸ τὰ ἄσπρα σου, ὅθεν ματαίως κοπιᾷζεις. Ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς, παρὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸν θάνατον ἕως τὸν ὕστερον Σουλιώτην». Ἐπὶ τριετίαν οἱ Σουλιῶται ὑπέμειναν μετὰ καρτερίας παρὰ-δειγματικῆς πάσας τὰς φρικώδεις στερήσεις, ἀλλ' ἔμμενον ἄκαμπτοι καὶ πάντες προετίμων τὸν θάνατον, ἀλλ' ὄχι τὴν ὑποταγήν. Ἐπὶ τέλους ὅμως μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων εὐρέθη καὶ ἓνας Ἐφιάλτης, ἓνας προδότης Ἰουδας, ὁ Πήλιος Γούσης. Οὗτος εἰς συμπλοκὴν τινα τραπεῖς εἰς πυγὴν ἀπεκλείσθη τῆς κοινῆς καὶ ἐπεριφρονεῖτο ὡς δειλὸς καὶ ἄνανδρος. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ στίγμα διὰ γενναίου κατορθώματος, ἐμελέτησεν

ἐκδίκησιν καὶ ἐπρόδωκε τὴν πατρίδα του. Λαβὼν πρὸς ἀμοιβὴν τῆς προδοσίας του δέκα πουργιὰ (ποσότητα τινα χρημάτων) ὠδήγησεν ἐν καιρῷ νυκτός καὶ ἔκρυψεν εἰς τὴν οἰκίαν του διακοσίους Τούρκους. Ὅτε δὲ διετάχθη ἡ ἐφοδος, ἐξώρμησαν καὶ οἱ κεκρυμμένοι καὶ προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων τοὺς Σουλιώτας. Οὕτω δὲ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ Κιοῦγγι, φρούριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἐπὶ τοῦ λίαν ἀποκρήμνου ἐκείνου βράχου ὁ μοναχὸς Σαμουήλ. Οὗτος ἄγνωστος τὴν πατρίδα καὶ τὴν καταγωγὴν ἐπεφάνη μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων. Ἐκκαλεῖ δ' ἐαυτὸν *δευτέραν παρουσίαν* καὶ ὁ λαὸς ἐθεώρει αὐτὸν ὡς *ἀπόστολον* τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῶν λόγων του δὲ καὶ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς ἀνδρίας του εἶχεν ἐμπνεύσει τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Ὅτε δ' ὁ Ἄλῆς ἐπρότεινε τὴν εἰρήνην μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ ἐξορισθῇ ὁ Φῶτος, πάντες εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσι τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των. Εἰς μάτην ὁ Φῶτος ὑπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὸν μῦθον τοῦ λύκου καὶ τῶν προβάτων καὶ προεμάντευσε τὴν μέλλουσαν συμφορὰν, αὐτοὶ ἔμειναν ἀμετάπειστοι. Ὁ Φῶτος ὑπακούει καὶ μὲ αἱματωμένην καρδίαν καὶ μὲ δάκρυα γεμάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς μεταβαίνει εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν καὶ ἐμβάλει πῦρ. «Ἡ οἰκία τοῦ Τζαβεῖλλα δὲν θὰ βεβηλωθῇ ὑπὸ τῶν ἀπίστων» εἶπε καὶ ἀπῆλθεν. Οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τοῦ φουρίου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἀντέταξαν τὴν τελευταίαν ἡρωϊκὴν ἀμυναν. Ἐπετρέπη δὲ εἰς αὐτοὺς τελευταῖον νὰ ἀπέλθωσι μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὰς ἀποσκευὰς των, ἔμεινε δ' εἰς ἁγίαν Παρασκευὴν ὁ Σαμουήλ μὲ πέντε συντρόφους διὰ νὰ παρὰδῶσῃ τὸν χώρον καὶ νὰ λαβῇ τὸ ἀντίτιμον διὰ τὰ ἐκεῖ πολεμοφόδια. Ὁ δὲ γραμματεὺς τοῦ Ἄλῆ πληρώσας τὰ χρήματα εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ, «Ποῖαν τιμωρίαν, καλόγερε, νομίζεις τώρα ὅτι θὰ ὑποστῆς, ἂφ' οὗ εἶχες τὴν ἀνοησίαν νὰ παραδοθῆς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βεζύρη;» «*Καμμίαν*», ἀπάντησεν ὁ Σαμουήλ, καὶ παραυτὰ ἔριψε τὸ πιστόλιόν του εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἐκεῖ συνετάφη μετὰ τῶν συντρόφων καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ πίστεως (1803).

Τὴν ἥρωϊκὴν ταύτην πράξιν ὁ Ἄλῃς τὴν μεταχειρίσθη ὡς πρόφασιν νὰ ἀκυρώσῃ τὰς συνθήκας καὶ διέταξε τὴν καταδίωξιν τῶν Σουλιωτῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σωμα ἐκ 1500 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Τζαβέλλαν, Δράκον καὶ Ζερβαν, διεσώθη εἰς Πάργαν. Τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τὸν Κουτσονίκαν περιεκυκλώθη εἰς Ζυλόγγον. Ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀπέκρουσαν οὗτοι τὰς μανιώδεις τῶν πολεμίων ἐφόδους, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον πλέον οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε τροφάς, διῆλθον ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν πολεμίων καὶ μόλις ἐκ τῶν ὀκτακοσίων διεσώθησαν ἑκατὸν πενήτηντα εἰς Πάργαν. Ἐκεῖ δὲ ἐξετελέσθη ὁ ἥρωϊκὸς ἅμα καὶ σπαραξικάρδιος χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Ἐξήκοντα Σουλιώτισσαι θέλουσαι νὰ ἀποφύγωσι τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν ἀτίμωσιν ἔδραμον εἰς ἐξέχοντά τινα βράχον, κάτωθεν τοῦ ὑποίου ἔρρεεν ὁ Ἀχέρων. Καὶ ἀφ' οὗ κατεφίλησαν τὰ τέκνα των, τὰ ἐξεσφενδόνισαν εἰς τὸ χαιῖνον βάραθρον. Κατόπιν ἐσχημάτισαν χορὸν καὶ εἰς κάθε περιστροφὴν ἐρρίπτετο καὶ ἀνὰ μία εἰς τὸν κρημνόν, ἕως οὗ κατεκρημνίσθησαν ὅλαι.

Τὸ δὲ τρίτον σῶμα κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον Σέλτσον καί, ἀφοῦ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἀπέκρουσαν γεναίως τὰς μανιώδεις τῶν πολεμίων ἐφόδους, μόλις ἐκ τῶν χιλίων διεσώθησαν εἰς Πάργαν ὑπὸ τὸν γενναῖον Κ. Βότσαρην τεσσαράκοντα πέντε.

Β. Νίκος Τσάρας καὶ Εὐθύμιος Βλαχάδας.

Ὁ Νίκος Τσάρας ἢ κοινῶς Νικοτσάρας καλούμενος ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρματωλοῦ Ἐλασσῶνος Τσάρα καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἔλαβεν αὐτὸς τὸ ἀρματωλικίον. Ἄλλ' ὁ Ἄλῃ πασσαὺς διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀρματωλικίον ἄσημόν τινα, *Βλαχοδόωρον* καλούμενον. Ἐνεκα τούτου ὁ Νικοτσάρας ἐτράπη εἰς τὸν κλέφτικον βίον καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐξοπλίσας στολίσκον ἔγεινε φοβερὸς πειρατής. Ἐν ἔτει 1807 ὁ Νικοτσάρας ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Σερβίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Καραγεώργη, ὅστις ἐπολέμει πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὄθεν παραλαβὼν πεντακοσίους πενήτηντα ἐκλεκτοὺς ἀρματωλοὺς καὶ ὀρκίσας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀπέπλευσεν ἐκ Σκοπίλου καὶ

ἀπεβιβάσθη εἰς Κατερίναν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐκεῖθεν εἰσ-
ῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Περικυκλωθεὶς δὲ ὑπὸ πολυαριθ-
μου τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ πολεμήσας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ
νύκτας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Τσίχαναν. Ἐκεῖ δὲ
παλιν περιεκυκλώθη ὑπὸ δεκαπεντακισχιλίων ἐχθρῶν. Ἄφ' οὗ
δ' ἐπολέμησεν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια, διέρχεται τὴν νύκτα ξι-
φήρης διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Φθάσας δ' ἐπὶ τοῦ Ἀγγίτου
ποταμοῦ εὐρίσκει τὴν γέφυραν πεφραγμένην μὲ ἀλυσόδετον πύ-
λην καὶ φυλαττομένην ἀπὸ πολλοὺς Τούρκους. Ὁ Νικοτσάρας
δρῦα αὐτὸς πρῶτος καὶ τρίψας εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους κό-
πτει ὁ ἴδιος τὰς ἀλύσεις, θραύει τὴν πύλην καὶ κατευθύνεται
εἰς Πράβι καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Παγγαίου ὄρους πρὸς τὴν παρα-
λίαν καὶ διασωζέται εἰς τὸν Ἄθωνα, ὁπόθεν διὰ πλοίων ἐπέ-
στρεψεν εἰς Σκόπελον (20 Ἰουλίου 1807). Κατὰ τὴν περίφημον
ταύτην ἐκστρατείαν του διαρκέσασαν ἐπὶ δύο περίπου μῆνας
ὁ Νικοτσάρας ἀπώλεσε περὶ τοὺς 370 ἄνδρας, ἐφόνευσε δὲ πολ-
λαπλασίους ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπι-
ζησάντων συντρόφων του ἔφερον πολλὰς πληγὰς.

Εἰς τὴν Σκόπελον συνῆλθον οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἀρματω-
λῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐξοπλίσαντες ἑβδομήκοντα πλοῖα ἐξη-
κολούθησαν τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα. Καὶ στόλαρχον μὲν
διώρισαν τὸν Σταθῆν, ἀντιναύαρχον δὲ τὸν Νικοτσάραν. Ἄλλ'
ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ πατριαρχείου ἔπεισε τοὺς ἀρμα-
τωλοὺς νὰ εἰρηνεύσωσι καὶ νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὰς ἰδίας ἐ-
παρχίας. Οἱ ἀμαρτωλοὶ πάντες ὑπήκουσαν, μόνον ὁ Νικοτσά-
ρας παρέμεινεν εἰς Σκόπελον, ὅπου βραδύτερον ἐδόλοφονήθη
ὑπὸ τινος Ἀλβανοῦ, ἐπίσης δὲν ἐπέισθη καὶ ὁ Βλαχάβας, ἀλλὰ
κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὸν Ὀλυμπον.

Ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐγένετο
ἱερεὺς κατ' ἀπαίτησιν τοῦ πατρὸς του, διὸ καὶ Παπαεὐθύμιος
καλεῖται. Ἄλλ' ὁ φιλελεύθερος ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ μὲ
ἀδιαφορίαν τὰ βάσανα τῶν ὁμογενῶν του. Ὅθεν κατετάχθη
μεταξὺ τῶν κλεφτῶν καὶ πρῶτος αὐτὸς συνέλαβε τὴν ὑψηλὴν
ιδεάν νὰ κινήσῃ ἐπανάστασιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους

του. Ἀναγορευθεὶς δὲ πρὸ ὅλων τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου ἀρχηγός, ὤρισεν ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος τὴν 29 Μαΐου, καθ' ἣν ἡμέραν ἐπέσεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπροδόθη τὸ κίνημα, μετεμελήθησαν πάντες, ὁ δὲ Βλαχάβας ἐσπευσε νὰ ἀνυψώσῃ ἐν Χασίοις τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστασεως (5 Μαΐου 1808). Καταλαβὼν δὲ τὴν Καλαμπάκαν (Καστρί) καὶ ἀποκόψας πᾶσαν συγκεινωμίαν ἀφῆκεν ἐκεῖ τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον μὲ ἐξακοσίους ἄνδρας καὶ αὐτὸς μετέβη εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἵνα παρορμήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἀρματωλοὺς νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν. Οἱ ἐν Καλαμπάκῃ περικυκλωθέντες ὑπὸ δεκακισχιλίων Τούρκων μετὰ δεκάωρον λυσσώδη μάχην ἐπέσον πάντες, ὁ δὲ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἐφθασε μετὰ δύο ὄρας ἀπὸ τοῦ περάτος τῆς μάχης ἄγων πεντακοσίους ἀρματωλοὺς.

Ὁ Βλαχάβας ἐντεῦθεν κατέφυγεν εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σκόπελον καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ Νικοτσάρα καὶ τῶν ἄλλων ἀρματωλῶν. Ἐξοπλίσας δὲ στολίσκον προσέβαλλε τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἐλεηλάτει τὰ παράλια. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα νὰ πείσῃ τὸν Βλαχάβαν νὰ παύσῃ τὰς καταδρομάς. Ἐχορήγησε δ' ἀμνηστίαν καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς πάντας τοὺς λοιποὺς καὶ διέταξε τὸν Ἀλῆ πασσᾶν νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐχθρικήν κίνησιν κατὰ τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐγράψε πρὸς τὸν Παπᾶ-Εὐθύμιον παραινετικὰς ἐπιστολάς, δι' ὧν ἐξώρμιζεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ στάδιον, τὸ ὁποῖον προσβάλλει αὐτὸν καὶ ὡς χριστιανὸν καὶ ὡς ἱερέα τοῦ Ὑψίστου. Οὕτως ἐξαπατηθεὶς ὁ Βλαχάβας διέλυσε τὸν στολίσκον του καὶ δολίως συλληφθεὶς ἀπήχθη δέσμιος εἰς Ἰωάννινα καὶ ὑπέστη φρικῶδες μαρτύριον.

§ 6. Φιλικὴ Ἑταιρεία.

Κατὰ τὸ 1814 τρεῖς ἀσήμαντοι νέοι, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἐκ Πάτρμου, ἐσύστησεν ἐν Ὀδυσσῶ τὴν μυστικὴν ἑταιρίαν τῶν φιλικῶν. Σκοπὸς αὐτῆς ἦτο ἡ γενικὴ ἐξέ-

γερσις πάντων τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν διατελούντων δούλων λαῶν, ἵνα ἀνακτῆσῃ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀμέσως δὲ προσελήφθησαν εἰς τὴν ἑταιρίαν καὶ οἱ ἐξῆς, Παναγιώτης Σέκερης, Ἀντώνιος Κομιζόπουλος, Ἀνθίμος Γαζής, Γεώργιος Λεβεντής, Νικόλαος Παξιμαδῆς καὶ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος. Βαθμηδὸν δὲ κατετάχθησαν εἰς τὴν ἑταιρίαν καὶ πάντες οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνας εἰς τὰ πλούτη καὶ εἰς τὰ γράμματα, οἱ ἐπισημότεροι ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται, ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ χιλιάδες προκρίτων Ἑλλήνων ἐκ τῶν διεσπαρμένων εἰς τὰ διχοπορα μέρη τοῦ κόσμου. Τὰ μέλη τῆς φιλικῆς ἑταιρίας διηρῶντο εἰς ἑπτὰ τάξεις ἢ βαθμούς, εἰς ἀδελφοποιτοὺς, συστημένους, ἱερεῖς, ποιμένας, ἀρχιποιμένας, ἀφιερωμένους καὶ ἀρχηγοὺς ἀφιερωμένων. Μέλη τῆς ἑταιρίας δὲν ἐγίνοντο πάντες ἀνεξελέγκτως, ἀλλὰ μετὰ αὐστηρὰν ἐξέτασιν ὅσοι ἦσαν ἀνθρώποι τίμιοι καὶ ἀγαθοί. Ὅσοι δὲ δοκιμαζόμενοι ἐκρίνοντο ἄξιοι νὰ γείνωσι μέλη τῆς ἑταιρίας, ὠδηγοῦντο εἰς μυστικὸν δωμάτιον καὶ ἐκεῖ ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Ἀναστάσεως ὀρκίζοντο ὑπὸ ἱερέως νὰ ἔχωσι πίστιν, ἐπιμονήν, σιωπήν καὶ ἀπόλυτον ὑπακοήν. Πάντες δὲ οἱ ἑταῖροι ἀνεγνώριζον μίαν ὑπερτάτην τῆς ἑταιρίας ἀρχήν, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν μυστικῆς, ἄφινον δὲ νὰ ἐνωῶσι πάντες τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλ' οἱ ἑταῖροι, ἀφ' οὗ ἔγειναν πολυαριθμοὶ, ἀπήτουν ἐπιμέλως νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑταιρίας. Ὅθεν οἱ πρῶτοι ἰδρυτοὶ τῆς ἑταιρίας εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνεύρωσι τοιοῦτον, ὅστις νὰ παρέχῃ ἐγγύησιν, ὅτι εἶνε ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ ἱκανός. Ὁ Ἐάνθος κατὰ πρῶτον ἀπειθήθη πρὸς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν καὶ, ἐπειδὴ οὗτος δὲν εἶδεχθη τὴν ἀρχήν, ἀπειθήθη κατόπιν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὅστις προθύμως ἀπεδέχθη τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν καὶ ἀνηγορεύθη γενικὸς πληρεξούσιος καὶ ἐπίτροπος τῆς ἑταιρίας.

γ. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792—1829).

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινου-

πόλει τῷ 1792. Ὁ πάππος του καὶ ὁ πατήρ του ὑπῆρξαν ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας. Ὁ πατήρ του φεύγων τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς Πετρούπολιν. Ἐκεῖ δ' ὁ νεκρὸς Ἀλέξανδρος ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καὶ κατετάχθη εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατόν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ διέπρεψεν

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

εἰς πολλὰς μάχας, εἰς δὲ τὴν ἐν Δρέσδῃ μάχην πολεμῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀπώλεσε τὸν δεξιὸν του βραχίονα (1812). Ὁ δ' αὐτοκράτωρ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ὑπασπιστὴν του καὶ προήγαγεν εἰς ὑποστράτηγον (1817). Ἀφ' αὐτοῦ δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπουσίας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1821 ὁ Ἀλέξανδρος διαβάς τὸν Προῦθον ἔφθασεν εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Χιλιάδες μαχητῶν Ἑλλήνων συνέρρευσαν περὶ αὐτόν. Πενταχόσιοι δὲ νέοι ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν ἀφήσαντες τὰς ἐν Εὐρώπῃ σπουδὰς των προσῆλ-

θον καὶ κατετάχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἀποτελέσαντες τὸν ἱερόν λόχον. Οἱ Τοῦρκοι ταχέως συνεκέντρωσαν πολὺν στρατὸν καὶ ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Καὶ τετρακισχίλιοι μὲν τούτων ἐφώρμησαν καθ' ἑπτακοσίων ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην κατεῖχον τρία παλαιὰ χαρακώματα μετὰ δύο τηλεβόλων πρὸ τοῦ Γαλαζίου. Οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ γενναίως ἀπέκρουσαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὰς ἐφόδους τῶν πολεμίων, τὴν νύκτα διεπέρασαν ξιφῆρεις διὰ μέσου αὐτῶν. Δισχίλιοι δὲ Τοῦρκοι κατέλαβον τὸ Δραγατσάνιον καὶ ὠχυρώθησαν ἐκεῖ. Ἄλλ' ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος περιεκύκλωσεν αὐτοὺς πανταχόθεν, πᾶσαι δὲ αἱ ἀποπειραι αὐτῶν πρὸς ἐξοδὸν ἀπεκρούσθησαν. Οἱ Τοῦρκοι θέλοντες νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐξοδὸν ἐμβάλλουσι πῦρ εἰς τὸ χωρίον, ὃ δὲ συνταγματάρχης τοῦ ἰππικοῦ Καραβίας, ἐφώρμησε λίαν ἀσυνέτως κατ' αὐτῶν μετὰ πεντακοσίων ἰππέων παραπείσας καὶ τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου. Οἱ Τοῦρκοι ἐνθαρρυνθέντες ἀπο τὸ ἀνόητον κίνημα ἐξώρμησαν καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἔτρεψαν τὸν Καραβίαν εἰς φυγὴν, ἔπειτα δὲ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἱερολοχιτῶν. Οὗτοι ἂν καὶ ἦσαν ἀπειροπόλεμοι καὶ ἐμάχοντο πρὸς τετραπλασίους ἐμπειροπολέμους ἐχθρούς, ἐπολέμησαν ὁμως γενναίως καὶ οἱ τετρακόσιοι τούτων ἀπέθανον ἥρωϊκῶς μαχόμενοι τὸν ἐνδοξὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης μετὰ τὴν ἦτταν αὐτὴν ἀπελπισθεὶς τελείως περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς Αὐστρίαν διὰ νὰ κατέλθῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐξακολουθήσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ συλληφθεὶς κατὰ διαταγὴν τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἐρρίφθη εἰς φρικώδεις φυλακὰς καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν ὃ ἀτυχῆς Ὑψηλάντης ἐμαραίνεται μανθάνων τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ὁμογενῶν του. Μετὰ ἐξαετίαν ἀπεφυλακίσθη, ἀλλὰ δὲν ἤξιώθη οὔτε ν' ἀποθάνῃ μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, οὔτε νὰ ἔδῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὴν λύπην του (1828).

Ὁ Ὑψηλάντης χάριν τῆς πατρίδος του ἐθυσίασε καὶ θεῖον

καὶ τιμὰς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του θὰ διαμένῃ ἀθάνατον καὶ θὰ εὐλογῆται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπὸ ὅλον τὸ ἑλληνικὸν γένος.

8. Ἐθνικὴ ἐξέγερσις. Τραγικαὶ σφαγαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀπαγχόνισις τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη καὶ καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους, τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρον. Εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως συνετέλεσαν πολλὰ αἷτια, ἀλλὰ πρὸ πάντων συνετέλεσαν αἱ τραγικαὶ σφαγαὶ τῶν χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν ἅμα ἀνεκαλύφθη τὸ σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῶν κατασχεθέντων ἐγγράφων τῆς φιλικῆς ἐταιρίας καὶ ἀνηγγέλθη ἡ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐκτραγεῖσα ἐπανάστασις. Πλείστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐσπευσαν νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλ' ὅτε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔμαθεν, ὅτι ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, τότε ἀληθῶς ἐξεμάνη καὶ διέταξε τὴν ἀνηλεῆ σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν. Θέλων δὲ ὁ σουλτάνος νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν γενικὸν τρόμον διέταξε τὴν σφαγὴν καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Οἰκουμενικὸς δὲ πατριάρχης ἦτο τότε Γρηγόριος ὁ Ε΄. Οὗτος ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Δημητσάνης, ὅπου ἐγεννήθη τῷ 1745, μετέβη εἰς Σμύρνην πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν. Ὁ δὲ μητροπολίτης Σμύρνης ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον καὶ μετ' ὀλίγον ἐχειροτονήθη καὶ μητροπολίτης Σμύρνης (1784). Ἐν ἔτει δὲ 1797 προεχειρίσθη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὡς ὑποθάλπων ἐπαναστατικὰς ταραχὰς δις καθηρέθη τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν ἔτει δὲ 1819 ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνέλαθεν ἐκ τρίτου τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ μετὰ διετίαν ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης μαρτυρικώτατον θάνατον. Ὅτε δ' ἐφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ ἀγγελία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διετάχθη ἡ

καταδίωξις καὶ ἡ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν, πολλοὶ συνεβούλευσαν τὸν πατριάρχην νὰ φύγη διὰ νὰ σωθῆ. Ἄλλ' ὁ αἰοίδιμος πατριάρχης ἀπήντησε : « Μὴ μὲ παρακινεῖτε νὰ φύγω, διότι, ἐὰν φύγω, οἱ Τούρκοι θὰ ἐξαγριωθῶσι περισσότερο καὶ θὰ χυθῆ περισσότερο αἷμα. Ἐἶμαι πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἔθνος καὶ τὸ ποίμνιόν μου. Πρέπει νὰ μείνω, καὶ ἂν σφαγῶ, ὁ θάνατός μου θὰ ἐμπνεύσῃ τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν καὶ θὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἱερὸν ἡμῶν ἀγῶνα, θὰ κινήσῃ δὲ καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τοῦ γένους μας. » Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου 1821), ἐν ᾧ ἐλειτούργει εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν, αἰφνης ἄγρια στίφη Τούρκων περιεκύκλωσαν τὰ πατριαρχεῖα. Ὁ πατριάρχης ἐξηκολούθησεν ἀτάραχος τὴν θεῖαν ἱερουργίαν, ἐμνημόνευσεν ὅλους τοὺς προκεκοιμημένους, ἠύχθη ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι ζώντων χριστιανῶν, ἠύλογησε μετὰ κατάνυξιν τὸν περιστῶτα λαόν, ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔψαλε τὸ « Χριστὸς ἀνέστη », καὶ κατὰ διάνοιαν ἠύχθη καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους του. Μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας τὰ ἄγρια στίφη τῶν Τούρκων συνέλαβον τὸν πατριάρχην καί, ἀφ' οὗ τὸν ἐξύβρισαν βαναύσως καὶ τὸν ἐβασάνισαν, τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν δῆμιον. Ὁ δῆμιος ἐπέρασε τὸν βρόχον (θηλειᾶ) εἰς τὸν ἱερὸν τράχηλον τοῦ μάρτυρος καὶ ἐκρέμασαν αὐτὸν εἰς τὴν μεσαίαν πύλην τῶν πατριαρχείων. Τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ πατριάρχου ἐξεκρεμάσθη καὶ παρεδόθη εἰς ὄχλον Τούρκων καὶ Ἑβραίων, οἵτινες ἔσυραν αὐτὸ διὰ μέσου τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν ὕδων καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ δ' ἐκ Κεφαλληνίας πλοίαρχος, Ἰωάννης Σκλάβος, παρέλαβεν αὐτὸ κρυφίως εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ αυτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ἐκηδεύθη μετὰ βασιλικὰς τιμὰς. Ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου συνεκίνησε μεγάλως τοὺς ἀπανταχού Ἕλληνας καὶ ἦναψεν εἰς τὰ στήθη πάντων τὴν φλόγα τῆς ἐκδικήσεως.

Τῷ δὲ 1871 μετεκομίσθη τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ πα-

τριάρχου εἰς Ἀθήνας. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἡ πατρις ἔστησε πρὸς τιμὴν τοῦ ἔθνομάρτυρος τὸν μαρμάρινον αὐτοῦ ἄδριάντα.

9. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς (1777—1827).

Ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Γερμανὸς ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1777. Εἰς λίαν νεαρὰν ἡλικίαν ἐχειροτονήθη διάκονος τοῦ μητροπολίτου Ναυπλίας, κατὰ δὲ τὸ 29 ἔτος τῆς ἡλικίας ἱεράρχης Παλαιῶν Πατρῶν. Κατηχηθεὶς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας εἰργασθὴ μετὰ ζήλου πρὸς εὐδωσιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ καὶ πρῶτος κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ὑψώσεν ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἐχάραξε δὲ καὶ σφραγίδα, ἔχουσαν τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον καὶ κλάδον δάφνης καὶ ἐπιγραφὴν «*Σφραγὶς ἐλευθερίας*». Ὁ Γερμανὸς ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας κατῆλθεν εἰς Πάτρας παρακολουθούμενος ὑπὸ ἐνόπλων χωρικῶν. Ἔστησε δὲ τὴν σημαίαν εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας καὶ ὁ λαὸς προσερχόμενος ἠσπάζετο αὐτὴν καὶ ὠρκίζετο, «*ἐλευθερία ἢ θάνατος*». Ὁ Γερμανὸς διπύθυσε τὸ πολεμικὸν γραφεῖον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Συνειργάσθη καὶ ὡς μέλος εἰς τὴν πρώτην καὶ τρίτην Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Εἰς τὴν τελευταίαν ἐγένετο καὶ πρόεδρος αὐτῆς, ἀπέθανε δὲ ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1827.

10. Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως

Ἡ Πελοπόννησος καὶ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς θέσεώς της καὶ ἔνεκα τοῦ ὑπερέχοντος πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων της ἐθεωρήθη ὡς τὸ καταλληλότετον κέντρον τῆς ἔθνικῆς ἐξεγέρσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσα κοινῶς καλούμενος, κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος κομίζων πολλὰ πολεμοφόδια. Διὰ τὴν ἐξάψην δὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων διηγεῖτο πολλὰ μυθώθη καὶ ἀδύνατα πράγματα. Ἐκτὸς τοῦ Παπαφλέσσα κατῆλθον πρὸ

τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πολλοὶ ἄρματωλοί, εἶον ὁ Ἄναγνωσταρᾶς, ὁ Νικηταρᾶς, οἱ Πετμεζαῖοι, ὁ πολυμήχανος Κολοκοτρώνης καὶ ἄλλοι. Διοικητῆς τῆς Πελοποννήσου ἦτο

Πετρούπης

τότε ὁ Χουρσήτ πασσᾶς, ἀνὴρ ἰκανὸς καὶ δραστήριος, ἔδρα δὲ τῆς διοικήσεως ἦτο ἡ Τρίπολις. Ἄλλ' ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὁ μὲν Χουρσήτ εἶχεν ἀποσταλῆ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἄλῃ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὡς ἀντιπρόσωπόν του δὲ εἶχεν ἀφήσει τὸν Σαλήκ ἀγᾶν, ἄνθρωπον ἀνίκανον. Ὁ Σαλήκ βλέπων τὰς προπαρασκευὰς τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ ὑποπτεύηται καὶ προσεκάλεσε τοὺς προκρίτους καὶ ἄρχιερεῖς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν νὰ μεταβῶσιν εἰς Τρίπολιν διὰ νὰ συσκεφθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ὅποια μέτρα πρέπει νὰ λαβῶσι κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἄλῃ πασσᾶ. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ συλλάβῃ καὶ φυλακίσῃ αὐτοὺς καὶ τοιοιυτοτρόπως νὰ ματαιώσῃ πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα. Δώδεκα πρόκριτοι καὶ ἐννέα ἄρχιερεῖς χάριν τῆς πατρίδος μετέβησαν εἰς Τρίπολιν, ἵνα μὴ δώσωσιν ὑπονοίας περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Τινὲς δὲ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου μετὰ τινων ἄρμαρτωλῶν συνῆλθον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀ-

γίου Γεωργίου, ἡ ὁποία ἦτο πλησίον τοῦ Αἰγίου, ἵνα συσχε-
φθῶσι περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ὡς
τοιαύτην ἡ φιλικὴ ἔταιρία εἶχεν ὀρίσει τὴν 25 Μαρτίου. Ἀλλὰ
πάντες σχεδὸν οἱ συνελθόντες ἤρχισαν νὰ δισταῖωσι περὶ τῆς
ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ὀρισμένην ἡμέραν,
διότι ἐφοβοῦντο ἀναλογιζόμενοι καὶ τὰς κολοσσιαίας δυνάμεις
τῆς Τουρκίας καὶ τὰς δεινὰς συνεπειὰς ἐν πριπτώσει ἀποτυ-
χίας. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Παπαφλέσσας ἐφρόνουν, ὅτι
ἡ περίστασις εἶνε λίαν εὐνοϊκὴ καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ
ιδίως ἔνεκα τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἐν τούτοις κατὰ
προτροπὴν τοῦ Παπαφλέσσα ὁ τρομερὸς κλέφτης Νικόλαος
Σολιώτης καὶ ὁ Ἀναγνώστης Κορδῆς μετὰ τινων ἄλλων συν-
τρόφων των παραφυλάξαντες ἐφόνευσαν ὀκτὼ Τούρκους εἰς-
πράτορας (τῆ 13 Μαρτίου 1821) Μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐξη-
νάγκασαν καὶ ἐξήκοντα Ἀλβανούς παρὰ τὴν Βερσοβάν νὰ
παραδώσωσι τὰ ὄπλα. Ὁ δὲ Χοντρογιάννης κατὰ προτροπὴν
τοῦ Ζαΐμη καὶ Φωτῆλα ἐπυροβόλησε τὸν σπαχῆν τοῦ διοικη-
τοῦ τῶν Καλαβρύτων Ἀρναουτογλου. Οὗτος ἔντρομος ἐκλεί-
σθη ἐντὸς τριῶν πύργων μὲ ἄλλους Τούρκους καὶ μετὰ τρεῖς
ἡμέρας παρεδόθη διὰ συνθήκης (21 Μαρτίου). Μετὰ τὰ κι-
νήματα αὐτὰ οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὰ
φρούρια μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Δισχίλιοι δὲ Μανιάται
ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως
καὶ κατελθόντες τὰς δυτικὰς πλευρὰς τοῦ Ταυγέτου ἠνώθησαν
μετ' ἄλλων ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Παπα-
φλέσσαν, τὸν Νικηταρᾶν καὶ ἄλλους, καὶ ἐπολιόρκησαν καὶ ἐ-
κυρίευσαν τὰς Καλάμας (23 Μαρτίου 1821). Τὴν ἐπομένην
ἡμέραν 25 ἱερεῖς καὶ πεντακισχίλιοι ἐπαναστάται ἐψαλαν δο-
ξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν δια τὴν νίκην καὶ ἀνέπεμψαν δεήσεις
πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους τῶν Ἑλ-
λῆνων. Συγχρόνως καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ζαΐ-
μης, ὁ Λόντος, ὁ Ροῦφος, ὁ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ἄλλοι
ὄπλαρχηγοί, ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πλα-
τείας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας.

τὴν ὁποῖαν ἐνθουσιωδῶς προσερχόμενοι ἠσπάζοντο καὶ ὀρκιζόμενοι ἐλευθερίαν ἢ θάνατον ἐκραύγαζον : « Ζήτω ἡ ἐλευθερία. Ζήτωσαν οἱ ἀρχηγοί. Καὶ εἰς τὴν πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός ». 'Ἄλλ' αἴφνης ἐπελθὼν ὁ Ἰουσοῦφ πασσαῶς τῆς Εὐβοίας διεσκόρπισεν αὐτοὺς καὶ ἐपुरπόλησε τὴν πόλιν.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπανάστασις ὡς ἀστραπὴ διεδόθη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου καὶ μέχρι τῆς 25 Μαρτίου ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν ἀπίστων, ἵνα ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐκδικηθῶσι δουλείας δεινὰ τεσσάρων αἰώνων. 'Ἄλλ' οἱ πλείστοι τούτων ἀντὶ ὄπλων ἔφερον μαχαίρας καὶ ράβδους καὶ σφενδόνας καὶ γεωργικὰ δίκρανα.

11. Θεόδ. Κολοκοτρώνης (1770 - 1834).

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη καὶ τῆς Ζαμπίας, ἐγεννήθη δὲ τῇ 3 Ἀπριλίου 1770. Ἡ μήτηρ του παρακολουθοῦσα τὸν σύζυγόν της καταδικωμένον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγέννησε τὸν Θεόδωρον ὑπὸ κάτω δένδρου ἐπὶ τινος ὄρους τῆς Μεσσηνίας. Ὅτε δ' ὁ πατήρ του καὶ πάντες σχεδὸν οἱ συγγενεῖς του ἐφρονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Χασάν πασσαῶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὁ Θεόδωρος διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος ὑπὸ τῶν παλληκαρίων τοῦ πατρὸς του (1779). Ἐκτοτε ὁ Κολοκοτρώνης ὤμοσεν ἐκδίκησιν καὶ κτέφυγεν ὡς κλέφτης εἰς τὰ βουνά. Δεκαπενταέτης διωρίσθη ἀρματωλὸς Λεονταρίου. 'Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ἐπεβουλεύθησαν τὴν ζωὴν του καὶ ὁ Θεόδωρος κατέφυγεν πάλιν εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ πολλὰς καταδιώξεις, κατὰ τὰς ὁποίας διεκινδύνευσε πολλάκις τὴν ζωὴν, κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον (1805). Καταταχθεὶς δὲ ὡς λοχαγὸς εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ μάχην κατὰ τῶν Γαλλῶν προήχθη εἰς ταγματάρχην. Κατὰ δὲ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Καρθαμύλην τῆς Μανῆς (6 Ἰανουαρίου 1821). Μετὰ τὴν κυρίευσιν τῶν Καλαμῶν ἄλλοι μὲν τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐτρέπησαν πρὸς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μετ' ἄλλων πρὸς τὰ μεσόγεια τῆς Πελοπον-

νήσου καὶ ἐπολιόρησε τὴν Καρυταίναν. Καταλαβὼν δὲ τὰ στενὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατετρόπωσε τουρκικὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Καρυταίνῃ πο-

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

λιορκουμένων Τούρκων. Πάντες σχεδὸν οἱ Τούρκοι περὶ τοὺς 500 ἢ ἐφρονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν. Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο συνεκεντρώθησαν περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους ἐπαναστάται ὑπὸ διαφόρους ὄπλαρχηγούς καὶ ἐπολιόρησαν τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης. Ἄλλ' ἅμα εἶδον προσέρχοντες πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων διςχιλίους Τούρκους πεζοὺς καὶ ἑπτακοσίους ἵππεις διεσκορπίσθησαν. Οἱ μείναντες σχεδὸν ἄνευ στρατιωτῶν ὄπλαρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσιν εἰς Μεσσηνίαν Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέμενε νὰ μὴ ἐγκαταλειφθῶσιν αἱ πλησίον τῆς Τριπόλεως στρατηγικαὶ θέσεις, διότι οὕτω θὰ δυνηθῶσιν εὐκόλως νὰ κυριεύσωσι τὴν Τρίπολιν καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' οἱ λοιποὶ ὄπλαρχηγοὶ δὲν ἤθελον νὰ μείνωσι, προέτρεπον δὲ καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἀπήντησεν :

« Ἐγὼ δὲν πηγαίνω πουθενά, σεῖς, ἂν θέλετε, τραβάτε, ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιὰ μὲ γνωρίζουν, καὶ ἂν χαθῶ, κάλλιο τόχῳ νὰ μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Τὴν νύκτα εἰσῆλθεν εἰς τι ἐκαὶ ἐκκλησιδίου καὶ μὲ θερμὰ δάκρυα παρεκάλεσε τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνεκέντρωσε παλιν περὶ ἑαυτὸν περὶ τοὺς 300 ἄνδρας. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἅμα εἶδον μακρόθεν τουρκικὸν στρατὸν διεσκορπίσθησαν. Μετ' ὀλίγον συνελθόντες πάλιν οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐδέχθησαν τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ κατέλαβον περίξ τῆς Τριπόλεως τρεῖς ὄχυράς θέσεις, τὸ Χρυσοβίτσι, τὸ Βαλτέτσι, καὶ τὴν Πιάναν.

12 Ἡ ἐν Βαλτετσίῳ νίκη τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς ἐνδιαφερόμενος διὰ τοὺς ἐν Τριπόλει θησαυροὺς του καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἀπίστευτε τὸν ὑποστράτηγόν του Μουσταφάμπεην μὲ 3500 Ἀλβανοὺς διὰ νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ κατασβέσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Οὗτος διελθὼν διὰ Πατρῶν διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπυρπόλησε τὰς Πάτρας καὶ τὸ Αἴγιον, ἔφθασε δὲ ἀκωλύτως εἰς Τρίπολιν. Τῇ 12 δὲ Μαΐου ἐφώρμησε μετ' ὄλου τοῦ στρατοῦ του, ἀνερχομένου εἰς 12000 πεζοὺς καὶ 1500 ἵππεῖς, κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ ὠχυρωμένων Ἑλλήνων. Οὗτοι ἦσαν ἐν ὄλῳ 845. Ὁ Κολοκοτρώνης συνεβούλευσεν αὐτοὺς πῶς νὰ ὀχυρωθῶσι καὶ ἔδωκε τὸ σχέδιον τῆς μάχης. Ἐπὶ τρεῖς ὄλας ὥρας οἱ 845 Ἕλληνες ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τὰς λυσσώδεις ἐφόδους τῶν Τουρκαλβανῶν. Μετὰ τριῶρον μάχην ἐπεφάνη ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 700 Ἕλληνας εἰς τὴν κορυφὴν ἐνὸς βουνοῦ καὶ ῥήξας βροντώδη κραυγὴν κατετρόμαξε τοὺς Τούρκους· «Τούρκοι, ζωντανοὺς θὰ σᾶς πιάσω, εἶμαι ἐγὼ, ὁ Κολοκοτρώνης». Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάναν μὲ 800 Ἕλληνας. Οἱ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Πλαπούταν Ἕλληνας προσέβαλον ἐκ τῶν πλαγίων τοὺς Τούρκους. Ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι τῆς ἐσπέρας. Τὴν νύκτα οἱ Ἕλ-

ληνες ἔλαβον νέας ἐπικουρίας τὴν πρωίαν ἐπανελήφθη ἡ μάχη καὶ κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ὁ Κολοκοτρώνης ἐφώνησεν· «Ἐπάνω τοὺς Ἕλληνας» καὶ πάντες ἐφώρμησαν ξιφῆρεις καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν. Ἡ μάχη αὕτη τοσοῦτον θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε ἐν ᾧ οὗτοι πρότερον ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ὁσάκις ἤκουον «ἔρχονται οἱ Τούρκοι», ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἤρχισαν αὐτοὶ νὰ ἐρωτῶσι «ποῦ εἶμι οἱ Τούρκοι;» Ἡ μάχη αὕτη διήρκεσε δύο ἡμέρας τὴν 12 καὶ 13 Μαΐου 1821.

13. Νίκη ἐν Δολιανοῦς, Νικήτας ὁ Τουρκοφάγος.

Ὁ Μουσταμπεης θέλων νὰ ἐξαλείψῃ τὴν καταισχύνῃ τῆς ἡττης τοῦ διέταξεν ἐξακισχιλίους ἀνδρας νὰ ἐπέλθωσι μετὰ δύο πυροβόλων κατὰ τῶν ἐν Βερβαίνοις Ἑλλήνων καὶ ἀφ' οὗ νικήσωσιν αὐτοὺς νὰ προχωρήσωσι καὶ καταλάβωσι τὸν Μιστράν. Πλησίον τῶν Δολιανῶν συνήντησαν τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, τὸν κοινῶς καλούμενον Νικηταρᾶν, ὅστις μετέβαιεν εἰς Ναύπλιον μετὰ 300 περίπου ἀνδρῶν. Ὁ Νικήτας εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην θέσιν εὐρεθεὶς κατέλαβε μετὰ σπουδῆς τὰς σικίας τοῦ χωρίου. Ἐπὶ ἑνδεκα ὄλας ὥρας ὁ Νικήτας ἐπολέμησε γενναίως καὶ ἡρωικῶς ἀπέκρουσε πάσας τὰς λυσσώδεις ἐφόδους τῶν πολεμίων. Οἱ ἐν Βερβαίνοις Ἕλληνες εἰδοποιηθέντες ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Οἱ Τούρκοι ὅμως εἶχον προκαταλάβει τὴν οἰκονομίαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κτώρθωσαν μετὰ πολὺν χρόνον μάχην νὰ διέλθωσιν. Ἀμα δὲ ἐφθασαν καὶ οὗτοι εἰς τὰ Δολιανά, ἐξώρμησαν ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ οἱ περὶ τὸν Νικήταν μὲ τὰ ξίφη, γυμνά καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν. Κατέσφαξαν δὲ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρός καὶ τῆς σφαγῆς ἐκείνης ἐπεκλήθη ὁ Νικήτας Τουρκοφάγος (18 Μαΐου 1821).

§ 14. Ἀλωσις τῆς Τριπόλεως.

Ἡ Τρίπολις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἦτο δὲ περιτειχισμένη καὶ καλῶς ὠχυρωμένη.

Εἰς αὐτὴν κατώκουν οἱ ἐπισημότεροι Τούρκοι. Μετὰ δὲ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως συνεκεντρώθησαν ἐντὸς αὐτῆς καὶ ἄλλοι πολλοὶ Τούρκοι μὲ τὰς οἰκογενείας των, ὥστε ὁ ὄλος πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνῆλθεν εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας. Οἱ Ἕλληνες εἶχον καταλάβει τὰ Τρίκορφα καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεκεντρώθησαν περὶ τὰς δέκα χιλιάδες. Ἀνεγείροντες δὲ νέα ὀχυρώματα ἐπλησίαζον βαθμηδὸν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἀπέβη ἐλεεινὴ καὶ ἀξιοδάκρυτος, διότι οὔτε τροφὰς εἶχον, οὔτε ὕδωρ, ἀνεπτύχθησαν δὲ καὶ θανατηφόροι ἀσθενεῖαι. Ὅθεν ἀπελπισθέντες ἤρχισαν νὰ σκέπτονται πῶς κάλλιον δύνανται νὰ σωθῶσιν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Τούρκοι συνεσκέπτοντο, πενήτηντα Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ ἀναβῶσιν ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ ἤνοιξαν ἀμέσως μίαν πύλην τοῦ φρουρίου, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθον καὶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖ πλησίον Ἕλληνες, καὶ ἔστρεψαν τὰ πυροβόλα τοῦ φρουρίου κατὰ τῆς πόλεως. Κατόπιν εἰσώρμησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες καὶ θέσαντες πῦρ εἰς τὴν πόλιν ἤρχισαν τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἀπεδοκίμαζε τὰ γινόμενα καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἐπρόστατευσεν τοὺς ἀναχωροῦντας Ἀλβανούς, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ συνοδείαν τοῦ Πλαπούτα διεπέρασαν εἰς τὴν Ἡπειρον συκομίζοντες καὶ τοὺς θησαυροὺς των. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν Τούρκων μόλις τεσσαράκοντα διεσώθησαν εἰς Ναύπλιον, ὠδεκακισχίλιοι δὲ ἐφορεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἠχμαλωτίσθησαν.

§ 15. Ἀθανάσιος Διάκος. Μάχη ἐν Θερμοπύλαις (23 Ἀπριλίου 1821).

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἐγεννήθη ἐν Μουσουνίτση τῆς Παρνασσίδος τῷ 1788. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς τι μοναστήριον καὶ ἐκεῖ μετὰ τινα ἔτη ὁ Ἀθανάσιος ἐχειροτονήθη διάκονος. Ὁ νεαρὸς Διάκος φύσει φιλελεύθερος καὶ μισῶν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ἐγκατέλιπε τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ὡς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδος ἀνέβη εἰς τὰ ὄρη ὡς κλέφτης. Καὶ κατὰ

πρώτον μὲν ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ἀρματωλὸν Σκαλτσάν, ἔπειτα δὲ προσελήφθη ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὴν ὄπλαρχηγίαν τῆς Βοιωτίας. Ὑψώσας δ' ἐν Λεβαδείᾳ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐξηνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα. Ἐκεῖθεν μετέβη καὶ κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας μετὰ τοῦ Πα-

Ἀθανάσιος Διάκος

νευργιά καὶ Δυοβουνιώτου, ὅπως ἀποκρούσωσι τὴν ὑπὸ τὸν Ὁμὲρ Βριώνην εἰσβολὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Διάκος κατέλαβε τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ γέφυραν, τὴν κοινῶς καλουμένην *γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας*, μετὰ τετρακοσίων ἀνδρῶν. Ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἡ μᾶλλον ἐπικίνδυνος. Ὅτε δ' ἐφώρμησαν οἱ Τούρκοι, οἱ περὶ τὸν Δυοβουνιώτην καὶ Πανουργιᾶν διεσκορπίσθησαν καὶ αὐτὸς ὁ Διάκος ἀπέμεινε μὲ 48 μόνον συντρηχοῦς

Τινές προτείνουν εἰς αὐτὸν νὰ φύγη, εἰς δὲ μάλιστα τῷ προσφέρει καὶ τὸν ἵππον του, ἀλλ' ὁ νέος τῶν Θερμοπολῶν Λεωνίνας ἀπαντᾷ: «Ὁ Διαῖκος δὲν φεύγει», καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μάχηται ὡς ἀληθῆς ἥρωας. Σπάζει τὸ τουφέκι του, τότε σύρει τὴν σπάθην, ἀλλὰ καὶ τὴν σπάθην μετὰ πολύωρον μάχην ἔθραυσεν ἄνω τῆς λαβῆς σφαῖρα ἐχθρική, ἄλλη δὲ σφαῖρα τοῦ ἔθραυσε τὸν δεξιὸν βραχίονα. Καὶ ἐπὶ τέλος ὁ Διαῖκος περικυκλωθεὶς συλλαμβάνεται ζωντανός, καὶ δέσμιος σύρεται πρὸς τὸν ὉμέρΒριώνην. Οὗτος θυμάσας τὴν ὠραίαν αὐτοῦ μορφήν καὶ τὸ λαμπρὸν ἀνάστημα προτείνει εἰς τὸν αἰχμάλωτον, ὅτι τοῦ χαρίζει τὴν ζωὴν, ἂν συναινῇ νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του. Ὁ Διαῖκος ἀπαντᾷ: «Ἕλλην ἐγεννήθηκα καὶ Ἕλλην θά πεθάνω». Τότε κατεδικάσθη νὰ σουβλιωθῇ καὶ νὰ ψηθῇ ζωνταῖος. Ὁ ἥρωας ἐσουβλίωθη καὶ ἐψήθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὡς ἀρνίον. Ὑπέστη δὲ τὸ μαρτύριον μετὰ καρτερίας ὑπερανθρώπου, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς μεγάλους τῆς πίστεως μάρτυρας καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος, χωρὶς οὐδένα νὰ ἐκβάλῃ στεναγμόν, χωρὶς οὐδὲν νὰ χύσῃ δάκρυ! (23 Ἀπριλίου 1821). Μόνον δ' ἦτε ἐσύρετο εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου καὶ ἔστρεψε τὸ βλέμμα αὐτοῦ περίξ εἰς τοὺς χλοερούς λειμῶνας καὶ τὰ ἀνθισμένα δένδρα, εἶπε μὲ πικρὸν παράπονον:

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος νὰ με πάρῃ,
«Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάζ' ἡ γῆ χορτάρι».

§ 16. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος. Τὸ χάνει τῆς Γραβιάς (8 Μαΐου 1821).

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματωλοῦ Ἀνδρούτσου ἐκ Λοκρίδος γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1790. Κατὰ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας προσέλαβεν αὐτὸν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς καὶ τὸν κατέταξε μετὰ τῶν σωματοφυλάκων του. Βραδύτερον δὲ τὸν διώρισεν ἀρματωλὸν τῆς Λεβαδείας καὶ μετ' ὀλίγον προήγαγεν εἰς γενικὸν ἀρματωλὸν. Ὅτε δὲ ἡ Τουρκία τέλειπε ἔβγαξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὁ Ὀδυσσεὺς εἰ καὶ τῆς

σπευσε να συναγωνισθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ἐκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Διακου κατῆλθεν εἰς Γραβιάν, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν Ὁμέρ Βριώνην, ὅστις ἐπῆρχετο κατὰ τῆς Ἀμφίσσης. Ἐν πολεμικῇ δέσυμβουλίᾳ ἀπέφασίσθη, ἵνα οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ὀπλαρχηγῶν καταλάβωσι τὰς πέριξ ὀχυρὰς θέσεις, αὐτὸς δὲ καταλάβῃ τὸ πλιθόκτιστον χάνι τῆς Γραβιάς. Εἶπε δὲ εἰς τὰ πλληκάρια του: «Ὅποιος

Ὀδυσσεύς Ἀνδροῦτος

ἀπὸ σᾶς, παιδιά, θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖ, εἰς τὸ χάνι, ἄς πιασθῆ κατόπιν μου εἰς τὸν χορόν» Παρευθεῖς ἑκατὸν δέκα ἐπτὰ γενναῖοι ἥρωες ἐπιάσθησαν κατόπιν αὐτοῦ καὶ χειροκρατούμενοι καὶ τραγωδῶντες εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθον καὶ οἱ τρεῖς ξενοδόχοι. Ταχέως ἔφραξαν μὲ λίθους θύρας καὶ παράθυρα καὶ ἤνοιξαν πολεμήστρας. Μετ' ὀλίγον ἔφθασαν καὶ οἱ Τούρκοι. Οἱ τὰ πέριξ κατέχοντες Ἕλληνες ἐξεβλήθησαν ἐκεῖθεν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν, ὅλη δὲ ἡ τουρκικὴ στρατιὰ ἐφώρμησε πρὸς τὸ χάνι. Προεπορευέτο δὲ τῆς στρατιᾶς δερβίσης ἐφιππος. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐμπαικτικῶς ἤρώτησεν αὐτὸν ποῦ πηγαίνει, ἐκεῖνος δ' ἀπήντησε: «Νὰ σφάξω ἐχθρούς

τοῦ προφήτου», ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ τὸν λόγον του, ὁ Ὀδυσσεὺς πυροβολήσας τὸν ἔρριψε νεκρόν. Οἱ Ἄλβανοὶ ἐφορμῶσι μετὰ μανίας λυσσώδους νὰ κρημνίσωσι τὸ χάνι καὶ κατασπαράξωσι τοὺς ἐντός. Ἄλλ' οἱ ἐντός πυροβολοῦντες διασπείρουσι τὸν ὄλεθρον εἰς τὰς τάξεις των, ἀποκρούουσι τὰς ἐπανηλειμμένας αὐτῶν ἐφόδους καὶ ἐξαναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ὁ Ὅμερ κατέπαυσε τὴν ἐπίθεσιν καὶ διέταξε νὰ πολιορκηθῇ πανταχόθεν τὸ χάνι καὶ ἔστειλεν εἰς Λαμίαν νὰ τῷ φέρωσι πυροβόλα. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔκρινε καλὸν νὰ ἐγκαταλίπη τὸ χάνι καὶ τὴν νύκτα πάντες οἱ Ἕλληνες ἐξέφυγον εἰς τὸ βουνὸν πατοῦντες ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πτωμάτων. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφρονεύθησαν τέσσαρες μόνον, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφρονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους. Οἱ Τούρκοι μετὰ τὸ πάθημα τοῦτο δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὴν Ἄμφισσαν.

§ 17. Ἰωάννης Δουσουνιώτης. Ἡ ἐν Βασιλικῶς νίκη τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ἰωάννης Δουσουνιώτης ἐγεννήθη τῷ 1757 εἰς τὸ χωριὸν τῆς Οἴτης «Δυὸ βουνά», ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπωνομάσθη. Δεκαπενταέτης ἠκολούθησεν ὡς ψυχογιὸς τὸν περιώνυμον Ἄνδρουτσον. Μετ' ὀλίγον ἐγένετο τὸ πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐστρατείαν καὶ ἐξοδὸν τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄνδρουτσου διωρίσθη ἀρματωλὸς τῆς Βουδουνίτσας καὶ βραδύτερον προσέλαβε καὶ τὸ ἀρματωλικίον τοῦ Ζατουνίου, τῶν Σαλώνων καὶ τῆς Ἐλατίας. Ὅτε δ' ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Διάκου καὶ Πανουργιά ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Γραβιᾷ μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς. Κατὰ τὸν Αὐγούστον ἐφθασαν εἰς Λαμίαν καὶ δύο ἕτεραι τουρκικαὶ στρατιαὶ ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Βεϋρὰν πασσᾶν καὶ ἄλλους πασσάδες. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς συνελθόντες ἀπεφάσισαν κατὰ πρότασιν τοῦ Δουσουνιώτου νὰ καταλάβωσι τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Λεβαδείας Βασιλικά. Κατὰ τὴν 25 Αὐγούστου εἰσέβαλεν ἡ τουρκικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐκ δισχιλίων

ίππέων καὶ πεζῶν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένην κοιλάδα, ἀλλ' ἐξηναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Τὴν ἐπομένην ὀλόκληρος ἡ τουρκικὴ στρατιὰ ὑπὸ τὸν Βεϋρὰν πασσᾶν εἰσώρμησεν εἰς τὴν κοιλάδα, διὰ νὰ διέλθῃ μετὰ πάσης θυσίας. Μέχρι τῆς μεσημβρίας ἡ μάχη ἐξηκολούθησε φονικὴ καὶ πεισματώδης. Τότε ἤκούσθη φωνή, «ἔφθασεν ὁ Ὀδυσσεὺς» καὶ πανταχόθεν ἐξεπήδησαν ξιφήρεις οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τούρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι καὶ σφαζόμενοι μέχρι βαθείας νυκτός, ἀφῆκαν δὲ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης περὶ τοὺς χιλίους διακοσίους νεκρούς, ἑκατὸν αἰχμαλώτους, δύο τηλεβόλα, δέκα ὀκτῶ σημαίας, ὀκτακοσίους ἵππους καὶ ἄπειρα λάφυρα. Ἡ νίκη αὕτη ἐξησφάλισε τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐπανάστασιν.

§ 18. Τὰ πρῶτα κατὰ θάλασσαν τρώπαια.

Αἱ τρεῖς νῆσοι, Σπέτσαι, Ψαρὰ καὶ Ὑδρα, παρέταξαν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα περὶ τοὺς δεκακισχιλίους ναύτας καὶ ἐξώπλισαν περὶ τὰ τριακόσια πλοῖα, διὰ τῶν ὁποίων νικηφόρως ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν κραταιῶν στόλων τῆς Τουρκίας. Προσέφερον δὲ καὶ περὶ τὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὁ οἶκος τοῦ Κουντουριώτου προσέφερε περὶ τὰ δύο ἑκατομμύρια. Περὶ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον προσήνεγκον οἱ Τομπάζαι, οἱ Μποτασσαῖοι, οἱ Βουδοῦραι, οἱ Μιξαι, οἱ Ἀποστόλαι κλπ. Ἀφ' οὗ δ' ἄλληλοδιαδόχως ἐπανεστάτησαν αἱ τρεῖς νῆσοι, διώρισαν ἀρχιναύαρχον τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην. Μετὰ διάφορα κατορθώματα ὃ ἠνωμένως ἑλληνικὸς στόλος, ἅμα ἔμαθε τὸν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐξέπλευσε πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ. Ἐν τουρκικὸν δίκροτον τῶν 84 τηλεβόλων ἀποτελοῦν τὴν προφυλακὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατέφυγε καταδιωκόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ, κείμενον δυτικῶς τῆς Λέσβου. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τὸ πυρπολήσωσιν. Ὅθεν τὴν νύκτα τῆς 24 Μαΐου ἀπέστειλαν δύο πυρπολικά, ἀλλὰ τὸ ἐν τούτων ἐκάθ' ἀνωφελῶς, τὸ δ' ἕτερον διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκ Ψαρῶν πλοιάρχου Παναγιολῆ καὶ εὐνοϊκόν

ἔχον τὸν ἄνεμον ἐπλησίασεν εἰς τὴν πρῶραν τοῦ δικρότου. Ἀπτόητος ὁ ἥρως ἐν τῷ μέσῳ τῶν σφαιρῶν προσκολλᾷ τὰς ἀρπάγας ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ μεταδίδει τὰς φλόγας. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος περίφλεκτος ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Πάντες δὲ οἱ ἐντὸς αὐτοῦ 1100 Τούρκοι συγκατεποντίσθησαν, πλὴν οἰκῶ. Ὁ Παπανικολῆς μετὰ τῶν εἴκοσι συντρόφων του ἐπανέπλευσαν σῶοι. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐτέλεσαν ὀξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν (26 Μαΐου 1821). Καὶ ὁ μὲν τουρκικὸς στόλος περίτρομος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ τουρκικὸς ὄχλος ἐκδικούμενος ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἀόπλων κατοίκων τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Κυθωνιῶν καὶ ἐπήνεγκε φοβερὰν αἰχμαλωσίαν καὶ σφαγὴν.

§ 19. Καταστροφὴ τῆς Χίου.

Ἡ νῆσος Χίος κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἰωνίας, ἐθαυμάζετο δὲ διὰ τὰς φυσικὰς τῆς καλλονᾶς, ἢ δὲ φιλοπονίαν τῶν κατοίκων τῆς εἶχε μεταβάλλει αὐτὴν εἰς ἀληθῆ παράδεισον. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν περὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας καὶ οἱ πλείστοι τούτων ἤσυχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποκτήσει μεγάλα πλούτη. Ματαίως δὲ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπεπειράθη νὰ κινήσῃ τοὺς φιλησύχους κατοίκους τῆς νήσου εἰς ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ὁ πρόκριτος τῆς Σάμου Λυκούργος Λογοθέτης ἀπεβίβασεν εἰς τὴν νῆσον περὶ τοὺς 2500 ἄνδρας καὶ ἐξήγειρε τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ σουλτᾶνος μαθὼν τὴν ἀποστασίαν τῶν Χίων διέταξε τὸν ναύαρχον Καρᾶ Ἀλῆν νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τοὺς ἐπαναστάτας. Τὴν 30 Μαρτίου κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ἀποβιβάσας τὴν πρῶϊαν περὶ τοὺς ἑπτακισχιλίους ἄνδρας διεσκόρπισε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐπυρπόλησε τὴν πόλιν. Συγχρόνως δὲ κατέπλευσαν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀπειράριθμα στίφη ἐνόπλων ἀνδρῶν ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Οἱ Χῖοι ἀπατηθέντες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ δοθεῖσαν ἀμνηστίαν καὶ

εις τὰς ψευδεῖς ἐπαγγελίας τῶν προξένων Αὐστρίας καὶ Γαλλίας κατέθεσαν τὰ ὄπλα. Τότε ἅπας ὁ ἔνοπλος ἐκεῖνος στρατὸς καὶ ὄχλος διεσπάρη καθ' ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἤρχισε τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Πᾶσα ἀντίστασις φιλησύχων καὶ ἀόπλων ἀνθρώπων ἀπέβη ματαία. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι οὐδαμοῦ εὔρισκον καταφύγιον, πᾶσα δὲ παράκλησις γυναικῶν καὶ παίδων οὐδεμιᾶς ἤξιούτο συμπαθείας. Τὰ μοναστήρια, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ νοσοκομεῖα, τὸ τυφλοκομεῖον, τὸ φρενοκομεῖον, ἐπυρπολήθησαν καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἐλεεινῶς ἀπώλοντο. Χιλιάδες ἀπῆλπισμένων ἀνθρώπων καταφυγόντες εἰς τὸ δυτικὸν τῆς νήσου ἀκρωτήριον κατεσφάγησαν ἅπαντες. Περί τοὺς εἰκοσιπεντακισχιλίους ἐσφάγησαν, διπλάσιοι ἐξηνδραποδίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐλάχιστοι διεσώθησαν. Ἡ πρόην ὠραία καὶ εὐανθῆς νῆσος μετεβλήθη εἰς τόπον ἀγρίας ἐρημώσεως καὶ εἰς νεκροταφεῖον ἀτάφων πτωμάτων!

20. Κωνσταντῖνος Κανάρης.

20. Κωνσταντῖνος Κανάρης (1793 - 1877).

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν ἐν ἔτει 1793. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐρέφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὴν εὐανθῆ Χίον καὶ ἐφόνευσαν χιλιάδας χριστιανῶν, ὁ Κανάρης διὰ τῆς εὐτολμίας αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς ἀτρόμητον τῆς θαλάσσης ἥρωα. Οἱ Ἕλληνες θέλοντες νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν σφαγὴν τῆς Χίου ἀπεφάσισαν νὰ καταστρέψωσι τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ τῶν πυρπολικῶν των. Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο λίαν παράτολμον καὶ ριψοκίνδυνον, ἀνέλαβον δὲ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ δύο τολμηρότατοι ναῦται, ὁ ἐξ Ὑδρας Ἀνδρέας Πιπίνος καὶ ὁ ἐκ Ψαρῶν Κωνσταντῖνος Κανάρης μετὰ τεσσαράκοντα δύο ἐπίσης ριψοκινδύως συντρόφων. Κοινωνήσαντες οὗτοι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπέβησαν φαῖδροι εἰς δύο πυρπολικά καὶ ἔπλεον πρὸς τὴν Χίον, ἵνα θυσιάσωσιν ἐκυτοὺς εἰς τὸν ζηλωτὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος θάνατον. Μετὰ πολλοὺς δὲ κινδύνους τὰ δύο πυρπολικά ἐφθασαν ἀπαρατῆρητα εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ἦτο δὲ ἡ τελευταία νύξ τοῦ Ραμαζανίου. Εἶνε δὲ τὸ Ραμαζάνοι

θηρσκευτική τριακονθήμερος νηστεία τῶν Μουσουλμάνων, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι τὴν μὲν ἡμέραν νηστεύουσι, τὴν δὲ νύκτα ρίπτονται εἰς εὐωχίας καὶ διασκεδάσεις. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἀσέληνος (6—7 Ἰουνίου 1822), ἀλλὰ τὰ ἀπαστράπτοντα φῶτα ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἔκαμνον τὰ πάντα δρατὰ. Συνευωχεῖτο δ' ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος ὁ Καρᾶ Ἀλῆς μὲ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ, ἀντήχουν δὲ πέριξ οἱ ἀλαλαγμοὶ ἀπὸ τρισχιλίων στομάτων ἀναμεμιγμένοι μὲ τοὺς ἤχους τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη δι-

Κωνσταντῖνος Κανάρης

ἦλθε διὰ μέσου τοῦ στόλου καὶ προσεκολλήθη εἰς τὰ πλευρὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος. Αὐτὸς ὁ Κανάρης ἰδιοχείρως ἤναψε τὸ πυρπολικὸν καὶ αἱ φλόγες αὐτοῦ μετέδωσαν ταχέως τὸ πῦρ εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. Ἐκ τοῦ πυρπολικοῦ ἐξεπήδησαν οἱ πυρποληταὶ εἰς τὴν ὀπισθεν αὐτοῦ λέμβον, τελευταῖος δ' ὅλων ἐξεπήδησεν ὁ Κανάρης κραυγάζων· «Νά, ἰδέτε, παληό-τουρκοι, τί ὠραία φωτοχυσία διὰ τὸ μπαϊράμι σας!» Ἡ ναυαρχὴς παραχρῆμα μετεβλήθη εἰς φλογερὸν ἠφαιστειον. Οἱ Τοῦρκοι ἔντρομοι ἐρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς λέμβους

διὰ τὰ σωθῶσιν, ὁ δὲ Καρᾶ Ἀλῆς εἰσπηδήσας εἰς λέμβον ἐκτυπήθη εἰς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ καταπεσοῦσης κεραίας καὶ ἅμα ἀπεβιάσθη εἰς τὴν ἀκτὴν ἐξέπνευσεν. Ἡ δὲ ναυαρχὶς ἀνετινάχθη μετὰ πατάγου φοβεροῦ εἰς τὸν ἄερα, ἀφ' οὗ μετεδόθη τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Ὁ δὲ λοιπὸς στόλος ἀποκόψας τὰς ἀγκύρας ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ ἐνδοξος πυρπολητὴς καὶ οἱ λοιποὶ σύντροφοὶ τοῦ ἐπανεπλευσαν σῆοι εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ὁ Κανάρης ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀσκεπῆς καὶ ἀνυπόδητος ἐπορεύθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤναψε λαμπάδα καὶ ἠὺχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὸ κατόρθωμα.

Κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1822 ὁ τουρκικὸς στόλος ἕνεκα τρικυμίας προσωρμίσθη μετὰ Τενέδου καὶ Τρωάδος. Δύο τολμηροὶ πυρποληταί, ὁ Κανάρης καὶ ὁ Βρατσᾶνος, εἰσῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀθέατοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στόλου. Ὁ Κανάρης προσκολλᾷ ἐπὶ τῆς ὑπωναρχίδος τὸ πυρπολικόν του καὶ ἀτρόμητος ὑπὸ τὰς πυκνάς βολὰς τῶν Τούρκων προσμένει νὰ μεταδοθῆ τὸ πῦρ. Αἱ φλόγες περιεκύκλωσαν τὸ σκάφος καὶ ἐντὸς ὀλίγου αὐτὸ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἄερα μετὰ τῶν ἐντὸς ὑπαρχόντων 1600 ἀνδρῶν.

Καὶ ἄλλα παρόμοια ἀνδραγαθήματα διέπραξεν ὁ Κανάρης κατὰ τὸν ἱερὸν ἡμῶν ἀγῶνα, τὰ ὅποια διεφήμισαν τὸ ὄνομα του καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον. Ἡ δὲ ἐλευθερωθεῖσα πατρίς ἐτίμησε τὸν Κανάρην μὲ τὰ μέγιστα ἀξιώματα. Ἀπέθανε δὲ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1877 ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Παρηκολούθησε δὲ τὴν κηδεῖαν του ὅλη ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν. Ποιηταὶ δ' ἐξοχοὶ ἐξύμνησαν διὰ τῆς μουσικῆς τῶν τὰ κατορθώματα τοῦ Κανάρη.

§ 21. Ἀλέξανδρος Μυροκοροδάτος. Ἡ ἐν Πέτρα μάχη (4 Ἰουλίου 1822).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασσᾶ ὁ πολιορκῶν αὐτὸν στρατὸς διηυθύνθη κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλῶται δεινῶς πιεζόμενοι ἐζήτησαν ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὴν

κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀποστολὴν ἐπικουρίας καὶ πολεμοφοδίων. Ἡ κυβέρνησις τέλος ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ βοήθειαν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ὁ Ἀλεξάνδρος Μαυροκορδάτος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας καὶ ἔτυχε λαμπρᾶς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδείσεως. Μετὰ τὴν ἐκρῆξιν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Πίσης τῆς Ἰταλίας, ὅπου τότε διέτριβε. Μετ' αὐτοῦ κατῆλθον καὶ πολλοὶ φιλλέληνες, ἵνα ἀγωνισθῶσι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδάτος ὑπῆρξεν ὁ ἐξοχώτερος πολιτικός ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος, ἐπενήργησε δὲ εἰς τὴν τύχην τοῦ ἔθνους διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀ' ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἣτις ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους καὶ δι' αὐτοῦ συνέταξε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέδωκε προκήρυξιν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης. Διὰ τῆς προκηρύξεως ταύτης ἐξετίθετο, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο νὰ ἀνακτήσῃ τὸ ἔθνος τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Μαυροκορδάτος περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ 1822 παρὰ λαθῶν ἐκ Κορίνθου τὸ ὑπὸ τὸν Παναῖν σῶμα τῶν Ἰωρτῶν, τὸ ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν Ταρέλλαν σῶμα τῶν τακτικῶν καὶ τοὺς δύο λόχους τῶν φιλλέληνων ἀπεβίβασθη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου συνεκεντρώθη ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐκ τετρακισχιλίων ἐν ὄλῳ ἀνδρῶν. Ἐκ Μεσολογγίου ὁ Μαυροκορδάτος προαπέστειλε τὸν Κυριακούλην Μυρομιχάλην μετὰ 500 Μανιατῶν εἰς Φανάριον, λιμένα τῆς Κιόφας, ὅπως ἐκεῖθεν ἐφοδιάσῃ τὸ Σούλι διὰ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Ἄλλ' ἐκεῖ ὁ Κυριακούλης περικυκλωθεὶς ὑπὸ τετρακισχιλίων Τούρκων ἔπεσεν, ὡς ἀληθῆς Σπαρτιάτης, γενναίως μαχόμενος (4 Ἰουνίου 1822). Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ ἐπιλοιποῦ στρατοῦ ἐβάδισε πρὸς τὸ Πέτα, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσεν. Ἀλλὰ τὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 Ἰουλίου ὁ Ρεσίτ πασσᾶς, ὁ κοινῶς καλούμενος Κιουταχῆς, περιεκύκλωσε τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον μετὰ ἑξακισχιλίων Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων τὸ πῦρ ἐξύπνισε τοὺς ὑπνώπτοντας Ἕλληνας. Ὁ στρατηγὸς Νόρμαν πρῶτος δίδει

τὸ σύνθημα εἰς τοὺς μετὰ σπουδῆς παραταχθέντας "Ἑλληνας κενδοξον νικην ἢ θάνατον". Τὸ σύνταγμα τοῦ Ταρέλλα ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρὸν καὶ οἱ φιλέλληνες ἤτοιμάζοντο νὰ ἐφορμήσωσι μὲ τὰς λόγχας. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφορμήσαντες ἐξ ὑπερκειμένου λόφου οἱ προκαταλαβόντες αὐτὸν Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν νώτων κατὰ τοῦ Γώγου Βακώλα ἔτρεψαν τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς φυγὴν. Μετ' αὐτοὺς ἐτράπησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνας, ἐκλαβόντες τὴν φυγὴν αὐτοῦ ὡς προδοσίαν. Οἱ δὲ τακτικοὶ καὶ φιλέλληνες πανταχόθεν κυκλωθέντες καὶ γενναίως μαχόμενοι ἔπεσαν σχεδὸν πάντες, πλὴν εὐαρίθμων, οἵτινες διεσώθησαν λογχομαχοῦντες διὰ μέσου τῶν πολεμίων.

§ 22. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Τὸ Μεσολόγγιον κείμενον μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀχελώου (Ἄσπροποτάμου) καὶ Εὐήνου (Φίδαρι) καὶ νοτίως τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ἀρακύνθου (Ζυγοῦ) κατεῖχε τὴν μεγίστην στρατηγικὴν σημασίαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἕλληνας μετὰ τὴν ἐν Πέτα πανωλεθρίαν τὸ Μεσολόγγιον ἐθεώρησαν ὡς τὸ καταλληλότερον μέρος πρὸς ἄμυναν καὶ κατέλαβον αὐτό. Οἱ ἐν αὐτῷ ὀχυρωθέντες Ἕλληνας ὑπὸ τὸν Μικρὴν, τὸν Τσόγκαν καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου ὄν ὑπερέβαιον τοὺς 600. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου 1822 τουρκικὸς στρατὸς ἐκ δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώνην καὶ Κιουταχῆν ἐπολιορκήσεν ἀπὸ ξηρᾶς τὸ Μεσολόγγιον, ὃ δὲ Ἰουσοῦφ πασᾶς ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ πολιορκούμενοι γενναίως ἀμυνόμενοι κατῴρθωσαν μὲ ψευδεῖς περὶ παραδόσεως διαπραγματεύσεις νὰ παρτείνωσι τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας μέχρις ὅτου κατέφθασε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Οὗτος διαλύσας τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκίαν εἰσήγαγε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ ἐπικουρίαν χιλίων ἀνδρῶν. Τότε οἱ Ἕλληνας διεμήνυσαν εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην «*Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς*». Οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσωσι τὸ Μεσολόγγιον δι' αἰφνιδίας νυκτερινῆς ἐφόδου καὶ ὡς κατάλληλον νύκτα ἐθε-

ώρησαν τὴν 24 πρὸς τὴν 25 Δεκεμβρίου, ἐπειδὴ ἤλπιζον ὅτι οἱ Ἕλληνες τελούντες τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα θὰ ἄφινον ἀφυλάκτους τὰς θέσεις. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐγκαίρως μαθόντες τὰ τῆς ἐφόδου ἔλαβον ὅλα τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ γενναίως ἀπέκρουσαν τῶν τούρκων τὴν ἐφοδὸν καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν φονεύσαντες περὶ τοὺς 500 καὶ κυριεύσαντες 12 σημαίας. Οἱ Τούρκοι ὑπέφερον προσέτι τὰ πάνδεινα ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῶν στερήσεων. Διαδοθείσης δὲ καὶ τῆς φήμης ὅτι καταφθάνει ὁ Ὀδυσσεύς, ἠναγκάσθησαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγωσι διὰ νυκτὸς πρὸς τὸ Βραχῶρι μὲ μεγάλην βίαν καὶ ἀταξίαν (31 Δεκεμβρ, 1822). Σπεύδοντες δὲ νὰ διαβῶσι τὸν πλημμυροῦντα Ἀχελῶν ἐπινίγησαν περὶ τοὺς πεντηκοσίους, οἱ δὲ λοιποὶ κικῶς ἔχοντες διεπεραιώθησαν εἰς Πρέβεζαν.

§ 23. Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἀρ' οὐ ὁ σουλτᾶνος ἀπηλλάγη τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἔστρεψεν ὅλην του τὴν προσοχὴν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου. Ἀρχιστράτηγον τῆς νέας ταύτης ἐκστρατείας διώρισε τὸν Μαχμούτ πασσᾶν τῆς Δράμας, τὸν κοινῶς ἐπικαλούμενον Δράμαλην. Οὗτος παραλαβὼν 24000 πεζοὺς, 6000 ἵππεῖς καὶ ἱκανὸν πυροβολικόν, εἰσέβαλεν ἀκωλύτως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐστρατοπεύδευσε εἰς τὴν Ἀργολίδα (12 Ἰουλίου 1822). Ἐκεῖ εὗρε τὴν πρώτην ἀντίστασιν ἀπὸ τὸν Μανιάτην Καραγιάννην, ὅστις προκαταλάβων τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους ἀντέταξεν ἐκεῖθεν τὴν πρώτην ἡρωϊκὴν ἀμυναν. Πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἐπέδραμε καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄνδρας. Ὁ Δράμαλης σκοπὸν εἶχε νὰ πρωχωρήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Τρίπολιν, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἀφήσῃ ὀπισθὲν του τὸ φρούριον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τὸ κυριεύσῃ καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτό. Ἐν τῷ μεταξύ κατέφθασεν ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ γέρον Κολοκοτρώνης καὶ κατέλαβε τοὺς Μύλους, οἱ ὅποιοι κεῖνται μεταξύ Ἄργους καὶ Τριπόλεως. Ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν ἐντὸς ὀλίγου περὶ τοὺς δεκακισχιλίους Ἕλληνες, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κολοκοτρώνης ἐνέ-

πνευσε δι' ὄλων τῶν μέσων τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε νὰ πάσχη δι' ἔλλειψιν τροφῶν, διότι ἐκτὸς τοῦ πολέμου ἐδεκάτιζεν αὐτὸν πείνα καὶ ἀσθένεια. Ὁθεν ὁ Δράμαλης μὴ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ εἰς Τρίπολιν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόρινθον. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ δὲ τοὺς Ἕλληνας ἀπέστειλε τὸν γραμματεῖα του νὰ προτείνῃ εἰς αὐτοὺς ἀμνηστίαν. Οἱ Ἕλληνες ἐγέλασαν εἰς τὴν πρότασιν. Τότε ὁ γραμματεὺς, ὅστις ἦτο χριστιανὸς ἐξωμότης, εἶπε ὁῦθεν ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ὁ Δράμαλης μελετᾷ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ συμβουλεύει αὐτοὺς ὡς χριστιανὸς νὰ προκαταλάβωσιν ὅλας τὰς θέσεις. Πάντες οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ ἠπατήθησαν, μόνος ὁ Κολοκοτρῶνης κατενόησε τὸν δόλον καὶ προέτεινεν εἰς τὸ συγκροτηθὲν πολεμικὸν συμβούλιον νὰ καταληφθῶσι πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν Κόρινθον δίοδοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἤθελε νὰ πεισθῇ εἰς τὴν γνώμην του, ἀπῆλθεν αὐτὸς μόνος παραλαβὼν 2350 περίπου Ἕλληνας καὶ κατελαβε τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ὅπως ἐπιτηρῇ ἐκεῖθεν τὰς κινήσεις τοῦ Δράμαλη. Τῇ 26 Ἰουλίου ἐξεκίνησεν ἐξ Ἄργους διὰ τὴν Κόρινθον τὸ ἡμισυ περίπου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Τότε ὁ γέρων Κολοκοτρῶνης ἀνέβη εἰς τὴν στέγην μιᾶς καλύβης καὶ διὰ τοῦ λόγου ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας του καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ καταλάβωσι τὰ στενὰ τῶν Δερβενაკίων. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὸ στενόν, ἤρχισε πανταχόθεν σφοδρὸν πῦρ. Ἡ τῶν Τούρκων ἐμπροσθοφυλακὴ μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον καὶ διέβη διὰ τῶν στενῶν τῶν Δερβενაკίων ἐτράπη πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Τὸ μέρος ὅμως αὐτὸ εἶχε προκαταλάβει ὁ Νικητάς, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ Παπαφλέσσας. Ἐκεῖ δὲ συνέβη μάχη φονικωτάτη καὶ ἡ μεγαλειτέρα τῶν Τούρκων καταστροφή. Ἐπελθὼν δὲ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς διηκούλυνε τῶν πλείστων τὴν φυγὴν, καὶ ἄλλοι μὲν διεπέρασαν πρὸς τὴν Κόρινθον, ἄλλοι δὲ ὑπέστρεψαν πρὸς τὸ Ἄργος. Τέσσαρες δὲ περίπου χιλιάδες ἐπεσον νεκροὶ καὶ ἄπειρα λάφυρα περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὑπὲρ πάντας ἠνδραγάθησεν ὁ ἥρωας τῶν Δολιανῶν Νικητάς, ὅστις ἐπευφημίσθη τὸ

δεύτερον ἤδη *Τουρκοφάγος*, ὃ δὲ γέρον Κολοκοτρώνης διευφημίσθη καθ' ὄλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ γερουσία διώρισεν αὐτὸν *ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου*. Μετὰ δύο ἡμέρας ἐξεκίνησε καὶ ὁ Δράμαλης μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ τραπεὶς τὴν ἀνατολικωτέραν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν εἰς Κόρινθον διὰ τοῦ Ἀϊνορίου. Ὁ Κολοκοτρώνης μὴ γνωρίζων πόθεν ἐμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Δράμαλης αὐτὸς μὲν ἔμεινεν εἰς Δερβενάκια, εἰς δὲ τὸ Ἀϊνὸρι ἀπέστειλε τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Νικήταν καὶ τὸν Παπαφλέσσαν, εἰδοποίησε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι παρέμενον εἰς τοὺς Μύλους, νὰ καταλαβῶσι τὸ *Χαρβάτι*, τὸ παρὰ τὰς ἀρχαίας Μηκύνας, καὶ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐκ τῶν νώτων. Ἄλλ' οὗτοι μὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπέλθωσιν, ὃ δὲ Δράμαλης ἠδυνήθη νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ Ἀϊνορίου ἀπολίσσας περὶ τοὺς χιλίους, ἀλλ' ἐκ τῆς στενοχωρίας του ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐν Κορίνθῳ (29 Ὀκτωβρίου 1822). Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐπίλοιπος πολυἀριθμος αὐτοῦ στρατὸς κακῶς ἀπώλετο ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν ἀσθeneiῶν. Τετρακισχίλιοι δ' ἐξ αὐτῶν περισωθέντες ἀπειράθησαν νὰ διασωθῶσιν εἰς Πάτρας διὰ ξηρᾶς. Ἄλλὰ καὶ οὗτοι σχεδὸν ἅπαντες ἀπωλέσθησαν παρὰ τὴν Ἀκράταν περικυκλωθέντες ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Εὐσριθμοὶ δὲ διεσώθησαν ἐπιβιβασθέντες εἰς πλοῖα, τὰ ὅποια ἀπιστάλησαν ἐκ Πατρῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ. Τοιαύτην οἰκτρὰν καταστροφὴν ἔλαβεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη.

§ 24. Ἄλωσις Παλαμηδίου καὶ Ἀκροναυπλείας.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Τούρκοι, οἱ κατέχοντες τὸ Παλαμηδίου, συνήνεσαν νὰ παραδοθῶσι διὰ συνθήκης, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ Δράμαλης ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπέφερον ἀκύρωσιν τῶν συνθηκῶν. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ἐπανελήθη ἡ πολιορκία. Πολλοὶ τῶν Τούρκων κατερχόμενοι ἐκ τοῦ Παλαμηδίου εἰς τὸ Ναύπλιον πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς ἠσθάνοντο παραλελυμένας τὰς δυνάμεις των ἐκ τῆς πείνης καὶ δὲν ἤθελον νὰ ἀναβῶσι καὶ πάλιν. Οὕτω δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤλαττοῦντο οἱ φρουροὶ τοῦ Παλαμηδίου,

καὶ ἤρχισαν πάλιν αἱ διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως. Δύο δὲ Τούρκοι ἀνήγγειλαν εἰς τὸν πολιορκοῦντα τὸ φρούριον Σταΐκον τὴν ἐλευσινὴν κατάστασιν τῆς φρουρᾶς. Ὅθεν οὗτος κατάρθωσε κατὰ τὴν σκοτεινὴν καὶ θυελώδη νύκτα τὴν 29 πρὸς τὴν 30 Νοεμβρίου νὰ ἀναβῆ διὰ κλιμάκων εἰς τὸ φρούριον μετὰ 300 ἀνδρῶν καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτό. Τὴν πρωΐαν οἱ Ἕλληνες διὰ πυροβολισμῶν ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ Τούρκους τὴν κατάληψιν τοῦ Παλαμηδίου φωνάζοντες: «καλῶς σὰς ἤβραμεν ἀγάδες». Μετὰ δέκτῃ ἡμέρᾳ παρεδόθη καὶ ἡ Ἀκροναυπλία μετὰ τῆς πόλεως εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, οἱ δὲ παραδοθέντες Τούρκοι μετεβίβασθησαν διὰ πλοίων ἀσφαλῶς εἰς τὴν Ἀσίαν.

§ 25. Ὁ Μᾶρκος Βότσαρης (1790—1823).

Ὁ Μᾶρκος ἦτο υἱὸς τοῦ Κίτσου Βότσαρη καὶ ἐγεννήθη ἐν Σουλίῳ τῷ 1790. Ὁ Μᾶρκος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχατωλοί, ὑπηρέτησε παρὰ τῷ Ἀλῆ πασσᾶ. Ὅτε δ' ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἀπεστάτησε κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἔλαβον κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα καὶ οἱ Σουλιῶται καὶ ἠνώθησαν μετὰ τὸν τουρκικόν στρατὸν λαβόντες τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδον, ὅτι ἠπατῶντο, ἐσυνθηκοποίησαν πρὸς τὸν Ἀλῆν καὶ διὰ τολμηροτάτου στρατηγήματος κατέλαβον ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον τῆς Ῥινιάσης, ὅθεν ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἔστρεψαν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων (κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1821). Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ὁ Χουρσήτ ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Σουλίου μετὰ δεκατεσσάρων χιλιάδων Ἀλβανῶν (3 Μαΐου 1822). Οἱ Σουλιῶται μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τρεῖς ὄχυράς θέσεις, εἰς τὸ Ἀβαρίνον, τὴν Χώνιαν καὶ τὴν Κιάφαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Πέτᾳ καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν δευτέραν φοράν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ Σοῦλι (27 Ἰουλίου 1822) Ὁ Μᾶρκος διεκρίθη καὶ κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσσολογίου. Ἡ δ' ἑλληνικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ ἀνταμείψῃ τὸν

Μάρκον διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὸ δίπλωμα τοῦ στρατηγοῦ. Ἄλλ' ὁ μετρίοφρων Μάρκος, ἵνα μὴ προσβληθῇ ἡ φιλοτιμία τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ἐξέσχισε τὸ δίπλωμα καὶ εἶπεν: «ὅποιος εἶνε ἄξιος τὸ παίρνει μὲ τὸ σπαθίτου». Ἐν ἔτει 1823 πολυάριθμοι Τουρκαλβανοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τετρακισχίλιοι τούτων ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ Καρπενήσιον. Ὁ Μάρκος συνεννοηθεὶς μὲ τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανὰς ἀπεφάσισε νὰ ἐπιπέσῃ τὴν νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμιῶν. Ἦλθεν ἡ ὠρισμένη ὥρα

Μάρκος Βότσαρης

καὶ ὁ Μάρκος εἰς μάτην περιέμενε τὸ σύνθημα διὰ τὴν κοινὴν ἐπίθεσιν. Ἀνυπομονῶν ἐπιπίπτει αὐτὸς μόνος περὶ τὰ μεσάνυχτα μετὰ 350 Σουλιωτῶν. Ἐντρομοὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐξυπνήσαντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἐφονεύθησαν. Ἄλλ' ἔπεσε καὶ ὁ Μάρκος νεκρὸς κτυπηθεὶς ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον, ὅτε ἀνυψωθείς ἐπὶ μάνδρας ἦτο ἔτοιμος νὰ εἰσπηδῆσῃ ἐντός, ὅπου εἶχε τὴν σκηνὴν του ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκαλβανῶν (10 Αὐγούστου 1822). Οἱ Σουλιῶται περίλυποι ἐπέστρεψαν μετὰ πολλῶν λαφύρων συγκομίζοντες καὶ τὸν νεκρὸν

τοῦ Μάρκου, τὸν ὁποῖον ἔθαψαν εἰς Μεσσολόγγιον μετὰ μεγάλων τιμῶν παρὰ τὸν τάφον τοῦ Κυριακούλη καὶ Νόρμαν.

§26 Ἰμβραήμ πασσαῖς. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν.

Ἐπειδὴ ἐπὶ τριετίαν ὁ σουλτᾶνος δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅστις ἀπέστειλε τὸν ἑξοχον υἱόν του Ἰμβραήμ πασσαῖν μετὰ κραταιοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, εἰς τὸν ὁποῖον κατετάχθησαν καὶ πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται. Καὶ ὁ μὲν αἰγυπτιακὸς στόλος ἐτράπη κατὰ τῆς Κρήτης καὶ Κάσου, τὰς ὁποίας καθευπέταξεν, ὁ δὲ τουρκικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χοσερέφ ἐτράπη κατὰ τῶν Ψαρῶν.

Τῆ 20 Ἰουνίου ἤρχισεν ὁ φοβερὸς πυροβολισμὸς τῶν ἐχθρῶν διαρκέσας ἀφ' ἑσπέρας μέχρι πρωίας, ὅτε οἱ Τούρκοι κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβάσωσιν εἰς βραχῶδες τι μέρος, τὸ ὁποῖον ἔμενον ἀφύλακτον, πολυάριθμα στίφη ἐνόπλων ἀνδρῶν. Τούτων οἱ μὲν ἐτράπησαν πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ πρὸς τὸ Φτελιόν. Οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες, ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν πολεμίων. Ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις ἐκυριεύθη καὶ ἐπυρπολήθη. Πλεῖσται δὲ γυναῖκες, παῖδες καὶ γέροντες, εἰσώρμησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς ἄκρας τῆς νήσου κείμενον Παλαιόκαστρον, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ 600 Ἑλλήνων, ἀνθίστατο γενναίως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τῶν λυσσωδῶν ἐπιθέσεων ἐπτακισχιλίων πολεμίων. Οἱ Ἕλληνες κοινωνήσαντες τὴν προηγουμένην νύκτα τῶν ἀχράντων μυστηρίων εἶχον ἀποφασίσει νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ὅταν ἴδωσιν ὅτι θὰ ἐκλίπη πᾶσα ἐλπίς. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ πολέμιοι κατώρθωσαν νὰ εἰσωρμῆσωσιν ἐντὸς τοῦ προμαχώματος. Τότε ὁ Ἀντώνιος Βρατσαῖνος ἀποχαιρετήσας τὸν μαχόμενον γέροντα πατέρα του ἔδραμεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην κρατῶν ἀνημμένην δαῖδα. Τὸ ἐκεῖ πλῆθος τῶν γυναικοπαίδων ἀνέκραξε μετ' ὀλολυγμῶν: ἀπροτιμῶμεν νὰ καῶμεν, ἀλλ' ὄχι

νά πέσωμεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων!» Ὁ Βρατσᾶνος ἔθεσε τὸ πῦρ καὶ φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις ἐκλόνησε τὴν νῆσον. Οἱ δὲ τελευταῖοι πρόμαχοι τῶν Ψαρῶν συνετάφησαν μετὰ δισχιλίων περίπου πολεμίων ὑπὸ τὰ ἑρείπια τοῦ τελευταίου των προμαχῶνος! Οἱ φονευθέντες καὶ αἰχμαλωτισθέντες Ἕλληνες ἀνέρονται εἰς εἰκοσакισχιλίους. Τὴν δόξαν τῶν Ψαρῶν ἀπεικόνισε κάλλιστα τὸ ἐξῆς ἐξάστιχον τοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ.

*« Ὅσων Ψαρῶν τὴν ὀλόμανρη ῥάχη,
περπατῶντας ἢ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλλικάρια,
καὶ ἔς τὸ χεῖρι στεφάνι κρατεῖ,
γενομένο ἀπ' ὀλίγα χορτάρια,
πούχαρ μείνει ἔς τὴν ἔρημη γῆ! »*

§ 27 **Ἀνδρέας Μιαούλης (1769—1835).**

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτον υἱὸς τοῦ Δημητρίου Βώκου καὶ ἐγεννήθη ἐν Ὑδρᾷ τῷ 1769. Παιδίον μικρὸν ἐγένετο ναύτης, κατὰ δὲ τὸ δέκατον ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἀποκτήσας πλοῖον ἰδικόν του ἐγένετο πλοίαρχος. Ὅτε δ' ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτήν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ, ὅτι τὰ μικρὰ πλοῖα τῆς Ἑλλάδος θὰ δυναθῶσι νάντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν πελωρίων δικρότων καὶ τρικρότων τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἄλλ' ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὅστις ἀνεγνώριζε τὴν ἔξοχον ἰκανότητα τοῦ Μιαούλη, κατέπεισεν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Μιαούλης ἐγεινεν ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἀποκόψας πάντα τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια εἶχεν, ἀφιερῶθη ὅλως εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὰ κυριώτατα τῶν κατορθωμάτων του κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἶνε τὰ ἐξῆς. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1822 ὁ Μιαούλης συνήντησε πρὸ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ συγκροτήσας ναυμαχίαν ἐνίκησε τὴν πρώτην κατὰ θάλασσαν νίκην καὶ ἔτρεψε τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσέβαλε μὲ 60 μικρὰ πλοῖα τὸν τουρκικόν

στόλον συγκείμενον ἐξ 84 μεγάλων σκαφῶν, ὅστις εἰσέπλεεν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἵνα τροφοδοτηθῇ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, καὶ μετὰ πεισματώδη ναυμαχίαν τρέπει αὐτὸν εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1824 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐπιπλεύσας ἐφόνευσε πᾶσαν τὴν τουρκικὴν ἐπὶ τῆς νήσου φρουρὰν ἐξ 600 ἀνδρῶν, τὰ δ' ἐπὶ τοῦ λιμένος πλοῖα τὰ μὲν συνέλαβε τὰ δὲ λοιπὰ κατεβύθισεν. Κατὰ δὲ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1824 ὀλόκληρος ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰμβραήμ καὶ τὸ Χοσρέφ ἀριθμῶν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν δίκροτα

Ἀνδρέας Μιαούλης

καὶ ὑπὲρ τὰ τριακόσια μικρότερα καὶ σκευαγωγὰ μὲ 2500 πυροβόλα καὶ 50,000 ναύτας ἐπῆλθον κατὰ τῆς Σάμου. Κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου στόλου ἀντετάχθη ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης μὲ 80 μικρὰ πλοῖα χοντὰ 850 πυροβόλα μὲ 5000 ναύτας. Τῇ 29 Αὐγούστου συνεκροτήθη ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ναυμαχιῶν. Ἡ ρικυμία εἶχε διαιρέσει τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ 22 τῶν πλοίων διέμενον ἀκίνητα ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντος κυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ Μιαούλη. Κατ' αὐτῶν ἐπῆλθεν ὁ Ἰμβραήμ ἔχων εὐνοϊκὸν τὸν ἄνεμον. Οἱ Ἕλληνες διέτρεξαν τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, ἀλλ' εἰς τὴν κινδυνώδη

εκίνην περίστασιν ἀνεδείχθη μάλιστα ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Μιαούλη καὶ ἡ ἰκανότης τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων. Μετὰ γιγάντιον ἀγῶνα οἱ Ἕλληνες πυρπολήσαντες ἓνα πάρωνα καὶ τὴν Τυνησιάν ναυαρχίδα ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Μετὰ νέας δὲ ναυμαχίας οἱ Ἕλληνες ἐξηνάγκασαν κατὰ πρῶτον μὲν τὸν Χοσρέφ νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Ἰμβραῆμ νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν Σούδα, λιμένα τῆς Κρήτης (24 Νοεμβρίου 1824). Ἐκ Σούδας ὁ Ἰμβραῆμ εὐρὼν κατάλληλον εὐκαιρίαν ἀπεβίβασεν εἰς Πελοπόννησον περὶ τοὺς δεκακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους ἵππεῖς καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικὸν (κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1825). Ὀχυρωθεὶς δὲ παρὰ τὴν Μεθώνην ἐπολιόρηκε τὸ Νεόκαστρον ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπέκλεισεν ἀπὸ θαλάσσης διὰ 50 πλοίων. Δις συνάψας ναυμαχίαν ὁ Μιαούλης πρὸς τὸν Ἰμβραῆμ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ἄλλ' ὁ Ἰμβραῆμ κατάρθρωσε νὰ ἀποβιβάσῃ διὰ τῶν λέμβων τετρακισχιλίους Ἀραβας καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Σφακτηρίαν. Ἐφρονεύθησαν δὲ 350 Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ Τσαμαδὸς καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ ὁ Σαχίνης καὶ ὁ φιλέλλην Σάντα-Ρόζας, 250 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ 200 διέφυγον, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροκορδατος ἐπιβιβασθέντες ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, πολεμικοῦ πλοίου. Μετὰ συνεχῆ δε βομβαρδισμόν παρεδόθησαν διὰ συνθήκης καὶ τὸ Ναυαρίνον καὶ τὸ Νεόκαστρον.

Ὁ Μιαούλης μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σφακτηρίας ἐπλευσε πρὸς τὴν Μεθώνην καὶ ἐπυρπόλησεν ἐντὸς τοῦ λιμένος τὴν ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον τῆς Αἰγύπτου μοῖραν τοῦ στόλου ἐξ 21 πολεμικῶν καὶ ὀκτῶ σκευαγωγῶν, μεθ' ὧν συναπώλοντο καὶ πεντακισχιλίοι Αἰγύπτιοι. Καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις ὁ Μιαούλης ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τρεῖς ἐτροφοδότησε τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγιον.

Ὅτε δὲ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Ἀγγλον ναύαρχον Κόχραν, ὁ Μιαούλης προθύμως ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ἀπλοῦς πλοίαρχος ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ὁ Μιαούλης ἀνεδείχθη εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας

ἀγῶνα ὁ μέγιστος κατὰ θάλασσαν ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Ἰουνίου 1825 καὶ ἐτάφη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς παρὰ τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους.

§ 28. Μάχη παρὰ τὸ Κρεμμύδι.

Ἡ ἀπόβασις τοῦ Ἰμβραήμ. εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ κατάληψις τῶν φρουρίων τῆς Πύλου κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας. Ὁ τότε πρόεδρος τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, Γεώργιος Κουντουριώτης, μετὰ πολυήμερον καὶ κατακόπον διὰ ξηρᾶς πορείαν μετέβη ἐκ Ναυπλίου εἰς Καλάμας. Ἀφήσας δὲ ὡς ἀντιστράτηγον τὸν πλοίαρχον Σκούρτην, αὐτὸς ἀπέπλευσεν εἰς Ὑδραν. Ὁ Σκούρτης καταλαβὼν θέσιν τινὰ ὀχυρὰν παρὰ τὸ Κρεμμύδι παρέταξε τὸν στρατὸν του ἐκ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν κυκλικῶς ἐν εἴδει ἡμισελήνου, ὅπως διακόψη τὴν μεταξὺ Νεοκάστρου καὶ Μεθώνης συγκοινωνίαν τοῦ Ἰμβραήμ. Τῇ 7 δ' Ἀπριλίου 1825 ἐφόρμησεν ὁ Ἰμβραήμ. πανστρατιᾷ κατὰ τῶν ὀχυρωμένων Ἑλλήνων καὶ διαρρήξας τὸ κέντρον διὰ τῆς λόγχης κατετρόπωσεν αὐτοὺς ἐπιτεθεῖς ἐκ τῶν νῶτων διὰ τοῦ ἰππικοῦ. Μετὰ τὴν ἥτταν, αὐτὴν τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα, ἐκ τρισχιλίων ἀνδρῶν ἀπῆλθον εἰς τὴν Στερεάν.

§ 29. Γρηγόριος Παπαφλέσσας.

Ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ κοινῶς καλούμενος Παπαφλέσσας, ἦτο υἱὸς τοῦ Δημητρίου Δικαίου γεννηθεὶς ἐν Πολιανῇ τοῦ δήμου Ἀμφείας τῷ 1788. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του καὶ κατόπιν μετέβη εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης. Χειροτονηθεὶς διάκονος ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐχειροτονήθη ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐμυήθη τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1820 κατήλθεν εἰς Ὑδραν καὶ ἐκεῖθεν ἀπεβιβάσθη εἰς Πελοπόννησον κομίζων ἄφθονα πολεμοφόδια. Ἐξῆπτε δὲ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας διὰ διαφόρων διηγήσεων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Καλαμῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Κατὰ

δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη παρετάχθη εἰς Μύλους καὶ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καταλαβὼν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ τοῦ Ἀϊνορίου συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Ὅτε δὲ ὁ Ἰμβραήμ πασσᾶς διεσκόρπισε τοὺς παρὰ τὸ Κρεμμῦδι παραταχθέντας Ἕλληνας καὶ προέβη εἰς τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου, ὁ Παπαφλέσσας ὑπουργὸς ὢν τῶν ἐσωτερικῶν ἐθεώρησεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ ὑπογράψῃ μόνον ἔγγραφα ἀντὶ νὰ φέρῃ εἰς χεῖρας τὸ τουρκοφόνον ὄπλον. Ὅθεν ἐξώρμησεν ἐκ Ναυπλίου μετ' εὐαρίθμων ἀνδρῶν, ἵνα ἐμποδίσῃ τὸν ἀκατάσχετον Ἰμβραήμ ἀπὸ τοῦ νὰ καταστρέφῃ τὴν Πελοπόννησον. Ἀνελθὼν δ' ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους *Μάλλια* κατέλαβε τὸ ἔκτοτε γενόμενον περιώνυμον *Μαριάκι*. Κατασκευ-

Γρηγόριος Παπαφλέσσας

άσας δ' ἐκεῖ ἐκ τοῦ προχείρου τρία *ταμπούρια* ἐτάχθη εἰς τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνον. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες κατεῖδον ἐπελαύνοντα τὸν Ἰμβραήμ μετὰ πολυαρίθμου στρατιάς κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ πολλοὶ ἐζήτησαν τὴν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν (20 Μαΐου 1825). Παρέμειναν ὁμως ἐκεῖ περὶ τοὺς ἐξακοσίους, ὁ δὲ Παπαφλέσσας προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἀναδειχθῶσιν ἄνδρες γενναῖοι κατὰ τὴν μάχην καὶ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν ἄλλων

προγόνων ἐφάμιλλοι. Καὶ ἀληθῶς ἐν Μανιακίῳ συνεκροτήθη μία τῶν ἡρωϊκωτάτων μαχῶν, παρομοία πρὸς τὴν ἐν Θερμοπύλαις συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λεωνίδα. Ἐπανειλημμένως ἐφώρμησαν τὰ στίφη τῶν πολεμίων νὰ καταλάβωσι τὰ ἀσθενῆ ὀχυρώματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπέστρεφον συντριβόμενα ὑπὸ τὴν ἀκατάβλητον τῶν Ἑλλήνων ἀνδρείαν. Τέλος μετὰ ἐξάωρον φονικωτάτην μάχην εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν ἀσθενῶν προμαχῶνων τῶν πολεμίων τὰ στίφη. Τότε ἤρξατο ἀπεγνωσμένη μάχη ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα διὰ λόγχης καὶ ξίφους μέχρις οὗ ἔπεσον πάντες οἱ Ἕλληνες ἀναδειχθέντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ γενναῖοι καὶ φονεύσαντες διπλασίους ἐχθροὺς.

§ 30. Πρώτη ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Ἰμβραήμ μετὰ τὴν ἐν Μανιακίῳ φονικωτάτην μάχην ἐπυρπόλησε τὰς Καλάμας καὶ ἐκεῖθεν ἀνῆλθε δηῶν καὶ καταστρέφων καὶ κατέλαβε τὴν Πόλιανην κειμένην ὑπεράνω τοῦ Ἀκόβου, πλησίον τοῦ ὁποίου ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ὁ Κολοκοτρώνης μετ' ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὰς μανιώδεις ἐφόδους τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλὰ στερούμενοι πυροβολικοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι (6 καὶ 7 Ἰουνίου 1825). Ἐντεῦθεν προχωρήσας ὁ Ἰμβραήμ κατέλαβε τὴν Τρίπολιν (10 Ἰουνίου). Ἐντεῦθεν προέβη νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ 350 Ἕλληνες μετ' ὀλίγων φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Μακρυγιάννην προκαταλαβόντες τοὺς Μύλους ἀπέκρουσαν αὐτόν. Ἀφ' οὗ δ' ἐπυρπόλησε τὸ Ἄργος, ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν. Ἐκτοτε μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου ὁ Ἰμβραήμ δὲν ἔπαυσε δηῶν καὶ καταστρέφων ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔπαυσε παρενοχλῶν ἀδιαλείπτως τοὺς πολεμίους καὶ διὰ τῆς καρτερίας του ἐξῆρε τοσοῦτον τῶν Πελοποννησίων τὸ φρόνημα, ὥστε οὗτοι προετίμησαν νὰ ὑποστῶσι τὰ πάντα παρά νὰ ὑποταγῶσι. Περὶ τὰ μῆσα δὲ τοῦ χειμῶνος ὁ Ἰμβραήμ διεπέρασεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Κιουταχῆ τὴν

ἐκπολιόρκησιν αὐτοῦ (περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1825).

§ 31. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
καὶ πτώσις αὐτοῦ.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἡ ἐπανάστασις εἶχε σχεδὸν καταβληθῆ καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἐκυμάτιζεν εἰσέτι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Ἐν ἔτει 1825 ὁ σουλτᾶνος εἰώρισε στρατάρχην τῆς Ρούμελης τὸν Ρεσσῆτ πασσᾶν ἢ Κιουταχῆν καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον. Οὗτος ἐπολιόρκησεν αὐτὸ μὲ εἴκοσι χικιάδας στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν εἶχον ἐπισκευάσει τὰ τείχη τοῦ φρουρίου. Πεντακισχίλιοι δὲ ἄριστοι μαχηταὶ ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ δωδεκακισχίλιοι ψυχαὶ γυναικῶν, παίδων καὶ γερόντων, οἵτινες ἔφερον μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν ἄμυναν καὶ μάλιστα ἔνεκα τῆς καταναλώσεως τῶν τροφίμων. Δι' ἐπανελημμένων ἐφόδων ἐπεχείρησεν ὁ Κιουταχῆς νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον ἀπέκρουσαν αὐτάς, ἀλλ' ἔκαμαν καὶ τρεῖς γενναίας ἐξόδους καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς Τούρκους, ἔλαβον δὲ καὶ πολλὰ λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος κατώρθωσε νὰ λύσῃ τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Ὁ Κιουταχῆς κατὰ τὸ ἐξάμηνον διάστημα τῆς πολιορκίας εἶχεν ἀπωλέσει τὰ δύο τρίτα σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἐπειδὴ ἐπῆλθεν ὁ χειμὼν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ (Ἄρακύνθου). Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ 1825 ὁ σουλτᾶνος ἀπέστειλε καὶ τὸν Ἰμβραῆμ πασσᾶν μετὰ εἰκοσακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ πολλῶν τηλεβόλων πρὸς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ.

Ὁ Ἰμβραῆμ πασσᾶς ἀνεγείρας νέα χαρακώματα, ἐκαυχῆθη ὅτι ἐντὸς δύο ἐβδομάδων θὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκεῖνον, πρὸ τοῦ ὁποίου ὁ Κιουταχῆς ἐξώδευσεν ὀκτώ μῆνας καὶ ἀπώλεσε δεκαπεντακισχιλίους ἄνδρας. Οἱ Ἕλληνες περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμνηχανίαν ἐκ τῆς ἐλλείψεως πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, ἀλλ' ὁ Μιαούλης κατώρθωσε νὰ διαρρήξῃ τὸν ἀπο-

κλεισμόν, νά νικήσῃ τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον καὶ νά κομίσῃ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅμως τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐπανελήθη ὁ ἀποκλεισμός· καὶ ἤρχισε φοβερὸς κατὰ τοῦ φρουρίου κανονιοβολισμός. Ὁκτακισχίλια δὲ σφαῖραι καὶ βόμβαι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας συνεχῶς ῥιπτόμεναι ἐκάλυψαν ὡς χάλαζα τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως. Κατόπιν ὁ Ἰμβραήμ ἐπεχείρησε νά καταλάβῃ ἐξ ἐφόδου τὸ Μεσολόγγιον, ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἤρχισαν καὶ αἱ ἀπὸ θαλάσσης ἐφοδοί. Καὶ τὰ μὲν νησύδρια Βασιλάδι καὶ Ντολμᾶ ἐκυριεύθησαν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἡ ἀκατάβλητος Κλεισόβα, νησύδριον περιφερείας 300 βημάτων, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ Κίτσοσ Τζαβέλλας μετὰ 130 γενναίων ἀνδρῶν, ἀντέστη νικηφόρως εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Ἰμβραήμ πασσᾶ, οἵτινες ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 1400 ἀνδρας. Ἄλλ' ἡ ἐπὶ τῆς Κλεισόβας ἐνδοξος αὕτη νίκη ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τοῦ Μεσολογγίου θρίαμβος. Διότι καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ αἱ ζωτροφίαι ἐντελῶς ἐξέλιπον. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἠναγκάζοντο νά τρώωσι γάτας, ποντικούς, φύκη καὶ δέρματα, ἐγεννήθησαν δὲ ὡς ἐκ τούτου θανατηφόροι νόσοι. "Οἱ αἱ οἰκίαι εἶχον καταπέση, διότι ἐρρίπτοντο δισχίλια βόμβαι τὸ ἡμερονύκτιον. Ἐκ τῶν πολιορκουμένων πολλοὶ κατέκειντο ἀσθενεῖς, οἱ δ' ὕγιεις περιεπλανῶντο σκελετώδες καὶ ἐλεεινοί. Καὶ ὅμως καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες διετήρουν ἀκατάβλητον τὸ φρόνημα καὶ ἐπροτίμων τὸν θάνατον ἢ τὴν ὑποταγὴν ἀπορρίψαντες πάσας τὰς περὶ συνθήκης προτάσεις. Τέλος συνελθόντες εἰς συμβούλιον ἔκαμαν ἀπόφασιν τολμηρὰν νά διέλθωσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Τὸ σύνθημα τῆς ἐξόδου ὠρίσθη νά δώσωσιν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Συμεῶν οἱ ὄπλαρχηγοὶ Καραῖσκάκης καὶ Κώστας Βότσαρης. Ἄλλὰ τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τοὺς πολεμίους παρὰ τινος Βουλγάρου. Οἱ δὲ πολέμιοι παρέταξαν τὸν στρατὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν τῶν ὀπισθεν τῶν τριπλῶν χαρακωμάτων τῶν, ἡμίσειαν δὲ ὦραν μακρὰν τὸ ἵππικὸν καὶ δισχιλίους Ἀλβανούς εἰς τὰς ὑπῤεῖας τοῦ Ζυγοῦ. Οἱ ἐντὸς ὑπελογίζοντο ἐν ὄλῳ περὶ τοὺς ἐννεακισχιλίους, ἀλλ'

ἐκ τούτων μόλις τρισχίλιοι ἦσαν ἀξιόμαχοι ἄνδρες, οἵτινες διηρέθησαν εἰς τρία μέρη ὑπὸ τὸν Νότην Βότσαρην, τὸν Κίτσουν Τσαβέλλαν καὶ τὸν Μακρῆν, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν γέροντες, γυναῖκες, παῖδες, τραυματῖαι καὶ ἀσθενεῖς. Εἶχε παρῆλθει τὸ μεσονύκτιον καὶ τὸ σὺνθημα δὲν ἐδίδετο. Ὅτε δὲ ἀνέτειλεν ἡ σελήνη, ἐξώρμησαν πάντες ξιφῆρεις κραυγάζοντες: «ἐμπρός, θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους!». (10 Ἀπριλίου 1826). Ἡ πρώτη αὐτῶν ἔφοδος ὑπῆρξεν ἀκατάσχετος· οὔτε τὰ γιαταγάνια τῶν Ἀλβανῶν, οὔτε αἱ λόγχοι τῶν Αἰγυπτίων ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Ἄλλ' ὅπισθεν ἠκούσθη αἰφνης κραυγὴ «ὀπίσω, ὀπίσω, εἰς τοὺς προμαχῶνάς μας!» Πλεῖστοι δὲ γέροντες, γυναῖκες καὶ παῖδες, ὀπισθοχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν. Συγχρόνως δὲ μετ' αὐτῶν εἰσώρμησαν καὶ τὰ στίφη τῶν πολεμίων καὶ φρικώδεις σκηναὶ διεδραματίσθησαν. Διότι πολλοὶ εἰς πολλὰ μέρη θέτοντες πῦρ εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας συνεθάπτοντο μὲ τοὺς βαρβάρους ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐκ τούτων οὕτως ἐχάθησαν, ἄλλοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ δ' ἐξεληθόντες μόλις διεβήσαν τὰ χαρᾶκώματα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν τὸ ἵππικόν, τὸ ὁποῖον κατέσφαξε σχεδὸν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν Μακρῆν. Κατόπιν ἐπετίθησαν οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ τῶν διασωθέντων Ἑλλήνων, οἵτινες καταδιωκόμενοι ἔφθασαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ζυγοῦ περὶ τοὺς 1800. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων περὶ τοὺς 500 ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ ψῦχος καὶ μόλις 1300 διεσώθησαν εἰς Ἀμφισσαν. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς πολιορκίας τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ὁποῖου ἡ πτώσις ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου.

§ 32. Νέα ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἰμβραήμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας καὶ τῆς σφαγῆς τῶν κατοίκων. Σπεύδων ἔφθασεν εἰς Τρίπολιν, ἵνα σώσῃ τὴν φρουρὰν ἀπὸ τῆς πείνης.

Διερχόμενος ἤχμαλώτισε πολλούς, ἐπυρπόλησε τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐξηνάγκασε πολλὰ γυναικόπαιδα νὰ κρημισθῶσιν ἀπὸ τοῦ Χελμοῦ. Ἐκ Τριπόλεως κατῆλθεν εἰς Καλάμας καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Μάνην, ἀλλ' ἤττηθεις πρὸ τῶν στενῶν τῆς Βέργας ἐπίστρεψε καὶ ἐπεχείρησε νέαν ἐξ ἀνατολῶν κατὰ τῆς Μάνης ἐπιθεσιν, ἀλλὰ νέαν ὑπέστη ἦτταν ἐν Πολυαράβῳ εἰς μάχην φονικωτάτην. Ἐντεῦθε δηῶν καὶ καταστρέφων κατῆλθεν εἰς Μεθώνην πρὸς διαχειμάσιν. Κατὰ τὸ ἐπτάμηνον δὲ διάστημα τῆς σκληρᾶς ταύτης δοκιμασίας οἱ Πελοποννήσιοι ἔδειξαν μέγα φρόνημα καὶ καρτερίαν ἀκαταγώνιστον, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ὁ ἀκατάβλητος γέρον Κολοκοτρώνης.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου 1827 ὁ Ἰμβραῆμ ἐπεχείρησε νέαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπιδρομὴν εἰσβαλὼν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἥλιδα. Οἱ κάτοικοι ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν καταφυγόντες εἰς τὰς χαράδρας τῶν ὀρέων καὶ εἰς τὰ ἐλώδη μέρη τῆς παραλίας, 1800 δὲ καταφυγόντες εἰς τὸ φρούριον τοῦ Χλουμουτσίου ὑπὸ τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Σισίνη μετὰ εἰκοσάήμερον πολιορκίαν παρεδόθησαν καὶ οἱ πλείστοι ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἄλλ' ὁ Ἰμβραῆμ βλέπων, ὅτι διὰ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποτάξῃ τοὺς κατοίκους, περιεβλήθη τὴν ἀλωπεκῆν καὶ διὰ τῆς κολακείας προσεῖλκυσε πολλούς εἰς ὑποταγὴν. Ὁ δὲ ἐκ Ζουμπάτης Δημήτριος Νενέκος ἐσχημάτισε καὶ ἴδιον σῶμα ἐνόπλων ἀνδρῶν καὶ περιέτρεχε τὴν χώραν προτρέπων καὶ ἐξαναγκάζων τοὺς κατοίκους εἰς ὑποταγὴν. Ἄλλ' ὁ ὄραστήριος Κολοκοτρώνης προσήνεγκεν ἤδη τὴν μεγίστην τῶν εὐεργεσιῶν καὶ ἀνεδείχθη ὁ σωτὴρ τῆς πατρίδος. Ἐξέδωκε προκήρυξιν νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα πάντες ἀπὸ τοῦ 15 μέχρι τοῦ 60 ἔτους τῆς ἡλικίας καὶ ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Ἠπέλησε τοὺς ὑποτασσομένους διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου καὶ ἔγραφε πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὄπλαρχηγούς; «Γενῆτε ἀσυμπαθεῖς, βάλτε φωτιά καὶ τσεκούρι, στήστε φουῦρκα καὶ παλοῦκι διὰ νὰ συναχθῇ ὅλος ὁ κόσμος εἰς τὰ ὅπλα... «Τὴν κατάραν τῆς πατρίδος νὰ ἔχητε, ἂν δὲν μεταχειρισθῆτε πᾶν ὅ,τι διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς ἀπαι-

τεῖται». Ἀπέστειλε δὲ νὰ συλλάβωσι καὶ φέρωσι ζῶντα ἢ νεκρὸν τὸν προδότην Νενέκον. Δι' ἐνόπλων δὲ στιφῶν κατεδίωκε πανταχοῦ τὸν ἄγριον πορθητὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ κατέλθῃ εἰς Μεσσηνίαν. Ὁ Ἰμβραήμ, ἀφ' οὗ δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποτάξῃ τοὺς κατοίκους διὰ τῆς πειθοῦς, κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὰ μέσα τῆς βίας καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐρημώσῃ τὴν χώραν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Ἐρχισε δὲ νὰ κόπτῃ καὶ νὰ καίῃ πᾶν τὸ προσταχόν.

811/1903 § 33. **Γεώργιος Καραϊσκάκης.**

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς χωρίον τι τῆς Ἄρτης τῷ 1782. Νεώτατος παρηκολούθησεν ὡς ἀρματωλὸς τὸν ἔνδοξον ναύαρχον Κατσαντώνην, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσά μεταξὺ τῶν σωματοφυλάκων του. Ὁ Καραϊσκάκης ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνὸς καὶ εὐκίνητος, δραστήριος καὶ πολὺ φιλόδοξος, εἶχε δὲ καὶ ἔξοχον στρατηγικὴν εὐφυΐαν. Κατ' ἀρχὰς ἐπολέμησεν ἐν Κομποτίῳ, ὁπότε καὶ ἐπληρώθη, βραδύτερον δ' ἐν Δραγαμέστω. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἢ ἐπανάστασις εἶχε σβεσθῆ σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ μόνην τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐπολιόρκει στενωῶς ὁ Κιουταχῆς. Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν τοῦ ἀγῶνος ὅλαι αἱ ἐλπίδες τοῦ ἔθνους ἐστράφησαν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην καὶ εἰς αὐτὸν ἢ τότε κυβερνήσις ἀνέθηκε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Στερεᾶς (19 Ἰουλίου 1826). Πρόεδρος τότε τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἦτο ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὅστις ἦτο προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἐλησμόνησε πᾶσαν ἐχθραν καὶ προτείνας εἰς αὐτὸν τὴν δεξιάν εἶπεν ὅσα δύναται νὰ εἴπῃ ψυχὴ μεγαλόφρων καὶ εὐγενής. Ἀναχωρήσας ὁ Καραϊσκάκης ἐκ Ναυπλίου μὲ 150 μόνον ἄνδρας ἐφθασεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συνήθροισε περὶ τοὺς τρισχιλίους ἄνδρας καὶ μετ' αὐτῶν κατέλαβε τὸ Χαϊδάρι καὶ ἐνίκησε τὸν Κιουταχῆν. Ὁ Καραϊσκάκης συνέλαβε τὸ ἐξῆς στρατηγικὸν σχέδιον, νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν

συγκοινωνίαν εἰς τὸν Κιουταχῆν. Ἀπέστειλε δὲ καὶ τὸν Κω-
λέττην νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀταλάντην, ἀλλ' οὗτος ἠττήθη ὑπὸ
τοῦ Μουστάμπεη, ὅστις ἐπροχώρησε μετὰ τὴν νίκην νὰ κατα-
λάβῃ καὶ τὴν Ἀμφισσαν. Ἄλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἀπέστειλε
πάραιτα τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τὸν Γεώργιον Βάγιαν
μὲ πεντακοσίους ἀνδράς νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀράχωβαν καὶ
ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Μόλις δὲ οὗτοι κατέλαβον τὸ
χωρίον, ἐπερᾶνη καὶ ὁ Μουστάμπεης (18 Νοεμβρίου 1826).
Μετὰ πεισματώδη δὲ καὶ φονικὴν μάχην κατέφθασεν ἐκ Δι-
στόμου καὶ ὁ Καραϊσκάκης, οἱ δὲ πολέμιοι ἠναγκάσθησαν νὰ
ὑποχωρήσωσι καὶ κατέλαβον λόφον τιὰ ἀνωθεν τοῦ χωρίου.

Γεώργιος Καραϊσκάκης

Ἄλλ' ἐκεῖ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀφ' οὗ δὲ πολλοὶ
ἐφρονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἀπεθνήσκον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ ψυ-
χος ἀπεφάσισαν οἱ ἐπιζῶντες νὰ φύγωσι κρυφίως κατὰ τὴν
θυελλώδη νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Νοεμβρίου. Ἄλλ' οἱ
Ἕλληνες ἐπιπεσόντες ξιφῆρεις κατεδίωξαν τοὺς φεύγοντας καὶ
1300 μὲν τούτων ἐφρονεύθησαν, 400 ἐζωγρήθησαν καὶ μόλις
300 ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγωσι. Διὰ δύο δ' ἐτέρων νικῶν, ἐν
Τουρκοχωρίῳ καὶ ἐν Διστόμῳ, ὁ Καραϊσκάκης ἠλευθέρωσε σχε-
δὸν πάσαν τὴν Στερεάν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἡ Ἀκρόπο-
λις πολιορκουμένη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ διέτρεχε τὸν ἔσχατον

κίνδυνον ἐκ τῆς ἐλλείψεως πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Ὁ Καραϊσκάκης κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως ἐπέστρεψεν εἰς Ἐλευσίνα μετὰ χιλίων ἀνδρῶν καὶ κατέλαβε τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς Κερατσίνιον. Πρὶν δὲ καλῶς ὀχυρωθῆ, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ ὁ Κιουταχῆς, ἀλλὰ μετὰ μάχην φονικὴν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡ νίκη αὕτη ἀνεπτέρωσε τῶν Ἑλλήνων τὸ φρόνημα καὶ ἐντὸς ὀλίγου συνεκεντρώθησαν περὶ τοὺς δωδεκακισχιλίους ἀνδρας. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενε εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον, νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν καὶ ἐμποδίζων τὴν ἀποστολὴν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων νὰ ἐξαναγκάσῃ οὕτω τὸν Κιουταχῆν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως. Ἄλλ' ὃ ναύαρχος Κόχραν ἔχων τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἐπέμενε νὰ γείνη ἡ ἐφοδος. Ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῆς προτεραιᾶς ἐκείτο ἀσθενὴς πάσχων ἐκ πυρετοῦ. Εἶχε δὲ ἀπαγορευθῆ αὐστηρῶς πᾶσα συμπλοκή. Ἄλλὰ καὶ παρὰ τὴν αὐστηρὰν διαταγὴν Κρητῆς τινες συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἀφυπνισθεὶς ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῶν πυροβολισμῶν καὶ θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μάχην ἱππεύει πάραυτα καὶ ἀρπάσας τοῦ παρατυχόντος τὴν σπάθην ἐξώρμησε κατὰ τῶν πολεμίων καὶ τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν κεκρυμμένος τις Τούρκος ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως εἰς τὴν γαστέρα. Μόλις ἀναπνέων μετηνέχθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσοῦρτς καὶ τὴν νύκτα ἐτελεύτησε. Τὴν δ' ἐπιούσαν, ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ ὀνόματός του, ἐτάφη εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐν μέσῳ τῶν κοπετῶν καὶ τῶν θρήνων (23 Ἀπριλίου 1827). Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ὑπῆρξε μέγα τραῦμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἀφῆκε δὲ μέγα πένθος καὶ κενὸν δυσαναπλήρωτον.

§ 34. Ἡ ἐν Φαλήρῳ ἦρτα τῶν Ἑλλήνων.

Ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ὁ Κόχραν ἀνέβαλεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἐφοδον. Μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς 24 Ἀπριλίου ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ βαίνωσιν ἀτάκτως πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἄνευ στρατηγοῦ, διότι καὶ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τσοῦρτς ἔμενον ἐντὸς τῶν πλοίων. Ἐκαστος δὲ τῶν ὀπλαρχη-

γῶν ἔμενε καὶ ἐτοποθετεῖτο, ὅπου ἤθελεν. Ὁ Κιουταχῆς βλέπων τοὺς Ἕλληνας οὕτως ἀτακτως βλίνοντας ἀνευ ἰππικοῦ καὶ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένους δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ ἂν ὑπάρχῃ στρατηγικόν τι σχέδιον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπώπτευε καὶ ἐξοδὸν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, διέμενε ἀκίνητος μέχρι τῆς μεσημβρίας, ὅτε πλέον πεισθεὶς περὶ τῆς ἀπρονοησίας τῶν ἀντιπάλων του διέταξε τὴν ἐπίθεσιν. Δύο κατὰ μέτωπον ἔφοδοι τῶν Ἀλβανῶν ἀπεκρούσθησαν, ἀλλ' ὀτακοσιοὶ δελήδες ἐφορμήσαντες δεξιόθεν εἰσῆλθον εἰς τὰ ἐς τοὶ προχείρου κατασκευασθέντα ἀσθενῆ χαρακώματα τῶν Ἑλλήνων. Συγχρόνως δ' ἐπῆλθον καὶ οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἐπηκολουθητην ἀπεγνωσμένος ἀγὼν καὶ σφαγὴ φρικώδης. Τότε ἐξώρμητε καὶ αὐτὸς ὁ Κιουταχῆς πανστρατιᾷ ἡγούμενος τοῦ ἰππικοῦ. Οἱ δ' Ἕλληνες πάντες ἐτραπήσαν εἰς ἀτακτον φυγὴν καταδιωκόμενοι καὶ σφαζόμενοι μέχρι θαλάσσης. Οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες καθ' ὄλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος ὑπέστησαν τοιαύτην ἢ ταν. Περισσότεροι τῶν 1500 ἀνδρῶν, οἱ ἀριστοὶ μυχῆταί, ἔπεσον κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν. Ἐκ δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἔπεσον ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς, ὁ Λάμπρος Βεΐκος, ὁ Γεώργιος Τζαβελλᾶς, ὁ Φωτομάρας καὶ ὁ Ἰγγλέσης, ὁ δὲ Καλλέργης καὶ ὁ Δράκος ἔπεσον αἰχμάλωτον. Μετὰ τὴν ἤτταν ὁ στρατὸς διελύθη, ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη διὰ συνθήκης καὶ ἡ Στερεὰ ὑπετάγη παλιν ὑπὸ τοὺς Τούρκους.

§ 35. Ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία (8 Ὀκτωβρίου 1827).

Αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία, συναμολόγησαν συνθήκην πρὸς καταπαυσιν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου (24 Ἰουνίου 1827). Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ὁ στόλος αὐτῶν περιλαμβανῶν ἐν ὅλῳ 27 πλοῖα μετὰ 1270 τηλεβόλων. Οἱ τρεῖς ναύαρχοι ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Ἰμβραήμ πασσάν, ὅτι ἔχουσιν ἐντολὴν ν' ἀποτρέψωσι πᾶσαν ἐχθροπραξίαν. Ὁ Ἰμβραήμ μετὰ πολλὰς περιστροφὰς ὑπεσχέθη νὰ μὴ ἐνεργήσῃ οὐδεμίαν ἐχθρικὴν ἐπιχείρησιν μέχρι νεωτέρων διαταγῶν. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἀποκρούσῃ πᾶσαν ξένην ἐπεμβασιν καὶ νὰ διπλα-

σιάζη τὰς ἐνεργείας του πρὸς καθυπόταξιν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τότε ἐξέδωκε φοβερὰν διαταγὴν καὶ ἤρχισεν ἡ ἐντελής τῆς χώρας ἐρήμωσις. Τῇ δὲ 8 Ὀκτωβρίου 1827 εἰσέπλευσαν ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Πύλου καὶ οἱ τρεῖς στόλοι, ὅπου εἶχε προσορμισθῆ καὶ ὁ κραταιὸς στόλος τοῦ Ἰμβραήμ ἀριθμῶν ἐν ὄλῳ ἑκατὸν τεσσαράκοντα μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα καὶ πλεῖστα μικρότερα μετὰ 2400 τηλεβόλων καὶ εἰκοσакισχιλίων ναυτῶν. Ἀπόντος τοῦ Ἰμβραήμ ὁ ναύαρχος αὐτοῦ Μουχαράμπεης ἀπέστειλεν ἀξιωματικὸν νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Κοδριγκτῶνα, ὅτι δὲν ἐπιτρέπει τὸν εἰσπλουν. Ἀλλ' ὁ Κοδριγκτῶν ἀπήντησεν ὑπερηφάνως «δὲν ἤλθον νὰ λάβω, ἀλλὰ νὰ δώσω διατατάγας» καὶ διέταξε ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἐκεῖθεν τὰ πυρπολικά. Μὴ εἰσακουσθεὶς ἀπέστειλε λέμβον ν' ἀποκόψῃ ἐνὸς τὸ σχοινίον τῆς ἀγκύρας. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι μὴ σεβόμενοι τὴν σημαίαν τῆς εἰρήνης ἐπυροβόλησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν διευθυντὴν τῆς λέμβου καὶ τέσσαρας ναύτας, ἀντεπυροβόλησε δὲ καὶ ἐν πλοῖον ἀγγλικὸν καὶ ἐρρίφθησαν κατ' αὐτοῦ αἱ πρῶται τουρκικαὶ σφαῖραι. Ὁ Κοδριγκτῶν μὴ ἐπιθυμῶν νὰ πολεμήσῃ ἄνευ δεδικοιολογημένης αἰτίας ἀπέστειλε δευτέραν λέμβον πρὸς τὸν Μουχαράμπεην, ἵνα παύσῃ ἡ πρώτη συμπλοκή. Ἀλλ' οὗτος ἐπυροβόλησε κατὰ τῆς λέμβου καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς ναύτας, τὰ δὲ τηλεβόλα τῆς ναυαρχίδος ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Κοδριγκτῶνος. Ὁ Κοδριγκτῶν μὴ δυνάμενος πλέον νὰ κρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς μάχης. Παρευθὺς δ' ἤρχισαν ἑκατέρωθεν οἱ πυροβολισμοὶ καὶ μετὰ τετράωρον λυσσώδη μάχην καὶ συνεχῆ πυροβολισμὸν ὀλόκληρος ἐκεῖνος ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος κατεβυβίσθη ἐκτὸς 27 πλοίων, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἑξακισχιλίοι βερβανοί. Ἐκ δὲ τῶν συμμάχων ἔφονεύθησαν 175 καὶ ἐπληγώθησαν 470, ἀλλὰ καὶ ὁ στόλος αὐτῶν ἔπαθε σπουδαίας βλάβας.

36. Ἰωάννης Καποδίστριας (1776-1831).

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1776. Κιτήγητο δ' ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἔλαβεν ἀρίστην ἀνα-

τροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας ἐτιμῶν τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Καποδιστρίου προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν καὶ βαθμηδὸν προήγαγεν εἰς ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν (1816). Ἡ δ' ἐν Τροιζῆνι

Ἰωάννης Καποδίστριας

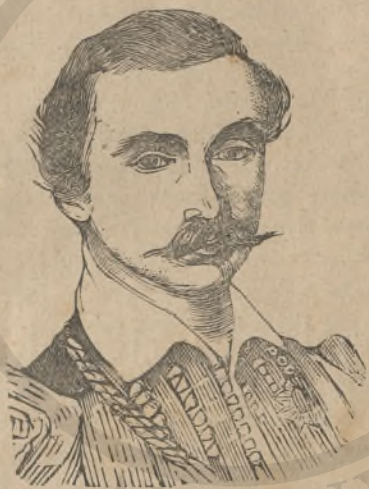
ἐθνικῆ συνέλευσις ἐψήφισεν αὐτὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος (3 Ἀπριλίου 1827). Μετὰ τινὰς δὲ δισταγμοὺς ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος καὶ τῇ 8 Ἰανουαρίου 1828 ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ. Ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Αἴγινα καὶ ὀρκισθεὶς ἀνέλαθε τὸ βαρὺ ἔργον νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα, εὖρε δὲ πανταχοῦ ἐρείπια, πείνιαν καὶ ἀναρχίαν. Εἰργάσθη δὲ μετ' ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας καὶ συνέσεως νὰ θεραπεύσῃ τὰ καταμαστιζόντα τὴν Ἑλλάδα δεινά. Ἀμέσως διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, μέρος δ' αὐτοῦ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπὸ τὸν Τσοῦρτζι, οἵτινες ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Ἐσύστησε δημοτικὰ καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὸ ὄρφανοτροφεῖον ἐν Αἴγινη καὶ τὴν γεωργικὴν σχολὴν ἐν Τίρυνθι. Ἰδρυσεν ἐθνι-

κὴν τράπεζαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέθεσεν αὐτὸς τὰ πρῶτα κεφάλαια ἐξ ἰδίων. Μισθὸν δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ, ἀλλ' ἔζη λίαν ὀλιγαρκῶς. Οὕτω δὲ ἔθηκε τὰς πρῶτας βάσεις τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως καὶ δικαίως ἐπεσπυρε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἡ αὐστηρὰ διοίκησις πρὸς καταστολὴν τῆς ἀναρχίας καὶ ἡ ἐνώπιον τοῦ νόμου καθιερωθεῖσα ἰσότης ἐξηρεθίσε πολλοὺς τῶν ἰσχυόντων Ἑλλήνων, οἵτινες, ἀφ' οὗ τοσαύτας θυσίας ὑπέστησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀπολαμβάνωσι καὶ ἰδιαίτερά τινα πρόνομια. Οὕτως εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τιμωρήσῃ τινὰς μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Πετρόμπεης, τοῦ ὁποίου διέταξε τὴν φυλάκισιν δι' ἀπειθείαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Ἔνεκα δὲ τούτων ἡ τῶν Μαυρομιχαλαίων οἰκογένεια, ἣτις τοσαύτας θυσίας εἶχεν ὑποστῆ εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἐξηρεθίσθη εἰς μέγαν βοθρὸν. Δύο δὲ μέλη αὐτῆς, ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχαλῆς, ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, καὶ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος Μαυρομιχαλῆς συνώρσαν νὰ φονεύσωσι τὸν Κυβερνήτην. Τὴν πρωίαν δὲ τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831 φυλάττοντες πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ναοῦ τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος ἐφόνευσαν αὐτόν, ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν ναόν. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος εὐθὺς συλληφθεὶς κατεσπαράχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Γεώργιος κατέφυγεν εἰς τὴν Γαλλικὴν πρεσβείαν καὶ δικασθεὶς ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἀπέθανε τὸν διὰ τουφεκισμοῦ θάνατον. Ὁ θάνατος τοῦ Καποδιστρίου ὑπῆρξεν ἡ μεγίστη συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἥ-ις ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἀπώλεσε τὸν ἀληθῆ αὐτῆς κυβερνήτην.

§ 37. Ὁθων Α'. βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ τρεῖς προστατίδες τῆς Ἑλλάδος δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία, ἐκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα κράτος ἀνεξάρτητον καὶ ἀνηγόρευσαν κυρίρχον αὐτῆς ἡγεμόνα τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον (22 Ἰανουαρίου 1830). Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ χαραχθέντα ὅρια τοῦ νέου βασιλείου ἦσαν λίαν στενά, ὁ Λεοπόλδος δὲν ἀπέδεδίχθη τὸ στέμμα. Μετὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ηὔξη-

σαν κατά τι τῆς Ἑλλάδος τὰ ὅρια καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα αὐ-
τῆς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλελληνικωτάτου βασιλέως τῆς
Βαυαρίας Λουδοβίκου, Ὁθωνά τὸν Α' (25 Ἀπριλίου 1832).
Ὁ Ὁθων ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον τῇ 25 Ἰανουαρίου 1833
καὶ ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα διὰ τριμελοῦς ἀντιβασιλείας μέ-
χρι τῆς ἐνηλικιότητός του. Ὁ Ὁθων ὑπῆρξεν ἀνὴρ ἀγαθώτα-
τος, ἠγάπησε θερμῶς τὴν Ἑλλάδα, τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα,
καὶ ἐπόθησε τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς καὶ τὴν δόξαν. Ὑπὲρ τῆς εὐ-
δαιμονίας δὲ τοῦ λαοῦ του ἀφιέρωσεν ὅλον του τὸν βίον. Ἡ

Ὁθων Α'. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

διοίκησίν του ὑπῆρξεν ἀγαθὴ καὶ πατρικὴ. Κατ' ἀρχὰς πρω-
τεύουσα ἦτο τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1834
πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος ἐγενίαν αἱ Ἀθῆναι. Ὁ Ὁθων ἐβα-
σίλευσε περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη, κυριώτατον δὲ μέλημα τοῦ
βίου του ἦτον ἡ ἀπελευθέρωσις πασῶν τῶν ὑποδούλων ἐλληνι-
κῶν χωρῶν καὶ ἀνενδότης εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἰδέας,
'Ἄλλ' ἔνεκα πολιτικῶν λόγων ὁ Ὁθων ἐξεθρονίσθη δι' ἐπανα-
στάσεως τὴν νύκτα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862. Ἐτελεύτησε δὲ
ὡς ἐξόριστος ἐν Βαυαρίας ἄγων τὸ 53 ἔτος τῆς ἡλικίας του (14

‘Ιουλίου 1867). ‘Η ξέωσις τοῦ ‘Οθωνος ὑπῆρξε τὸ δεύτερον θανάσιμον τραῦμα διὰ τὴν ‘Ελλάδα μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστριαί.

§ 38. Γεώργιος Α΄ βασιλεὺς τῶν ‘Ελλήνων.

Διάδοχος τοῦ ‘Οθωνος ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς ἐν ‘Αθήναις Β΄, ἔθνικῆς συνελεύσεως τῇ 18 Μαρτίου 1863 ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ. ‘Ο βασιλεὺς Γεώργιος ἐγεννήθη ἐν Δανίᾳ τῇ 24 Δεκεμβρίου 1845. ‘Αποδεχθεὶς τὸ στέμμα τῆς ‘Ελλάδος κατῆλθεν εἰς ‘Αθήνας καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετ’ ἐνθουσιασμοῦ (18 ‘Οκτωβρίου 1863). Τὴν ἐπομένην ἡμέραν τὸν νόμιμον ὄρκον ἐνώπιον τῆς ἔθνικῆς συνελεύσεως ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Τότε ἡ ‘Αγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν ‘Ελλάδα καὶ τὰς ὑπ’ αὐτῆς κατέχουσας ‘Ιονίους νήσους (15 ‘Οκτωβρίου 1867). ‘Ο Γεώργιος ἐνυμφεύθη τὴν βασιλίσσαν ‘Ολγαν, ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας ‘Αλεξάνδρου. Τῇ 21 ‘Ιουλίου 1868 ἐγεννήθη ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. ‘Η γέννησις αὐτοῦ ἐπανηγουρίσθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ πάντων τῶν ‘Ελλήνων. Κατὰ δὲ τὸν ‘Ιούλιον τοῦ 1881 προσηρτήθη εἰς τὴν ‘Ελλάδα καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς ‘Ηπείρου.

‘Η ‘Ελλάς ὑπὸ τὴν ἔμφρονα καὶ συνετὴν κυβέρνησιν τοῦ λαοφιλοῦς ἡμῶν βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄ ἔκαμεν ἱκανὰς προόδους, ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς προόδους αὐτῆς οἱ ἔθνικοὶ πόθοι δὲν ἐξεπληρώθησαν, τὸ δ’ ἔργον τῶν πατέρων μας μένει ἀκόμη ἀτελές, διότι χιλιᾶδες ἡμερῶν διατελοῦσιν ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, πολλαὶ δὲ χῶραι, ἂν καὶ συνηγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, μένουσιν ἀκόμη δοῦλαι. Εἶθε δ’ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν νὰ συμπληρωθῇ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν ἐνώσεως καὶ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἔθνοφιλοῦς διαδόχου Κωνσταντίνου νὰ ἐνωθῇ σύμπας ὁ ἑλληνισμὸς, ὁ κατοικῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου καὶ τῆς μικρᾶς ‘Ασίας καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ νὰ ἀνιδρυθῇ κραταιὰ καὶ ἐνδοξος ἡ αὐτοκρατορία τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου τοῦ Πακαιολόγου, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ ναῶ τῆς ‘Αγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας νὰ ἑορτασθῇ ἡ μεγάλη αὕτη Πανελληνίος ἑορτή.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γ. Γσαγγῶν

Ἐχόντες ὑπ' ἄψει τὸν νόμον ΒΤΠ' τῆς 12ης Ἰου-
λίου 1895, τὸ σχετικὸν Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 28ης
Ἐκτωβρίου ἰδίου ἔτους, τὰς προκηρῦξεις περὶ δια-
γωνισμοῦ διδακτικῶν βιβλίων τῆς στοιχειώδους ἐκ-
παιδεύσεως καὶ τὴν ἐκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας
δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν ὑφ' ὑμῶν εἰς τὴν
διαγωνισμὸν ὑποβληθεῖσαν **Ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας**
Ἑλλάδος ὅπως εἰσαχθῆ ἐπὶ πενταετίαν ἀρχαι-
μένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1901—1902 ὡς διδα-
κτικὸν βιβλίον διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Δ' τάξεως τῶν
δημοτικῶν σχολείων ἐν γένει.

Καλεῖσθε δέ, ὅπως ἐκτελέσητε τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρη-
μένου Νόμου κλπ. ὑπαγορευόμενα καὶ τὰς ὑπὸ τῆς
ἐπιτροπείας ἀναγραφόμενας παρατηρήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Σ. Ε. ΣΤΑΝΣ

Στέφ. Παρίσης